

Kennis behouden

Geert van der Veer: "Voor dit kleinschalige, gemengde bedrijf combineren we oude agrarische wetenschap met de techniek van vandaag. De productieteketen is kort genoeg om een goed product voor een lage prijs te garanderen. Daarnaast is het behoud van kennis belangrijk en daarom wordt ook samengewerkt met opleidingen op het gebied van landgoedbeheer, communicatie en oude ambachten. Studenten zijn de boeren van morgen. We willen stimuleren dat oude agrarische kennis op hen wordt overdragen in een moderne context. Een context die zij kunnen mee-ontwikkelen."

Landelijk initiatief

De Stichting Herenboeren Nederland heeft de ambitie om de herenboerderij in Nederland verder te ontwikkelen. De belangstelling is groot. Zo is in Dordrecht al een tweede herenboerderij in voorbereiding en is de stichting in gesprek met een groot aantal initiatiefnemers. Geert van der Veer: "Het blijft kleinschalig, zonder winstoogmerk. Per herenboerderij is het aantal leden van de coöperatie beperkt. De omvang van de boerderij ligt vast en dus ook het aantal gezinnen dat je daarmee kunt voorzien van voedselproducten. Blijft het aantal belangstellenden groeien, wat ik verwacht, dan gaan we kijken of we weer een nieuwe boerderij kunnen oprichten."

Bron: Met dank aan de redactie van De Landeigenaar, een uitgave van FPG, Federatie Particulier Grondbezit

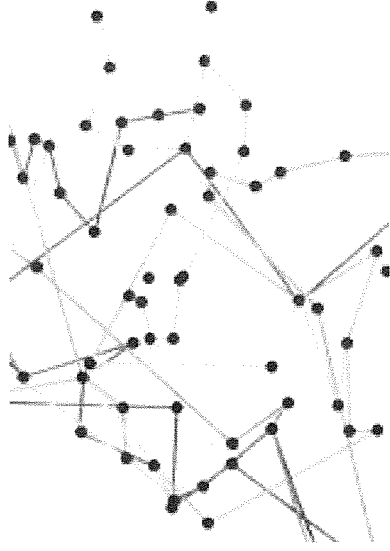

De Veluwe is het outdoor centrum van 'HollandCity'

De groei van het mondiale reisverkeer blijft aanhouden. Internationaal gezien is Nederland voor veel toeristen een aantrekkelijke reisbestemming. NBTC Holland Marketing oftewel Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen, is verantwoordelijk voor de branding en marketing van de bestemming Nederland in binnen- en buitenland. Het NBTC heeft onder de noemer 'HollandCity' een strategie ontwikkeld om bezoekers in tijd en ruimte te spreiden. Managing director Jos Vranken: "Het spreiden van bezoekers in noodzakelijk om Nederland ook in de toekomst geliefd, leefbaar en winstgevend te houden."

Nederland positioneren als groene stad

Het uitgangspunt van HollandCity is om Nederland te positioneren als groene stad. Daarbij wordt ook ingespeeld op het andere gevoel voor reistijd en afstanden bij veel buitenlandse bezoekers. Die zijn, aan de hand van hun woon-werk verkeer, al vaak gewend om meer dan een uur naar een bepaalde bestemming te reizen. Jos Vranken: "We willen mensen van de gebaande paden zien te krijgen. Nederland is meer dan Amsterdam. Door het presenteren van Nederland aan de hand van bepaalde thema's willen wij mensen verleiden en bewegen om verder te kijken."

Verhaallijnen als 'stadse metrolijn'

Ontwikkeling verhaallijnen: Van Gogh

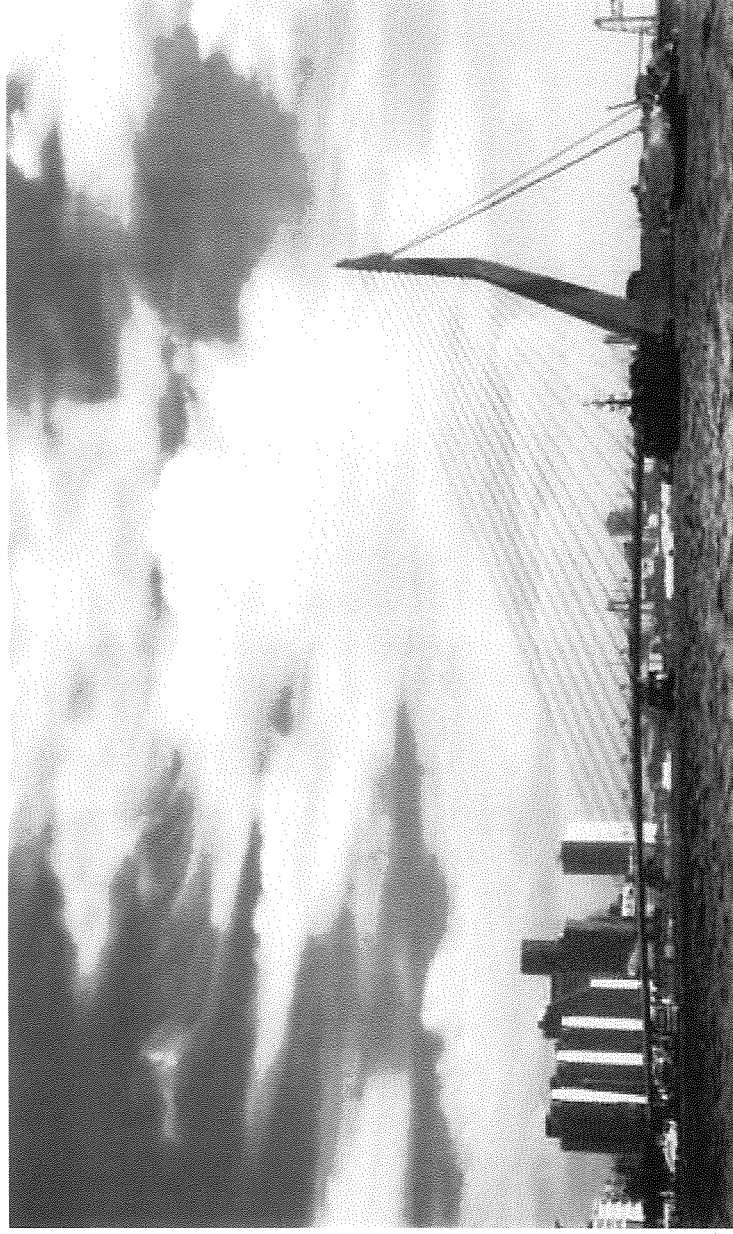
Een belangrijk aspect naast de presentatie in districten is de ontwikkeling van verhaallijnen, die als 'stadse metrolijn' worden gevisualiseerd. Het doel is om samenwerking rond de thema's te realiseren en zo een sterker aanbod te ontwikkelen om mensen te verleiden om deze thema's te verkennen. In 2015 is de eerste verhaallijn over Van Gogh met succes geïntroduceerd. Met deze verhaallijn zijn Amsterdam met het Van Gogh Museum, de regio Arnhem met het Kröller-Müller Museum en Brabant, waar hij geboren is en opgroeide, met elkaar verbonden.

Metropool met districten en verhaallijnen

Met HollandCity presenteert NBTC Nederland als metropool met diverse aantrekkelijke districten waarmee toeristen op nieuwe ideeën worden gebracht die hun beleving van Nederland completer en rijker maken. Daarbij is de opdracht voor iedere Nederlandse stad en regio: investeer in de profilering van je eigen, unieke DNA. Jos Vranken: "We denken in districten, bijvoorbeeld het Lake District Friesland, Design District Eindhoven, de Veluwe als outdoor centrum, en het architectuurdistrict Rotterdam. Wie bijvoorbeeld in architectuur geïnteresseerd is en zich thuis voelt in een dynamische, multiculturele omgeving, kan in Rotterdam verblijven én de bekende Hollandse iconen bezoeken. Een dagje Amsterdam behoort dan uiteraard nog steeds tot de mogelijkheden."

Impressie verhaallijn Van Gogh

Erasmusbrug onderdeel architectuursticht Rotterdam

Jos Vranken: "We werken aan diverse verhaallijnen om samenwerking en samenhang te creëren. Denk aan een thema als Nederland Waterland, waarin we lijn brengen in het verhaal met onder andere de Waterkering in de Oosterschelde, Kinderdijk en Schokland. Daarnaast staan verhaallijnen op het programma als Hanzesteden, Castles and Countryhouses, Gouden Eeuw, Dutch Cuisine en Bloemen."

Goede samenwerking en verbinding

De samenwerking met Nederlandse partners die binnen de verhaallijn passen en de goede bereikbaarheid en verbinding tussen de verschillende plekken in de verhaallijn is van groot belang. Jos

'Rewilding Europe'

De Nederlandse ecooloog Wouter Helmer, recent te zien in een interessante documentaire op Canvas, wil met het project 'Rewilding Europe' de wildernis in Europa terugbrengen. De verwachting: in Europa zal tot 2030 nog maximaal 18 miljoen hectare landbouwgrond vrijvallen. Dorpen lopen leeg en het land groeit dicht met bos. Duizenden planten en diersoorten dreigen daarmee te verdwijnen. Rewilding Europe wil rond het jaar 2022 een miljoen hectare wildernis ontwikkelen. In tien Europese gebieden van ieder 100.000 hectare wordt getoond hoe deze visie in de praktijk wordt gebracht. Het is niet de mens die het landschap vormt, maar de natuur zelf. Verdwenen en belangrijke diersoorten worden daar waar nodig teruggebracht, met name grote grazers als wild paard, Europese bizon, oerrunder en herten. Het idee is geïnspireerd door de grote bekende natuurgebieden in Afrika en Noord-Amerika, zoals Yellowstone. Met dit initiatief wil Rewilding Europe met name ecotoeristen aantrekken en krijgt de lokale economie een nieuwe boost. Kortom: op weg naar een meer duurzame en dienstverlenende 'wilderniseconomie'.

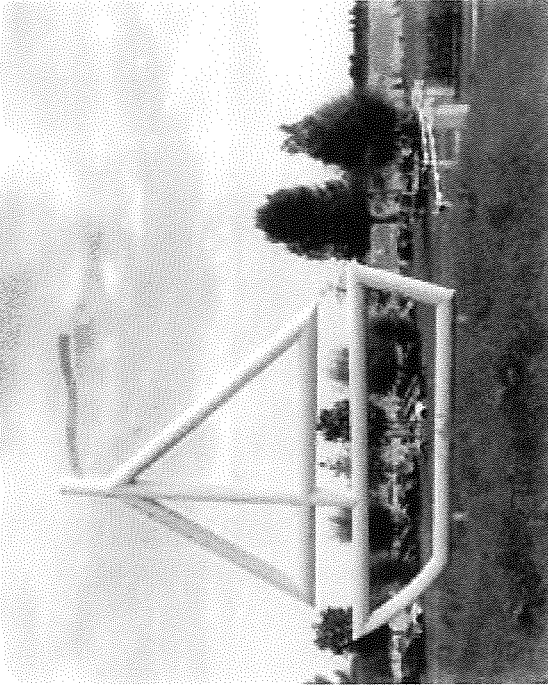
Vranken: "Het doel is om de bekende hotspots te ontlasten en het regionale verdienvermogen te versterken. Vooral dat laatste maakt het aantrekkelijk voor partners om mee te denken en te werken aan de totstandkoming van de verhaallijnen. Met HollandCity leveren we ook een bijdrage aan een nieuwe en betere verbinding tussen stad en platteland in Nederland."

Recreëren op het water. Waar blijven al die boten?

Nog niet zo lang geleden was de bootvakantie populair bij Nederlanders, lekker een paar weken op het water. Sinds de sterke groei van de luchtvaart neemt het aantal buitenlandse vakanties toe. Een bootvakantie in Nederland concurreert met een vaak voordelige reis naar de zon. Ook het aantal bootvakanties in het buitenland neemt toe. Op dit moment is bijna 75% van de naar schatting 197.500 boten met een ligplaats in het bezit van mensen die ouder zijn dan 50 jaar. In 2050 zijn deze mensen ouder dan 80, wat betekent dat de komende 35 jaar zo'n 150.000 boten moeten worden verkocht of gestopt.

Van bezit naar genot

De cijfers in het rapport van 'Prognose ontwikkeling recreatievaart 2030, 2040 en 2050', opgesteld door Waterrecreatie Advies in opdracht van Rijkswaterstaat, zien er onheilspellend uit. De recreatieve toervaart staat onder druk en het aantal vaardagen daalt. Daarnaast is nauwelijks sprake van 'opvolging' door de jeugd. Recreëren op het water mag dan wel aantrekkelijk zijn, aan het bezit van een boot wordt veel minder waarde gehecht dan bij de huidige 50+-generatie. Het is een maatschappelijke trend, de jeugd gaat tegenwoordig meer voor genot dan bezit. Bezit wordt bij voorkeur gedeeld, dat zien we ook terug bij concepten als AirBNB en SnappCar. Tegenover het toenemende aanbod van boten staat dus steeds minder vraag.

Ingrijpende gevolgen

De economische gevolgen van deze ontwikkeling zijn ingrijpend. Uit onderzoek in het IJsselmeergebied (2013) kwam naar voren dat passanten gemiddeld € 115,- per boot per dag uitgeven. Dat is een belangrijke inkomstenbron voor de lokale middenstand. Nog belangrijker is de continuïteit van de vele jachthavens in Nederland, waarvan op termijn mogelijk een flink aantal zal moeten krimpen of zelfs sluiten. Dat gaat in bepaalde regio's grote gevolgen hebben, denk bijvoorbeeld aan bepaalde relatief dunbevolkte gebieden in Friesland, waar de watersport een belangrijke economische factor is. Dit heeft dan ook weer invloed op de investeringen in het toerwaartnet, waardoor de kwaliteit en aantrekkelijkheid van het aanbod achteruit gaat.

Volop kansen in scenario 'hoog'

Kortom, een doemscenario, dat in het rapport wordt samengevat onder de noemer 'scenario laag'. In feite gaat dat over ongewijzigd beleid. Uit het onderzoek komen ook legio kansen naar voren. Die zijn samengevat in het 'scenario hoog'. Je kunt namelijk inspelen op trends als kortere vakanties, minder behoefte aan bezit en de verdere internationalisering van het recreatieve varen. Nederland is en blijft natuurlijk een mooie bestemming voor de watersportliefhebber. Voor de realisatie van 'scenario hoog' zijn nieuwe ideeën en een andere bundeling van krachten nodig.

Overzicht kansen

Een korte schets van de kansen bij dit scenario:

- Meer aandacht voor dagtochten en korte routes en 'rondjes', passantenplekken in de stad, voorzieningen om te overnachten en andere, betere faciliteiten in jachthavens.
- Betere verhuurmogelijkheden, inclusief gedeeld eigenaarschap en huurkoop.
- Arrangementen voor korte vakanties met de boot, betaalbaar en met meer mogelijkheden dan verwacht.
- Inspelen op technologische ontwikkelingen: varen wordt steeds eenvoudiger, drempelverlagend met uiteraard veel aandacht voor veiligheid.
- Meer en betere nationale en internationale promotie. De initiatieven van NBTC HollandCity zijn daar een prima voorbeeld van.

Meer samenwerking

We zien dat er lokaal en regionaal al initiatieven zijn waarmee wordt ingespeeld op 'scenario hoog'. Met ons platform Renaissance van het Platteland willen wij die graag versterken. Kom er mee en plaats uw ideeën op ons platform!

Bron: Rapport 'Ontwikkeling recreatievaart 2030, 2040 en 2050', opgesteld in opdracht van Rijkswaterstaat.

Zwolle: van gemeente naar grensoverschrijdende regio's

"Het is in het belang van de stad om het platteland vitaal te houden". Dat stelde Henk Jan Meijer, burgemeester van Zwolle, tijdens een van de voorbereidende sessies voor het platform Renaissance van het Platteland. In zijn 16-jarige ambtsperiode is er veel veranderd en is Zwolle uitgegroeid tot een regiostad met 19 buurgemeenten waarmee intensief wordt samengewerkt. De regio Zwolle ligt in vier provincies, wat de samenwerking grensoverschrijdend maakt.

Henk Jan Meijer, burgemeester gemeente Zwolle

'Daily urban system'

Centraal in het betoeg van Henk Jan Meijer staat het 'daily urban system', met onder andere zorginstellingen, onderwijsinstellingen en de rechtbank, waardoor maatschappelijke voorzieningen voor een ieder relatief dichtbij toegankelijk zijn en blijven. De economische dynamiek concentreert zich nu in Zwolle, er is een agenda uitgewerkt om dat ook in de regio beter voor elkaar te gaan krijgen. Henk Jan Meijer: "De regio heeft veel te bieden. Een van de speerpunten is Agrofood, waarin wordt samengewerkt met het kenniscentrum in Dronten. Daarnaast is er nog het nodige te ontwikkelen op het gebied van de vrijetijdseconomie en zorgtaken. Ook hiervoor zijn verbinding en samenwerking belangrijk."

Sociale samenhang

De regio is aan de hand van zes maatschappelijke waarden in kaart gebracht. De sociale samenhang blinkt uit, de mate van persoonlijke ontwikkeling blijft achter. Dit wordt veroorzaakt door vergrijzing en het feit dat jongeren wegtrekken. De regio moet dus juist voor hen aantrekkelijker worden, de economische dynamiek moet omhoog. Henk Jan Meijer: "Er is buiten de stad veel natuurwaarde en een perfecte leefomgeving. De kwaliteit van de voorzieningen en verbindingen moet omhoog, het kan nog veel aantrekkelijker worden. Daarvoor wordt een agenda uitgewerkt waarin de economische

ontwikkeling in diverse facetten voorop staat. Zo is agrofood een speerpunt. Maar ook de vrijetijdseconomie, daar gaan we nog grote stappen in maken. Denk aan onderlinge verbinding en meer kwaliteit. Ook hiervoor is die grensoverschrijdende samenwerking belangrijk. We hebben nu gezien dat succes in de regio bepaald wordt door drie factoren: gunnen, delen en leren."

Marianne Besselink, burgemeester gemeente Bronckhorst

Bronckhorst: samen optrekken met de bewoners

Van een geheel andere orde is de situatie in de gemeente Bronckhorst in de Achterhoek. Deze streeft als P10-gemeente (het samenwerkingsverband van de elf grootste plattelandsgemeenten) naar een

De politiek en het platteland

De afgelopen tijd zijn er uiteraard veel analyses in de media over verkiezingswinst van Donald Trump, over de Brexit en de rol van 'het protest tegen de elite' en populistische partijen. De Brexit was in belangrijke mate zo'n een proteststem, ingegeven door kiezers uit verwaarloosde gebieden, met name in het noorden van Engeland. Alle financiële beslissingen en investeringen, of ze nu gaan over infrastructuur of onderwijs, worden voornamelijk afgestemd op de City. Snel internet op het platteland kan je vergeten, dus daar ga je geen bedrijf vestigen. In de analyses wordt een verband gelegd tussen de leegloop en verwaarlozing van het platteland en de opkomst van populistische protestpartijen. Eenzelfde beeld zie je terug rond de verkiezingen in Oostenrijk, waar de populisten op een haar na een meerderheid scoorden. Verkiezingen die nog een keer over moeten in verband met onregelmatigheden. De race is in Oostenrijk dus nog niet gelopen.

In Nederland lijkt de ontwikkeling minder extreem, hoewel ook in ons land al huizen worden afgebroken als gevolg van de leegloop. NRC-columniste Caroline de Gruyter vatte het in een column raak samen: 'De radicale verechtsing in Europa is dramatisch en gevaarlijk. Politici stoppen die niet door muren te bouwen. Ze doen er beter aan om de kloof tussen stad en platteland te dichten. Wat burgers in arme regio's nodig hebben, is perspectief'. Een mooie boodschap voor de verkiezingen in maart 2017.

'Ontbreken van goede digitale verbindingen is dodelijk'

"We profileren ons met acht gemeenten sterk op 'smart industry', de Achterhoek kent traditioneel een sterke maakindustrie en het doel is die te laten innoveren via de combinatie van digitalisering, informatieoverdracht en productie. Als je aantrekkelijk bent qua werkgelegenheid willen mensen hier wonen. Daarbij is het van essentieel belang dat ondernemers en burgers in het buitengebied beschikken over goede digitale verbindingen. Het ontbreken van deze nutsvoorziening is dodelijk en er is brede frustratie dat we dat niet voor elkaar krijgen."

Het Rijk trekt zich terug

Marianne Besselink constateert dat het Rijk voornamelijk investeert in de negen economische topgebieden: "Dat lijkt een logische keuze met de meeste spin-off van de investeringen. Het Rijk vergeet echter een ontzettend groot gebied waar ook belastingbetalende burgers wonen en waar een groot ontwikkelingsvraagstuk bestaat. Zeker voor de krimpgebieden werken de traditionele verdienmodellen niet meer en het compacter organiseren van voorzieningen kost ook geld. Ergens komt de rekening te liggen. Ik ben er erg voor om met gemeenten en provincies regionaal te bekijken wat de mogelijkheden zijn, maar aan het eind van het verhaal is dit ook een nationaal vraagstuk."

De ervaringen van de gemeente Bronckhorst zijn met toestemming geciteerd uit een artikel in VNG Magazine.

kwalitatief sterk buitengebied waar mensen wonen en werken. Leefbaarheid en werkgelegenheid staan prominent op de agenda, want boerenbedrijven vinden geen opvolgers en jongeren trekken weg. De Achterhoek heeft sinds kort de officiële status als krimpgebied. Burgermeester Marianne Besselink stelt in een interview met VNG Magazine dat dit op zich niet erg is, als je maar met elkaar de juiste keuzes kunt maken: "Er zit veel energie bij de bewoners en het is pure winst voor de leefbaarheid als bewoners en overheid daarin samen optrekken."

Zwembaden in eigen beheer

"In het algemeen kun je zeggen dat waar overheden of instellingen zich terug trekken, bewoners zelf initiatieven nemen om zaken in stand te houden. Zo had Bronckhorst te veel buitenzwembaden die de gemeentebegroting onverantwoord belasten. De gemeente wilde er één openhouden. De inwoners waren het daar niet mee eens en namen de zwembaden in eigen beheer. Dan gaat het over eigenaarschap. En dan blijken er ineens andere dingen te kunnen. Dan gaat het er niet om wie op wie leunt, maar om de energie die ontstaat wanneer de overheid een andere keuze maakt. Daarbij hoort de overheid vooraf helder aan te geven wat de hoofdkeuzes en kaders zijn, met daarbinnen alle ruimte om te verzinnen wat er te verzinnen valt. Dat zie ik vaker: inwoners komen met ver uitgewerkte plannen en er is bijna sprake van een soort overheidsparticipatie. Dat past in de huidige maatschappelijke ontwikkeling. Overheid en samenleving gaan zich anders tot elkaar verhouden."

Colofon

Redactie:

Gates 4 Glory
Leisurelands

Vormgeving:

Leisurelands

Drukwerk:

BDUprint, Bameveld

Foto's met dank aan:

Arcadis
EPG
Gemeente Bronckhorst
Gemeente Zwolle
HAS Hogeschool
Herenboeren
Innocity
Leisurelands
NAJK
NBTC
Paul Bos
STIRR
ZLTO

Contact:

www.renaissancevanhetplatteland.nl
info@renaissancevanhetplatteland.nl

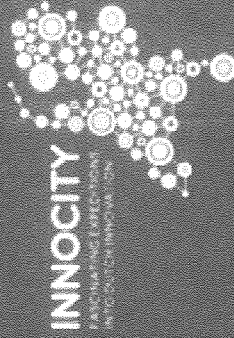
Websites:

www.bp-grondbezit.nl
www.grondbezit.nl
www.hashogeschool.nl
www.innocity.nl
www.leisurelands.nl
www.recreatieenruimte.nl
www.zlto.nl

Bent u geïnspireerd door de informatie in dit magazine? Wij nodigen u van harte uit om deze informatie te delen of te gebruiken, zodat we gezamenlijk kunnen bijdragen aan het gedachtegoed van Renaissance van het Platteland en het verbeteren van de verbinding tussen stad en platteland. Uiteraard stellen wij het op prijs als u ons als bron vermeldt!

Renaissance van het Platteland

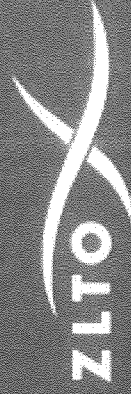
Platform voor nieuwe verbinding tussen stad en platteland

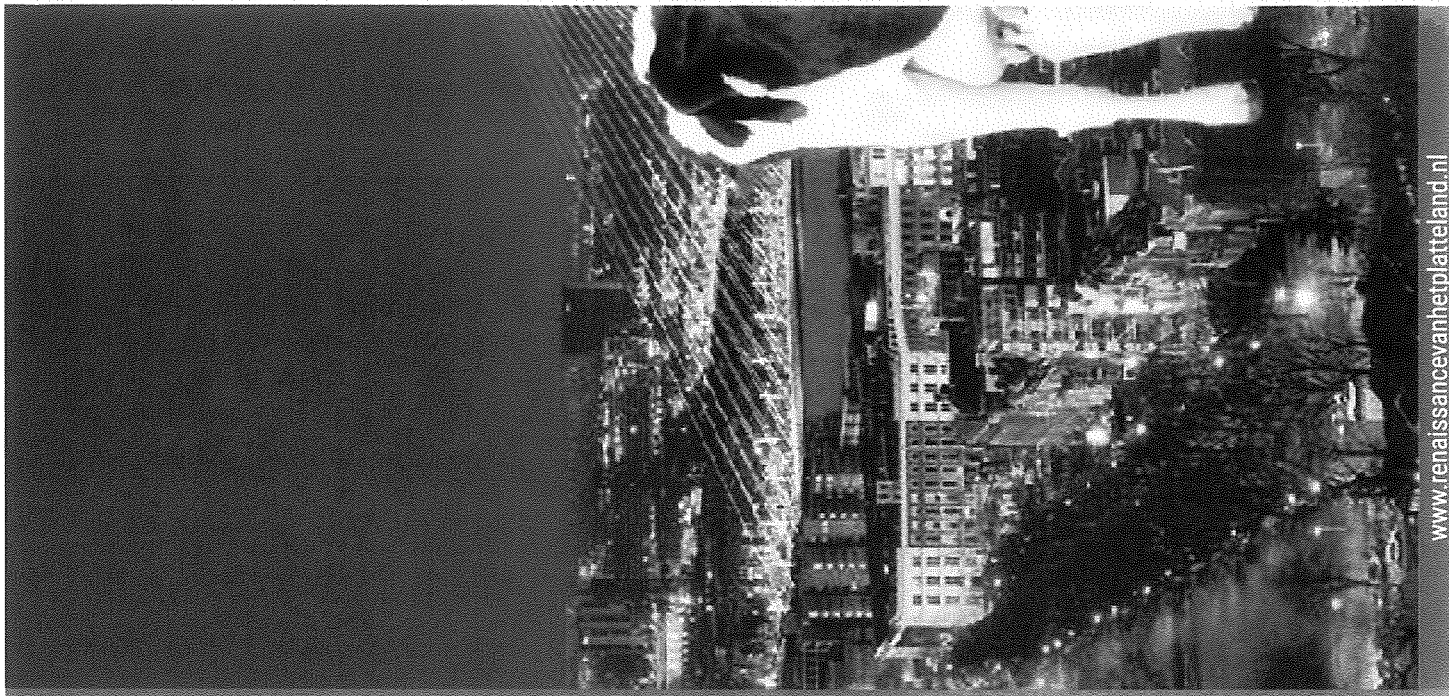
Leisurelands
duurzaam recreëren

has
hogeschool

Steun en inspiratie voor de regio

Renaissance van het Platteland
De heer J. Hak
Postbus 38
4286 ZG ALMKERK

Kenmerk: 201700031

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Hak,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.A. Schippers

Informateur, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG

201700032

Aan de Informatieur
t.a.v. mevrouw E.I. Schippers
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Datum 28-03-2017
Briefnr. 594268 TOT/HP
Inlichtingen 06 46228860

Geachte mevrouw Schippers,

Allereerst wens ik u succes met de opdracht om uit het op 15 maart herziene politieke landschap een nieuwe coalitie te smeden. De nieuwe samenstelling van de Tweede Kamer plaatst u voor een complex vraagstuk, temeer omdat Nederland duurzame oplossingen van een volgend kabinet verlangt.

Ook de Algemene Onderwijsbond (AOB) verwacht veel van een nieuwe coalitie, ongeacht de samenstelling waar uiteindelijk voor wordt gekozen. Onderwijspersoneel heeft een spilfunctie in de samenleving. In veel partijprogramma's is het belang van onderwijs benadrukt. Willen we de geest van de diverse campagnes de ruimte geven en kiezen voor een duurzame geïntegreerde samenleving, dan is het van belang een baan in het onderwijs aantrekkelijker te maken door in te zetten op minder werkdruk en een beter salaris.

Een forse investering in het onderwijs is de komende jaren noodzakelijk om ervoor te zorgen dat er genoeg leraren voor de klas staan én de kwaliteit van ons onderwijs op peil blijft. Door personeelstekorten, hoge werkdruk en het daaruit voortvloeiende gebrek aan ruimte voor scholing staat deze kwaliteit onder druk. We vragen te veel van leraren en ondersteuners en de te bescheiden aanwas van jonge collega's wordt bij de start van een onderwijsloopbaan nog altijd in onzekerheid gelaten met flexcontracten, terwijl we intussen iedereen met een voltooide lerarenopleiding moeten koesteren.

Werkdruk moet omlaag, salaris moet omhoog

In januari presenteerde de AOb bijgevoegde plannen die de noodzaak van deze forse investeringen onderbouwen. De werkdruk in het onderwijs is te hoog, terwijl de salarissen achterblijven vergeleken met die van hoogopgeleiden in andere sectoren. Om de werkdruk op een aanvaardbaar niveau te brengen, is volgens onze berekeningen structureel pakweg 2,3 miljard euro extra nodig. Om de lonen concurrerend te maken met andere sectoren en het salarisgebouw te renoveren 3,6 miljard euro.

Uiteraard snappen we bij de AOb dat geen enkele coalitie probleemloos 6 miljard euro kan vrijspelen. In ons salaris-stappenplan en ons manifest voor bestrijding van de werkdruk wordt het benodigde budget dan ook in fases aan de OCW-begroting toegevoegd. Beide documenten worden als bijlage bij deze brief aan u opgestuurd.

De nood is in alle sectoren hoog. In het voortgezet onderwijs moeten we toe naar kleinere groepen en minder lessen om de werkdruk te beteugelen, maar moeten we constateren dat we gewend beginnen te raken aan het tekort van duizend fte aan docenten in zeer relevante vakken als wiskunde, scheikunde of Duits. Het beroepsonderwijs – hofleverancier van mensen voor ons midden- en kleinbedrijf – kampt met een zeer vergrijsd personeelsbestand en bereidt zich voor op een pensioengolf die eigenlijk niet kan worden opgevangen. Personeel in het hoger onderwijs wordt nog steeds geconfronteerd met een veelheid aan tijdelijke contracten waarmee banken geen genoeg nemen als er hypotheekleningen moeten worden verstrekt. Daarbij breekt voor datzelfde hoger onderwijs wederom een onzekere tijd aan indien de opbrengsten van het leenstelsel afhankelijk worden gemaakt van een onzekere procedure en niet rechtstreeks worden ingezet in het primaire proces.

Onrust in het primair onderwijs

De meeste aandacht ging de afgelopen tijd naar de problemen in het primair onderwijs. Op basisscholen kennen we momenteel een lerarentekort van duizend fte. Kiezen we er als samenleving voor niet in te grijpen, dan loopt dit tekort in de komende kabinetsperiode op tot 4000 fte.

Een logisch gevolg van oplopende tekorten is een toenemende werkdruk. Sinds de invoering van passend onderwijs is lesgeven in het primair onderwijs complexer geworden, maar een passende ondersteuning en klassengrootte ontbreekt.

Tel daarbij op dat het aanvangssalaris van een basisschoolleraar aanzienlijk lager is dan dat van een leraar in het voortgezet onderwijs. Dit zorgt voor onrust onder basisschoolleraars en die zoeken alternatieve uitlaatkleppen om hun ongenoegen te uiten. Zo is er de afgelopen weken buiten de vakbonden om een beweging ontstaan die luistert naar de titel 'PO in actie'. Ze eisen onder meer dat de laagste loonschaal wordt gelijkgetrokken met dat van hun collega's in andere sectoren. Wil de politiek iets doen aan de aantrekkelijkheid van deze sector, dan is het raadzaam die suggestie te volgen. De AOb nam opwaardering van de loonschaal al mee in het eerdergenoemde plan voor loonreparatie en raamt de kosten op 500 miljoen euro structureel.

Het beste onderwijs essentieel voor hoogwaardige kennissamenleving

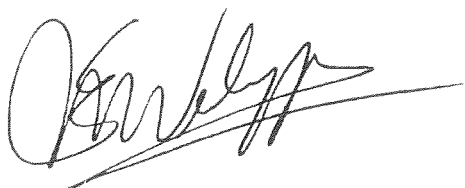
Ondanks de onrust in onze sector bleek er in de weken die aan deze verkiezingen vooraf gingen weinig belangstelling voor het onderwijs: in de diverse stemwijzers werd het thema genegeerd en ook in debatten speelden de constructieve onderwijsplannen van de diverse politieke partijen nauwelijks een rol. Dit leidde in onze sector tot verbazing: in een hoogwaardige kennissamenleving als de onze moet goed onderwijs bovenaan de prioriteitenlijst hebben staan.

Het is van groot belang dat het onderwijs veel aandacht krijgt tijdens de onderhandelingen voor een nieuw Kabinet. Dat zeg ik in de eerste plaats namens de achterban van de AOb, maar ook in het landsbelang. De onderwijssector staat onder druk en Nederland kan het zich niet permitteren om daar van weg te kijken.

Politieke partijen kennen de AOb als een kritische en betrouwbare partner. We zijn hard als er onverantwoord wordt bezuinigd en constructief wanneer er plannen worden gemaakt waarmee het onderwijs is geholpen. Daarbij aanvaarden we indien nodig de consequenties van een moeilijker uit te leggen keuze als de Wet Beroep Leraar met het veelbesproken register. Bij de totstandkoming van die wet is door

verschillende politieke partijen vastgesteld dat flankerend beleid essentieel is voor de afspraken die daarin zijn vastgelegd. Wij rekenen er op dat een nieuwe coalitie die voorwaarden op haar netvlies heeft als het beleid voor de komende jaren wordt uitgestippeld. De AOb denkt graag mee over de koers op het terrein van onderwijs.

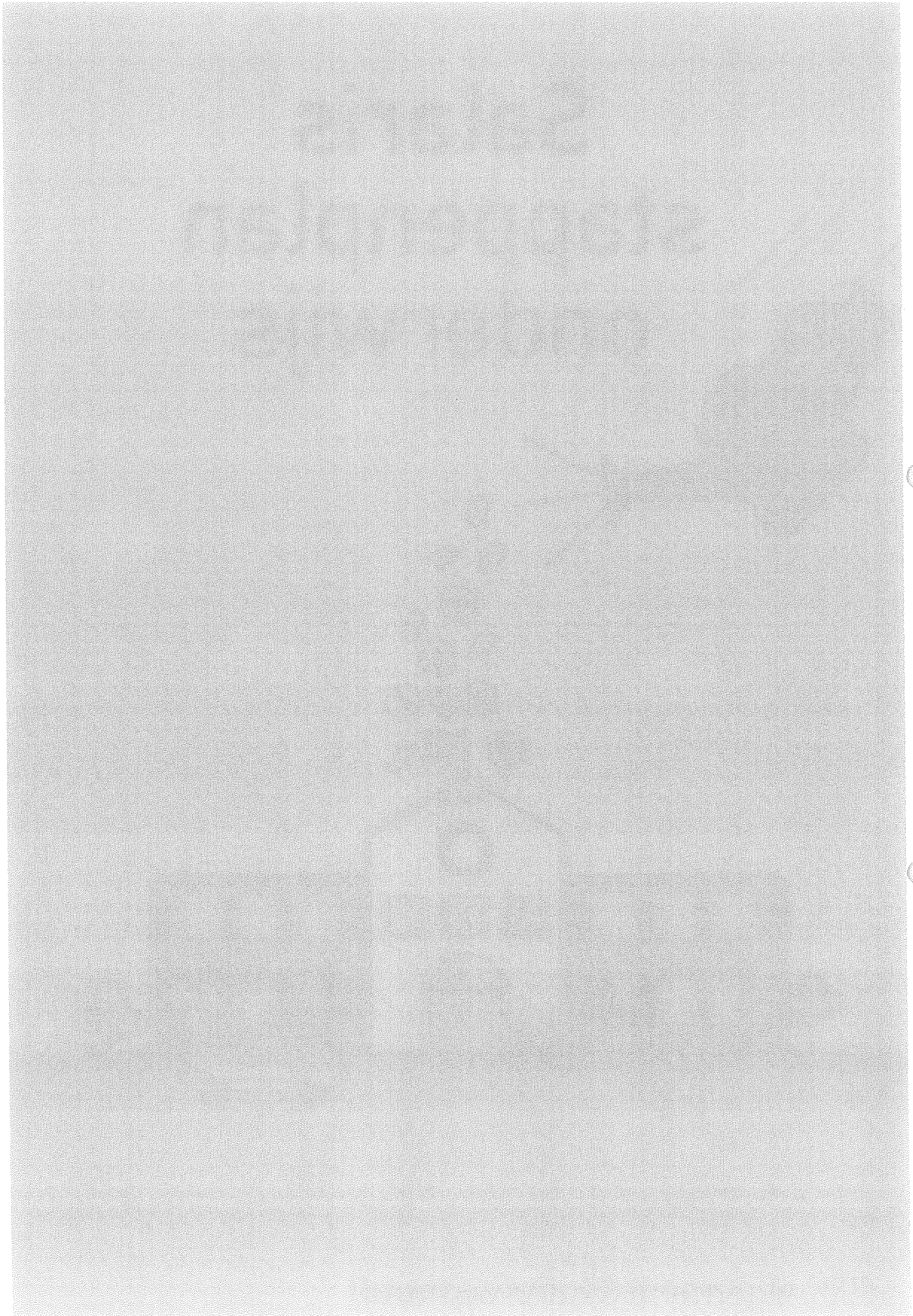
Hoogachtend,

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Liesbeth Verheggen', with a long horizontal stroke extending to the right.

Liesbeth Verheggen

Salaris stappenplan onderwijs

Het salaris doet er toe!

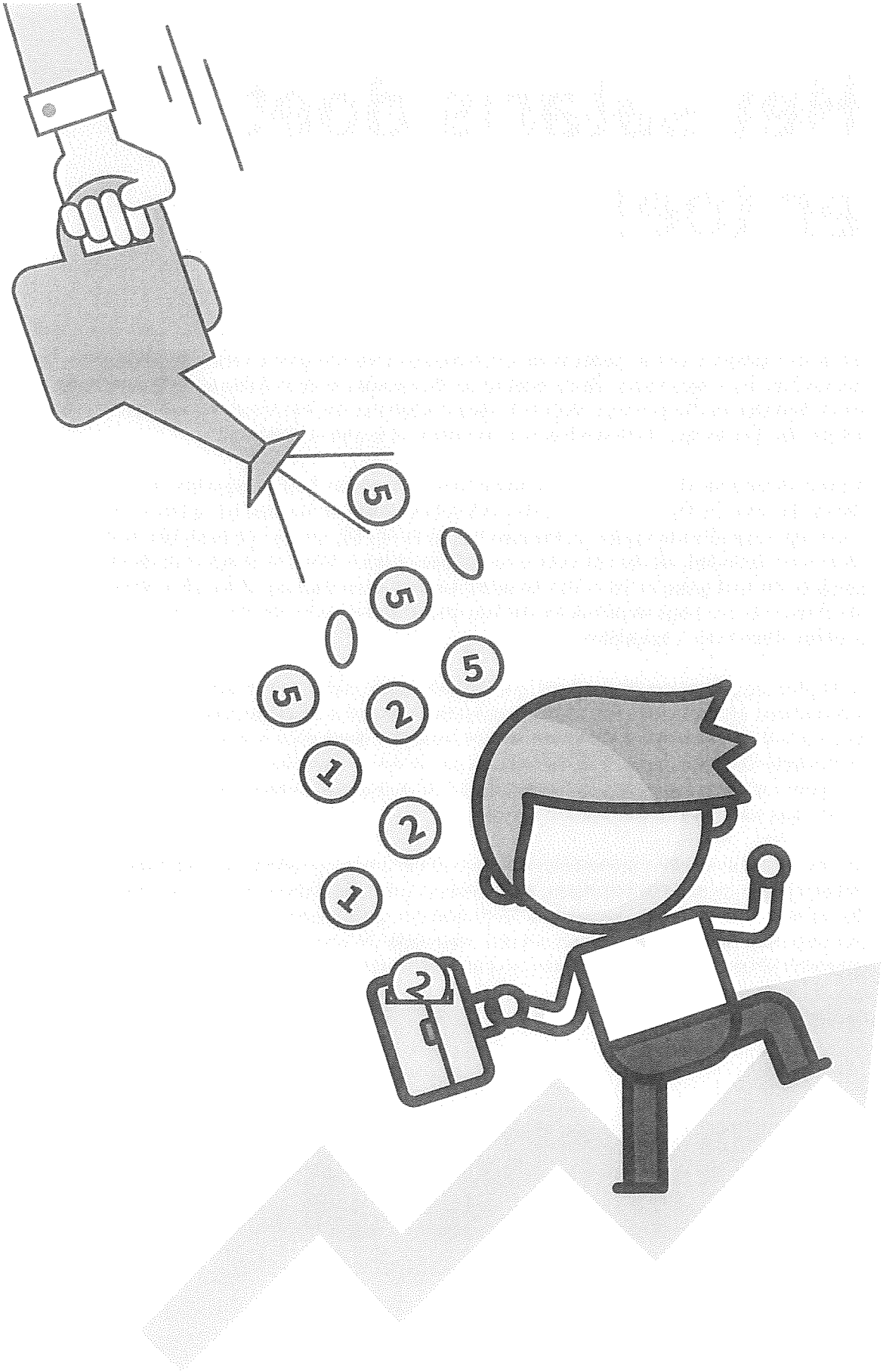
Iets te gemakkelijk wordt er gedacht dat onderwijspersoneel uitsluitend vanuit de liefde voor het vak kiest voor deze sector. Zo zei minister Jet Bussemaker in de Volkskrant: 'In Finland heeft de onderwijzer een hoge status, maar het salaris is daarvoor niet bepalend. We moeten er voor zorgen dat, net als daar, iedereen hier met een leraar of lerares wil trouwen.'

Maar in Finland zijn de loonverschillen tussen leraren en andere hoger opgeleiden een stuk kleiner dan hier. De Oeso concludeert dan ook dat het salaris er toe doet bij de keuze voor het onderwijs. Lage salarissen jagen nu mannen het onderwijs uit, ziet de internationale denktank. Als er niets verandert, zal dat ook voor vrouwen gaan gelden. Want nu al zijn er duizenden jongeren die best graag in het onderwijs willen werken, maar daar van afzien als ze kijken naar berichten over een hoge werkdruk en een laag salaris. En we weten dat die achterstand met anderen alleen maar is opgelopen.

In dit plan zeggen we dat de overheid haar 'aanhoudende zorg voor het onderwijs' verwaarloost. En dat menen we. Ondanks duidelijke signalen is de achterstand van de onderwijssalarissen ten opzichte van andere beroepen alleen maar opgelopen. De aantrekkelijkheid staat onder druk, de tekorten aan leraren basisonderwijs, docenten in meerdere vakken in het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs, nemen alleen maar toe. Tijd om daar wat aan te doen.

Na ons werkdruk-manifest presenteren wij daarom hier onze voorstellen voor het stapsgewijs verbeteren van de onderwijssalarissen. Een realistisch plan. We overvragen niet. Een overheid die wil investeren in de kenniseconomie heeft daarvoor goed opgeleid personeel nodig. Dat kost wat, maar het is een investering die zich uiteindelijk terugbetaalt, in de vorm van goed opgeleide jongeren die hun weg weten te vinden in de maatschappij en in hun werk.

Liesbeth Verheggen

Salaristappenplan in het kort

1 De situatie: Onderwijssalaris niet concurrerend

Uit meerdere onderzoeken wordt duidelijk dat de salarissen in het onderwijs steeds verder achterblijven bij die van andere beroepen...

2 Het effect: Aantrekkelijkheid onderwijsbaan neemt af

...hierdoor neemt de aantrekkelijkheid van het werken in het onderwijs af. Er dreigen structureel kwalitatieve en kwantitatieve tekorten, om te beginnen in de Randstad...

3 De oorzaak: Falend overheidsbeleid

...voor de financiering is het onderwijs volledig afhankelijk van de overheid. Die faalt: komt afspraken over loonontwikkeling niet na, de financieringssystematiek zet onderwijs structureel op achterstand en het overlegstelsel hapert. De overheid maakt de grondwettelijke taak van 'aanhoudende zorg voor het onderwijs' niet waar...

4 De oplossing: Salarisstappenplan onderwijs

...naast investeringen voor het verlagen van de werkdruk – zie ons werkdrukmanifest – pleit de Algemene Onderwijsbond daarom voor een salarisstappenplan in de komende kabinetsperiode. De hoofdlijnen daarvan zijn:

Stap 0 – Heldere uitgangspunten: een stabiele financiering van de arbeidsvoorwaarden door de overheid op basis van een vernieuwde referentiesystematiek, adequate financiering van de onderwijskosten en een nieuw overlegstelsel. Herwaardering van functies van ondersteuners en schoolleiders. Een voor leraren verbeterde doorgroei naar hogere salarisschalen mogelijk maken, juist voor docenten die blijven lesgeven.

Stap 1 – In de begroting voor 2018 ruimte maken voor herwaardering ondersteunend personeel (300 miljoen), afschaffen laagste salarisschaal basisonderwijs (500 miljoen), waarmaken beloften Convenant Leerkracht uit 2007 (250 miljoen), door nullijn opgelopen achterstand wegwerken (1.200 miljoen).

Stap 2 – Verdere verbetering carrièreperspectief leraren in alle onderwijssectoren door meer ruimte te maken voor de overstap naar hogere salarisschalen, waardoor de onderwijsarbeidsmarkt aantrekkelijk blijft en in de pas blijft met toegenomen zwaarte en hogere opleidingseisen. (1.340 miljoen euro).

In totaal gaat het om een investering van 3.590 miljoen om de aantrekkelijkheid van het beroep te verbeteren.

1 De situatie:Onderwijssalaris niet concurrerend

De salarissen in het onderwijs zijn al sinds het begin van deze eeuw te laag om te concurreren met andere sectoren. Dat zegt niet alleen de Algemene Onderwijsbond, het wordt bevestigd door wetenschappers, adviesorganen en internationale onderzoeken.

Hieronder volgt een greep uit de uitspraken en onderzoeken.

Centraal Planbureau – 2000 – Leraren, tekorten en salarissen

'Salaris maakt het lerarenvak voor pas afgestudeerde academici minder aantrekkelijk.'

Commissie Leraren – 2007 – LeerKracht!

'De beloningsverschillen van leraren ten opzichte van hoogopgeleide werknemers in andere sectoren moeten worden ingelopen.'

Onderwijsraad -2013 - Kiezen voor kwalitatief sterke leraren

'In Nederland is de hoogte van het salaris een rem om te kiezen voor het onderwijs.'

Oeso – 2016 - Netherlands 2016

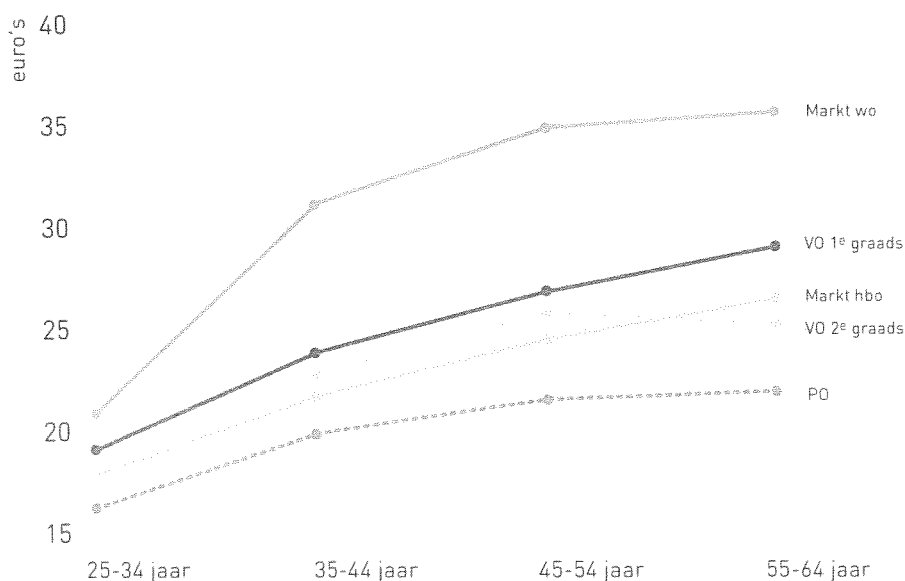
Foundations of the Future

'De salarissen moeten aantrekkelijk genoeg zijn om uitstekende kandidaten te interesseren voor het beroep.'

Die beweringen komen niet uit de lucht vallen, maar zijn gestoeld op degelijk onderzoek, waarvan we een paar recente voorbeelden aanhalen.

In zijn oratie *De arbeidsmarkt voor leraren* (2014) laat hoogleraar Frank Cörvers zien dat sinds de jaren negentig de salarisontwikkeling van het onderwijs steeds verder achterblijft.

Bruto uurloon van leraren po en vo, en werkenden met een hbo- en wo-opleiding in de marktsector, 2008-2009

‘Telkens weer nieuwe ingrepen in de lerarensalarissen hebben er toe geleid dat we nu al tientallen jaren bij herhaling worden geconfronteerd met een kwantitatief en kwalitatief tekort aan leraren”, concludeert Cörvers. Sinds de jaren tachtig zijn de lerarensalarissen over de hele linie lager geworden ten opzichte van andere beroepen. Vooral academici in het onderwijs lopen fors achter, de achterstand op leeftijdsgenoten kan oplopen tot 20 procent. De nullijn van de afgelopen jaren versterkt die achterstand ten opzichte van de markt, signaleert hij in zijn onderzoek.

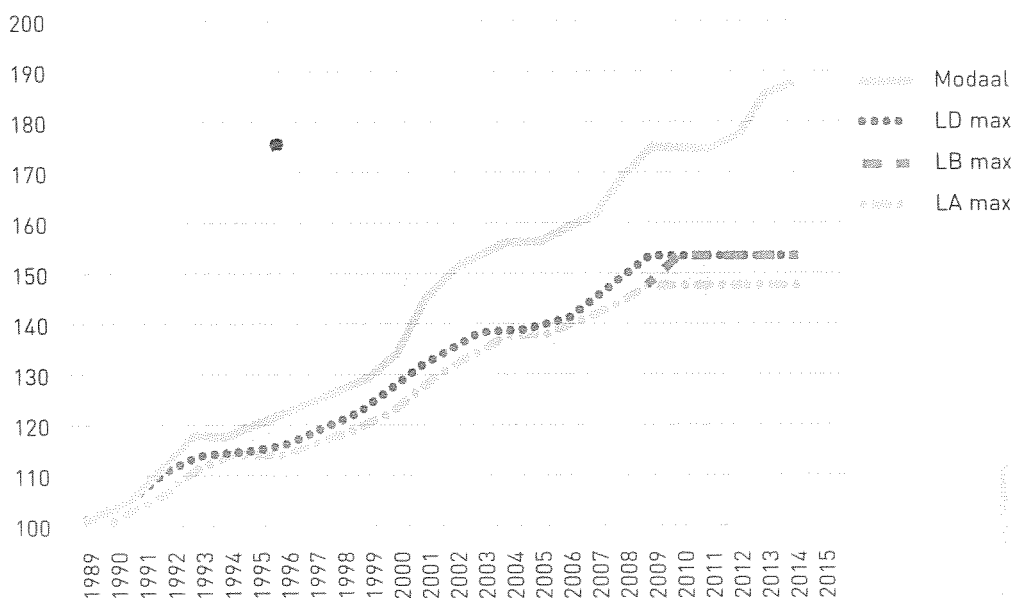
De notitie *Status en salaris* (2015) van de AOb zelf uit 2015 vergelijkt de salarisontwikkeling van lerarensalarissen met die van modale inkomens. Ook daaruit wordt duidelijk dat de stijging van het lerarensalaris steeds verder achterblijft bij de modale inkomensstijging.

Oeso – 2016 – Education at a glance
De Oeso heeft in de laatste editie van *Education at a glance* (2016) de salarisdata van zo veel mogelijk landen op een rij gezet en komt tot een stevige conclusie: het salaris doet er toe bij de

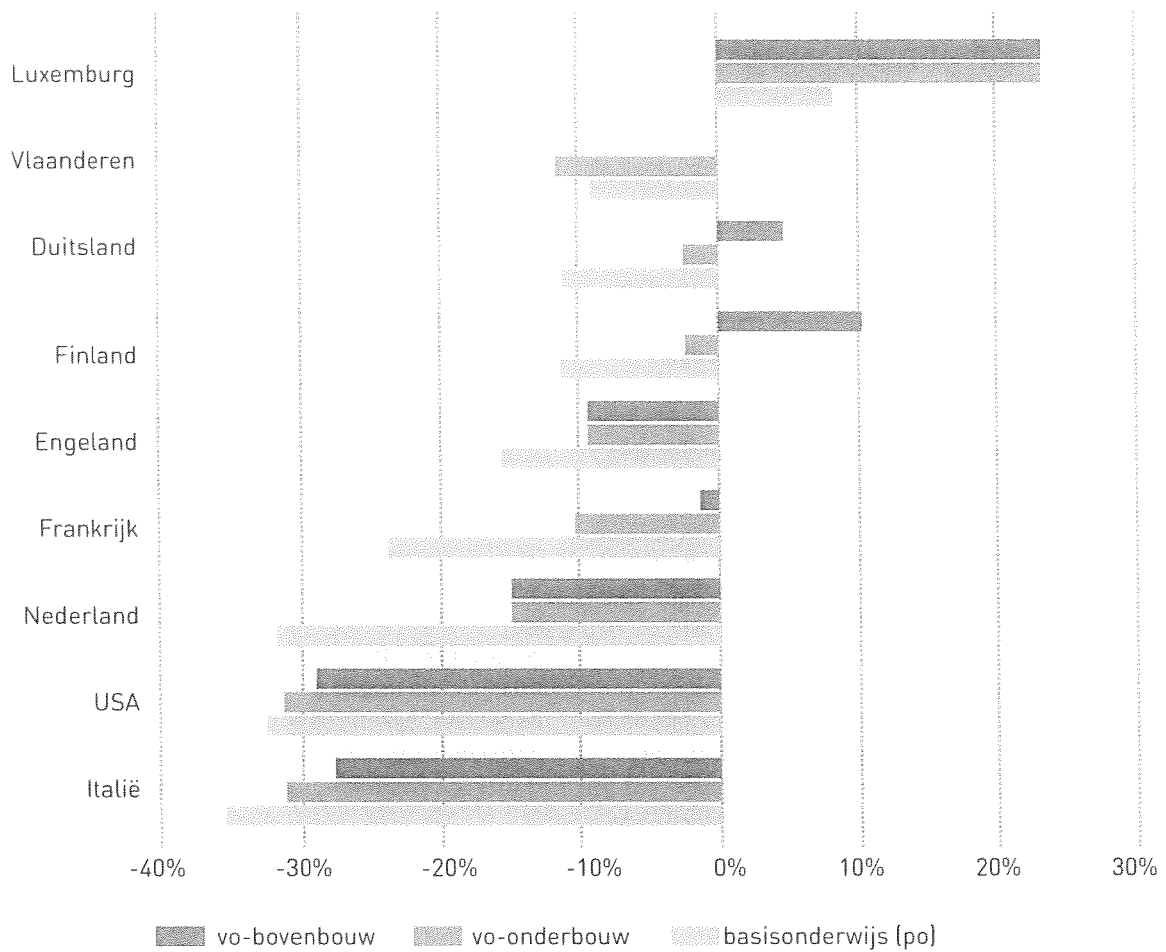
kwaliteit van het onderwijs. Lage salariëring van het leraarsberoep hangt in vrijwel alle landen samen met de vervrouwelijking, het sterkst in het basisonderwijs. Hoe lager het salaris is ten opzichte van andere hoger opgeleiden, hoe meer vrouwen er werken. Anders gezegd: een laag salaris jaagt mannen het onderwijs uit. In de grafiek de salarissen ten opzichte van andere hoger opgeleiden in een aantal van de Oeso-landen.

In het onderzoek *Van starter tot gevorderde* (2016) keek het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit Maastricht naar de loonontwikkeling van starters in de verschillende hbo-sectoren. Aan het begin van deze eeuw kregen starters nog een concurrerend salaris, in 2011 is dat voor starters de middenmoot geworden. En als zij vijf jaar later nog in de sector werken is hun achterstand ten opzichte van landbouw, economie, techniek en gezondheidszorg opgelopen. Onderwijs zit op hetzelfde niveau als gedrag en maatschappij, hoger dan taal en cultuur. Daarmee zakt de onderwijssector weer weg nadat eerder de startersalarissen flink waren opgetrokken.

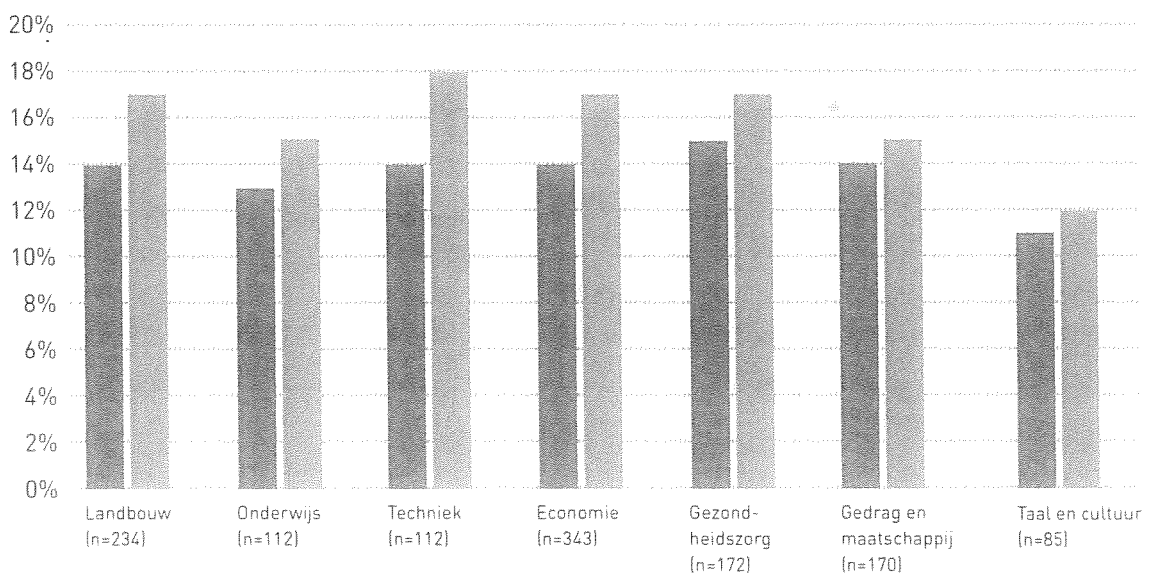
Lerarensalarissen steeds verder achterop
Salarisontwikkeling 1989-2014 waarbij 1989=100

Lerarensalaris mannen en vrouwen t.o.v. andere hoger opgeleiden

Mediaan bruto uurloon, in 2011 en 2015, naar sector, voltijd (n=1140)

2 Het effect: Aantrekkelijkheid onder druk

Sinds het begin van deze eeuw heeft Nederland te maken met tekorten - incidenteel - overschotten aan onderwijspersoneel. De trend is echter dat er bij het aantrekken van de economie voortdurend krapte is aan leraren. In het basisonderwijs voorziet onderzoeksbureau Centerdata voor de komende jaren een oplopend tekort aan leraren, in het voortgezet- en middelbaar beroeps onderwijs geldt dat voor een groeiend aantal vakken. Het probleem ligt niet langer alleen in de exacte hoek (wiskunde, natuurkunde, scheikunde, informatica en techniek), maar ook in verschillende talen (Nederlands, Duits, klassieke talen).

Werken in het onderwijs is lang populair geweest bij grote groepen jongeren, maar de Algemene Onderwijsbond ziet de afgelopen jaren verschillende signalen die duidelijk maken dat zij de lerarenopleidingen mijden.

Gelijk opleidingsniveau, groot salarisverschil
Een groeiende groep jonge leraren basisonderwijs verbaast zich terecht over het van oudsher bestaande salarisverschil tussen basisonderwijs (start in salarisschaal LA) en voortgezet onderwijs (start salarisschaal LB). Voor beiden is een hbo-diploma vereist, maar er geldt een aanmerkelijk verschil in carrièreperspectieven.

Basisonderwijs nu onaantrekkelijk voor mannen, straks ook voor vrouwen?

In de webpublicatie *Ruim 6 op de 10 pabomannen staan niet voor de klas* signaleert het CBS dat van de toch al kleine aantallen mannen de meerderheid een andere carrière-stap maakt. Richting management, richting voortgezet onderwijs of buiten het onderwijs, waar de salarissen hoger liggen.

Kijkend naar de arbeidsmarkt – waar steeds meer hoogopgeleide vrouwen hun plek veroveren – ligt het voor de hand dat straks ook meisjes de lerarenopleidingen links laten liggen gezien de beperkte carrièreperspectieven. Nu al kan je je

afvragen wat het basisonderwijs met maximaal schaal LB een afgestudeerde van de academische pabo heeft te bieden, terwijl er in het voortgezet onderwijs uitzicht is op de veel beter betalende schaal LD. Overigens is het de vraag of voldoende hoogopgeleide vrouwen straks het voortgezet onderwijs aantrekkelijk vinden, want ook voor die sector geldt dat buiten het onderwijs de carrièreperspectieven beter zijn.

Meer masters? Meer betalen!

Veel landen stellen minimaal een masteropleiding verplicht om leraar te kunnen worden. Iets wat langzaamaan ook in Nederland een trend wordt. Er is flink geïnvesteerd in het lokken van meer masters naar het onderwijs met bijvoorbeeld de academische pabo's, zoals hiervoor al duidelijk wordt. Of de Lerarenbeurs waar duizenden docenten hun mastertitel mee halen. In bestuursakkoorden met basis- en voortgezet onderwijs spreekt staatssecretaris Sander Dekker streefcijfers af. In 2020 moet een derde van alle leraren basisonderwijs een master hebben, in het voortgezet onderwijs de helft. Een prachtige ambitie, maar onhaalbaar als het salaris niet meebeweegt. Ook de Onderwijsraad koppelt aan de masterambitie een hoger salaris. Leraren geven in evaluaties van de Lerarenbeurs aan dat ze niet eens beginnen aan een masterstudie of stoppen met de opleiding, omdat het geen interessantere functie of hoger salaris oplevert.

Tekorten in Randstad nu al voelbaar, lerarenopleidingen verliezen juist daar aantrekkingskracht

Vooraf in de Randstad lukt het een groeiend aantal scholen voor basis- en voortgezet onderwijs en mbo niet voldoende mensen te trekken. Dat lijkt een regionale trend, maar zal zich, zo voorspelt Centerdata, uiteindelijk in vrijwel het hele land voordoen.

De afgelopen jaren zagen we dat ondanks die voorspellingen van tekorten de aanmelding van de lerarenopleiding, zeker bij de pabo's,

achteruitliep. Herstel van de aanmeldingscijfers zien we eigenlijk alleen buiten de Randstad. Terwijl het aantal aanmeldingen voor de pabo tussen 2012 en 2015 juist in de Randstad veel sneller daalde dan daarbuiten.

We zien dat grote gemeenten bonussen en aanvullende maatregelen treffen en hopen dat ze op die manier voldoende mensen vinden voor basisscholen, voortgezet onderwijs en mbo. Het is een trend die we ook tegenkomen in de Verenigde Staten – eveneens een land met lage lerarensalarissen. Ondanks goede baanvooruitzichten mijden jongeren het onderwijs, omdat ze daarbuiten beter verdienen.

Doorstroombelofte niet waargemaakt

In het Convenant Leerkracht werd voor primair-, voortgezet en middelbaar beroeps onderwijs geld vrijgemaakt voor een snellere doorstroom naar hogere salarisschalen. In alle sectoren zien we dat door geldgebrek bij schoolbesturen de realiteit achterblijft bij de doelstellingen. Blijkbaar is het budget voor de doorstroom te laag gebleven, zoals leraren ook constateren in het onderzoek Carrièreperspectieven van leraren in

het kader van de functiemix (CAOP 2016). Datzelfde geldt voor het streven om ook docenten uit vmbo de kans te geven om in de hoogste (LD) salarisschaal terecht te komen. Daar is volgens het onderzoek Op zoek naar LD-functies in het vmbo (SEO 2016) weinig van terecht gekomen.

In alle sectoren zien we dat doorstroom naar een hogere salarisschaal vaak samenhangt met een ander takenpakket, terwijl de bedoeling was dat een docent die les wil geven ook uitzicht heeft op doorgroei en salarisverbetering en zich niet alleen kan verbeteren door uit de klas te stappen.

Conclusie: aantrekkelijkheid onder druk

Alles bij elkaar kunnen we zeggen dat door lage salarissen en niet waargemaakte doorstroomperspectieven, de aantrekkelijkheid van werken in het onderwijs zwaar onder druk staat. Dat levert grote risico's op voor de kwaliteit van het onderwijs.

3 De oorzaak: Tekortschietend overheidsbeleid

De overheid bepaalt de financiële randvoorwaarden voor het onderwijsbestel. Niemand anders. Ook al overleggen vakbonden en onderwijswerkgevers over de invulling van de cao's, de overheid stelt met het zogenoemde referentiemodel vooraf vast hoeveel ruimte er voor de salarissen of andere onderwijsuitgaven is. Daar gaat het op twee punten mis. Incidenteel als er een crisis is en structureel door een te lage bekostiging voor salarissen en andere uitgaven, en dat alles binnen een haperend overlegstelsel.

Iets waar werkgevers en werknemers in de Raad voor het Overheids Personeel al in 2006 op wezen. In het rapport *Arbeidsmarktknelpunten Overheid en Onderwijs* geven zij een advies dat tien jaar later nog steeds niet is opgevolgd: 'Het referentiemodel geeft dus aanleiding tot incidentele én structurele beloningsverschillen tussen markt en overheid, en is naar het oordeel van de Raad toe aan bijstelling.' Wat is er aan de hand?

Incidenteel: de nullijn bij economische tegenwind

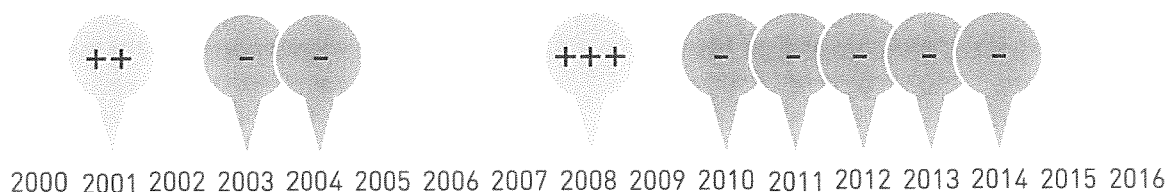
Zodra er een economische crisis uitbreekt, grijpt de overheid direct naar de simpelste manier om te bezuinigen: het bevriezen van de salarissen bij overheid en onderwijs. Een maatregel die het CPB niet enthousiast maakt: de opgelopen achterstand moet namelijk daarna weer worden goedge maakt, als overheid en onderwijs

voldoende goed gekwalificeerd personeel willen vinden. Precies dat is sinds 2000 al twee keer gebeurd.

Nadat voor de eeuwwisseling duidelijk werd dat door een te lage beloning de aantrekkelijkheid van werken in het onderwijs onder druk stond en er grote lerarentekorten ontstonden, maakte minister Hermans (kabinet Kok II) in 2001 voor de jaren daarna 2,1 miljard gulden (circa 1 miljard euro) vrij voor het onderwijs. Toen minister Maria van der Hoeven (Balkenende I) daarna te maken kreeg met economische tegenwind, werd gelijk de nullijn ingesteld: geen salarisverhoging voor het onderwijs. Daarmee werd de investering van Hermans weer teniet gedaan.

Toen in 2007 de Commissie Leraren opnieuw de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep bekeek, kon ze dan ook niet anders constateren dat de achterstand nog steeds bestond. Minister Plasterk (Balkenende IV) maakte daarom 900 miljoen euro vrij voor hogere salarissen en een betere doorstroom naar hogere salarisschalen. Met de komst van een nieuw kabinet en een recessie werd echter weer naar de nullijn gegrepen. Vijf tot zes jaar lang bevroren het demissionaire kabinet Balkenende IV, Rutte I en Rutte II de onderwijssalarissen, een schadepost van 1,5 miljard euro voor het onderwijspersoneel. De investeringen van Plasterk zijn daarmee volledig verdampt, de

Plussen en minnen onderwijs-salarissen

achterstand ten opzichte van andere sectoren, waar een kleine loongroei was, is bovendien verder opgelopen.

Zo zorgt de overheid – met in wisselende samenstelling steun van vrijwel alle partijen in de Tweede Kamer – ervoor dat de achterstand keer op keer oploopt. En steeds groter wordt.

Structureel: de referentiesystematiek doet onderwijs tekort

Formeel zijn over de verhouding tussen de markt en het onderwijs afspraken gemaakt. Dat heet de referentiesystematiek. Deze kent als uitgangspunt dat de loonontwikkeling in de markt één-op-één wordt doorgegeven aan de onderwijswerkgevers. Daarnaast geldt dat de kosten voor werknemers die carrière maken (de incidentele loonontwikkeling) ook één-op-één wordt doorvertaald. Datzelfde geldt ook voor de kostenstijging voor de pensioenen en de sociale zekerheid, zoals die zich voordoet in de marktsector.

Dat klinkt goed, maar de praktijk is een andere. Om te beginnen kan het kabinet ervoor kiezen om het referentiemodel niet of niet helemaal te volgen en beleidsmatige kortingen toe te passen. Zoals de nullijn, waarbij ontwikkelingen in de markt helemaal niet worden doorvertaald. Of er volgen kleinere ingrepen. Zo werd voor 2015 en 2016 de incidentele loonontwikkeling niet uitbetaald. Er is jaren achtereen gekort op gestegen kosten voor ziektekosten en pensioenpremies. Allemaal incidentele ingrepen, die mogelijk worden gemaakt door de structurele afspraak dat de overheid met steun van de Tweede Kamer de uitgangspunten terzijde kan schuiven.

Het lijkt dus een deugdelijke afspraak, maar in de praktijk wordt deze regelmatig opzij geschoven. Daardoor komt het onderwijs op achterstand. Het model dat achter de referentiesystematiek schuilgaat kent nog een reeks knelpunten. Zo laat het structureel beloningscomponenten buiten beschouwing die in de markt van belang zijn. Het gaat daarbij om variabele beloning (bonussen, winstdeling) en om secundaire arbeidsvoorwaarden (auto van de zaak).

Tenslotte gaat het referentiemodel bovendien voorbij aan het feit dat er in de onderwijssector

sprake is van een andere samenstelling van de werknemerspopulatie. In het onderwijs werken veel meer hoger opgeleiden dan in de markt. De bovengemiddelde stijging van de contractlonen van hoger opgeleiden in de markt stelt daarom stap voor stap het onderwijs op achterstand. Op grond van bovenstaande ontwikkelingen is het beloningsverschil tussen markt en overheid de laatste jaren steeds groter geworden. Met een inmiddels bekend effect: het wordt voor het onderwijs steeds moeilijker om voldoende gekwalificeerde mensen te vinden en te behouden.

Structureel: te lage bekostiging onderwijsuitgaven

Onderwijsinstellingen krijgen het geld voor de salarissen en andere arbeidsvoorwaarden tegelijk uitgekeerd met de andere onderwijsuitgaven, via de lumpsum. Binnen dat totale budget hebben ze de vrijheid om te schuiven. Van huisvesting naar leermiddelen naar personeel. In de praktijk is dat een vrij armoedige vrijheid, de vergoeding van de overheid dekt lang niet altijd alle noodzakelijke onderwijsuitgaven. Een helder voorbeeld daarvan is de recente Evaluatie van de materiële instandhouding in het primair onderwijs 2010-2014 (Berenschot 2017), waaruit duidelijk wordt dat scholen voor basis- en speciaal onderwijs geld tekortkomen voor schoonmaak, leermiddelen, ict of energie. Volgens de PO Raad gaat het om 1,4 miljard in vier jaar, geld dat volgens de onderzoekers van Berenschot onder meer wordt verhaald op de personeelskosten. Mogelijk is dit een oorzaak van de achterblijvende doorstroom van leraren basisonderwijs naar een hogere salarisschaal, zoals afgesproken in het Convenant Leerkracht.

Structureel: haperend overlegstelsel

Tot een kwart eeuw geleden werd het overleg over de arbeidsvoorwaarden in het onderwijs gevoerd met de minister van Onderwijs. Stap voor stap heeft het ministerie dat overleg gedecentraliseerd. In de jaren negentig was de werkgeversvereniging HBO Raad de eerste die met de bonden ging overleggen over salaris en secundaire arbeidsvoorwaarden. In 2013 was als laatste het primair onderwijs aan de beurt. Het idee achter de decentralisatie was dat in plaats van één onderwijs-cao maatwerk per sector geleverd kon worden. In de praktijk zien we andere effecten optreden: een olopende

achterstand van de onderwijssalarissen bij de markt. En prettig voor het ministerie: de woede over die achterstand vertaalt zich niet langer in demonstraties op het Haagse Malieveld, omdat de overheid zich verschuilt achter een technische doorvertaling van de arbeidsvoorwaardenruimte naar het onderwijs. De minister gaat formeel niet meer over de salarissen. Maar dicteert wel de arbeidsvoorwaardenruimte.

Het overleg over financiering van het onderwijs is een tweetrapsraket geworden. Eerst praat de minister met de werkgeversverenigingen (PO Raad, VO Raad, MBO Raad, Vereniging Hogescholen, Vereniging Samenwerkende Universiteiten) over bestuursakkoorden en de overige kosten. De eigen positie van deze verenigingen hangt daarom samen met een goede verstandhouding met het ministerie van Onderwijs. Daarna stuurt het ministerie een

ruimtebrief aan de werkgevers over de verhoging van de onderwijssalarissen. Over de invulling van die ruimte mogen bonden en werkgevers dan overleggen.

Soms is er desondanks ook directe invloed op de arbeidsvoorwaarden. Bij het Onderwijsakkoord – dat de AOb niet tekende – eiste het ministerie afschaffing van de seniorenregelingen. Anders kwam er geen geld voor andere onderdelen van het akkoord. De formele afstand tussen overheid en de uiteindelijke totstandkoming van de arbeidsvoorwaarden is daarmee schijn.

Conclusie: overheid verwaarloost onderwijs
Eigenlijk kunnen we rustig constateren dat de overheid de in de grondwet vastgelegde uitspraak 'Het onderwijs is een voorwerp van de aanhoudende zorg der regering' verwaarloost.

4 De oplossing: Het salaristappenplan onderwijs

Om werken in het onderwijs aantrekkelijk te houden is volgens de Algemene Onderwijsbond naast werkdrukverlaging – zie ons werkdrukmanifest – een forse investering in de arbeidsvoorwaarden nodig. De AOb realiseert zich dat dit niet in één klap kan, maar wil aan het einde van de nieuwe kabinetsperiode een forse verbetering zien. Los van de normale salarisverhogingen die voortvloeien uit de ontwikkelingen in de marktsector.

Alleen op die manier kan de onderwijssector rekenen op voldoende goed opgeleide mensen om kwalitatief goed onderwijs te bieden. Om jongeren – ongeacht hun opleidingsniveau – een stevige basis te bieden in de kennismaatschappij. De leus van de AOb rondom de verkiezingen 2006 is alleen maar meer realiteit geworden. 'Als het aardgas op is, is kennis onze enige grondstof'. Investerings in goed onderwijs betalen zich terug. Onderwijs is geen kostenpost.

Dat vraagt van een nieuwe regering duidelijkheid. De AOb ziet daarom in het regeerakkoord graag de intentie voor onderwijsinvesteringen terug. Met op Prinsjesdag in de eerste begroting van het nieuwe kabinet voor 2018 al een eerste stap om de arbeidsvoorwaarden fors te verbeteren, gevolgd door verdere investeringen in de jaren daarna.

Stap 0 – heldere uitgangspunten

Vooraf is een aantal heldere uitgangspunten noodzakelijk:

Stabiele financiering

Een financieringssysteem dat stabiliteit biedt en geen ingrepen van de overheid kent. Iets als een nullijn lijkt een makkelijke oplossing, maar wordt altijd gevolgd door een noodzakelijke inhaalslag. Dat levert niet alleen onrust in het onderwijs op, maar ook grote onevenwichtigheden in de rijksbegroting. In crisisjaren is de loonontwikkeling buiten het onderwijs ook

gering, dus zal de doorvertaling van de markt naar het onderwijs beperkt zijn, maar een stabiele financiering voorkomt dat de twee uit elkaar groeien. Kortom: een betrouwbare overheid, die de kwaliteit van het onderwijs serieus neemt.

Alle ontwikkelingen meetellen

Het financieringsmodel voor de arbeidsvoorwaarden moet alle oplopende kosten meenemen. Daarbij gaat het om een vergelijking met een sector waar een vergelijkbaar percentage hoogopgeleiden werkt in plaats van het marktgemiddelde. Verder moeten alle wijzigingen in sociale- en pensioenpremies, de incidentele loonontwikkeling en andere looncomponenten uit het bedrijfsleven meetellen.

Onderwijskosten voldoende financieren

Er moet voor de onderwijskosten een financieringsmodel komen dat recht doet aan prijsontwikkelingen en modernisering. Nu hevelen schoolbesturen bij tekorten op die posten geld over vanuit de arbeidsvoorwaarden.

Nieuw overlegstelsel

Een ander overlegstelsel is noodzakelijk, waarbij de verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen – overheid, werkgevers, vakbonden – recht doet aan hun rol. Over de vormgeving daarvan gaat de AOb graag met betrokkenen in discussie. Belangrijkste onderdeel is dat de positie van de rijksoverheid, als financier van het onderwijs en grondwettelijk verantwoordelijk voor 'de aanhoudende zorg voor het onderwijs' zichtbaarder wordt.

Herwaardering ondersteunende functies

Herwaardering voor ondersteunende functies wanneer deze door onderwijsontwikkelingen zwaarder zijn geworden of de salarissen niet meer concurrerend zijn met vergelijkbare functies in de marktsector.

Hoge salarisschaal ook bij lesgeven
Doorgroei naar de hoogste leraren salarisschaal moet bereikbaar zijn voor docenten die blijven voor lesgeven. Nu zijn zij min of meer gedwongen om een functie buiten de klas te zoeken om voor een hoger salaris in aanmerking te komen. In het functiewaarderingssysteem krijgen onderwijsinhoudelijke criteria een plek, zodat lesgeven hoger wordt gewaardeerd.

Funciemix blijft, maar wordt versterkt
Naast een algemene salarisverhoging om de achterstand in te lopen, is de huidige funciemix in grote lijnen een goed model en kan gebruikt worden om de doorgroei naar hogere salarisschalen vorm te geven.

Stap 1 – januari 2018

In het regeerakkoord en de begroting voor 2018 moet het nieuwe kabinet de eerste stap zetten om de onderwijssalarissen te verhogen. De AOb heeft de berekening daarvoor gemaakt op basis van de fulltime arbeidsplaatsen van 2015, zoals die bij OCW/DUO en de Vereniging Hogescholen worden weergegeven.

	ondersteunend	docenten
Po	20.000	92.000
Vo	20.000	62.000
Mbo	16.000	25.000
Hbo	13.000	21.000

Extra salarisverhoging onderwijspersoneel
-5 procent

De nullijn heeft de onderwijssalarissen de afgelopen vijf jaar op een flinke achterstand geplaatst. In 2016 is dat enigszins rechtgetrokken met een bovengemiddelde loonstijging, maar deze is nog onvoldoende om de achterstand weg te werken. Hiervoor is naast de nog onbekende ruimte uit de referentiesystematiek nog eens 5 procent extra loonsverhoging voor alle onderwijssectoren nodig. Gezien de omvang van het bedrag is ook een opslag van 1,25 procent bovenop de referentieruimte per jaar in de kabinetsperiode

denkbaar.

Kosten: 1.200 miljoen euro in één of oplopend over vier jaar

Salarissen ondersteunend personeel herwaarderen

In de hele onderwijssector zijn taken van ondersteuners veranderd of verzwaard. Of het nu gaat om assistenten in het so, conciërges, instructeurs in het mbo, toezichthoudend personeel, ict, administratie of financiële functies. Hiervoor is het nodig dat functies per sector worden geherwaardeerd of concurrerend gemaakt met de marktsector.

Dit geldt ook voor schoolleiders.

De kosten van deze operatie bedragen per sector:

po	90 miljoen euro
vo	80 miljoen euro
mbo	70 miljoen euro
hbo	60 miljoen euro

Totaal: 300 miljoen euro

Afschaffen laagste salarisschaal leraren basisonderwijs

De schaal LA voor het basisonderwijs moet verdwijnen. Jongeren met een pabo-opleiding hebben een hbo-niveau maar worden in vergelijking met collega's in het voortgezet onderwijs in een lagere schaal gezet. Een historisch gegroeide situatie, die vandaag de dag geen enkele grond kent. Bovendien is het werken in het basisonderwijs veeleisender geworden door de komst van passend onderwijs. Dat vraagt op maatwerk voor leerlingen met achterstanden. Volgens de Oeso ontmoedigt het lage salaris mannen om voor het basisonderwijs te kiezen. Het is een kwestie van tijd voordat dat ook voor vrouwen gaat gelden.

Kosten van deze operatie: 500 miljoen euro.

Bao	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1
LA	74%	58%	
LB	26%	40%	98%
LC	0%	2%	2%
LD	0%	0%	

Leraren andere sectoren: verwezenlijken doelstelling convenant

In speciaal onderwijs, voortgezet onderwijs en mbo zijn de doelstellingen van het convenant om meer mensen door te laten stromen naar hogere salarisschalen niet gehaald. De oorzaak daarvan is divers. Gebrek aan budget voor de onderwijskosten in het po heeft aantoonbaar geleid tot uitholling van het budget voor arbeidsvoorwaarden. Daarnaast geldt in alle sectoren dat leraren langer doorwerken en oudere leraren – in hogere salarisschalen – langer zijn gebleven dan bij de totstandkoming van het convenant werd verwacht. Hoe dan ook moet

eerst deze doelstelling worden waargemaakt, voordat er sprake kan zijn van een vervolgstap. De kosten van het verwezenlijken van deze doelstellingen bedragen per sector:

so	50 miljoen euro
vo	100 miljoen euro
mbo	100 miljoen euro
totaal 250 miljoen euro	

So	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1
LB	90%	86%	86%
LC	10%	14%	14%
LD	0%	0%	

Vo	Realisatie 2015	doel convenant	stap 1
LB	43%	33%	33%
LC	31%	38%	38%
LD	27%	29%	29%
LE	0%	0%	

Mbo	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1
LB	47%	25%	25%
LC	46%	65%	65%
LD	7%	10%	10%

Stap 2 – vanaf 1 januari 2019 tot en met 1 januari 2021

Doorgroei lerarensalarissen versterken

Om het onderwijs aantrekkelijk en concurrerend te houden, de masterambities mogelijk te maken en recht te doen aan de verschillen tussen sectoren is het nodig om vanaf 2019 stapsgewijs de doorgroei naar hogere salarisschalen te vergroten. Voor de sectoren primair-, voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs gaat het om de volgende groeicijfers die in 2021 moeten worden bereikt.

Bao	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1	stap 2
LA	74%	58%		
LB	26%	40%	98%	30%
LC	0%	2%	2%	50%
LD	0%	0%		20%

So	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1	stap 2
LB	90%	86%	86%	30%
LC	10%	14%	14%	50%
LD	0%	0%		20%

Vo	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1	stap 2
LB	43%	33%	33%	10%
LC	31%	38%	38%	48%
LD	27%	29%	29%	40%
LE	0%	0%		2%

Mbo	realisatie 2015	doelstelling convenant	stap 1	stap 2
LB	47%	25%	25%	20%
LO	46%	65%	65%	65%
LD	7%	10%	10%	15%

De meerkosten hiervan bedragen

po 1.000 miljoen euro

vo 300 miljoen euro

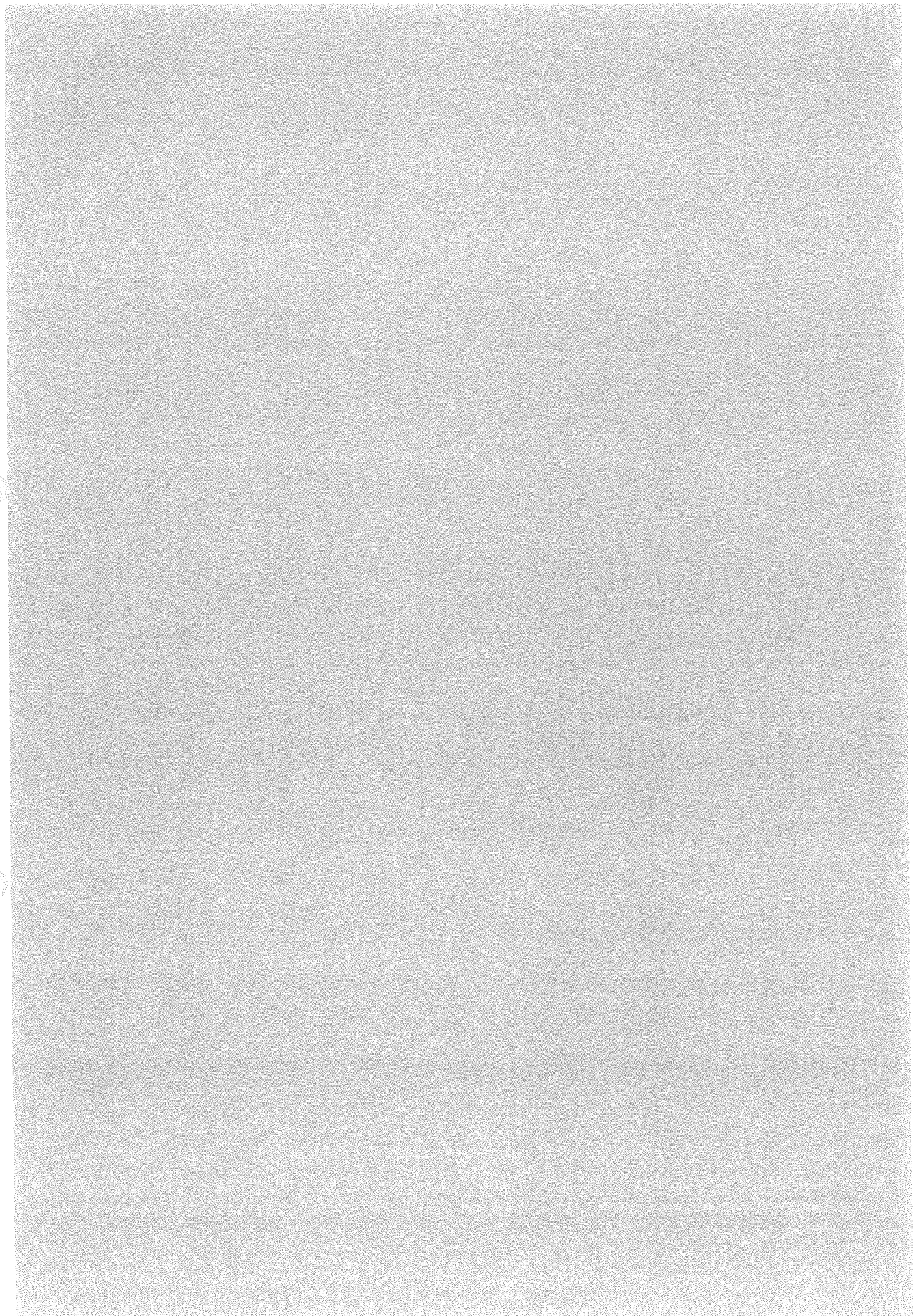
mbo 20 miljoen euro

PM post : Daar waar MBO-instellingen VAVO-afdelingen of scholen hebben, of VO-scholen met VO-brinnummer of VMBO scholen onder de MBO-instelling vallen, zullen de percentages gelden van de functiemix Voortgezet Onderwijs.

HBO

Voor het hoger beroepsonderwijs geldt een iets andere systematiek. Voor docenten hbo geldt tegenwoordig de eis dat zij een masteropleiding hebben, waarmee de nu veelgebruikte schaal 10 onvoldoende is in vergelijking tot andere beroepen waar een master wordt gevraagd. Schaal 11 moet het minimum worden. Dat kost het HBO 20 miljoen euro.

Totale kosten po, vo, mbo, hbo in de periode 2019-2021: 1.340 miljoen euro

Algemene Onderwijsbond

Postbus 2875

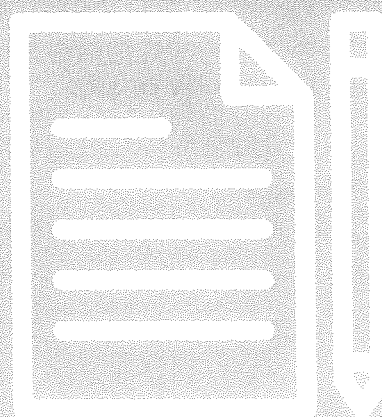
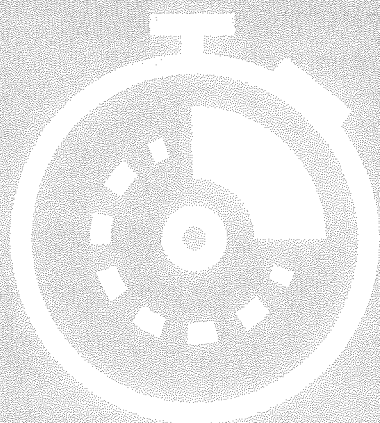
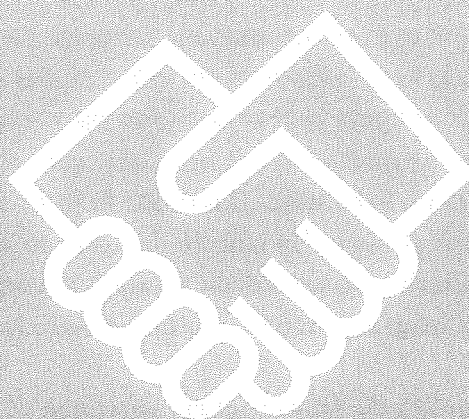
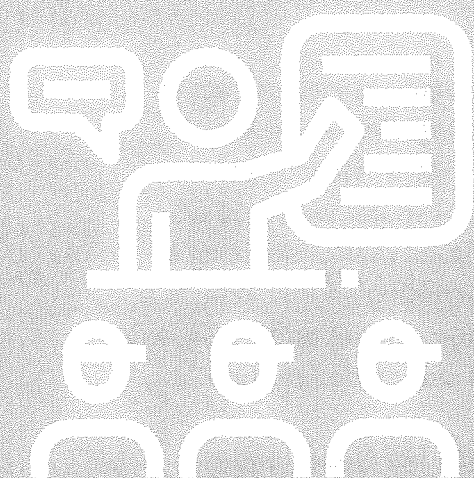
3500 GW Utrecht

Tel 0900 4636262

info@aob.nl

AOB Algemene Onderwijsbond

MINDER WERKDRUK, BETER ONDERWIJS

Minder werkdruk, beter onderwijs

De werkdruk in het onderwijs is hoog en belemmert verdere verbetering en vernieuwing van het onderwijs. In dit manifest geeft de Algemene Onderwijsbond aan op welke manieren de werkdruk in de verschillende onderwijssectoren omlaag kan. Dat vraagt om forse investeringen en zal de vraag om extra leraren en ondersteunend personeel doen toenemen. Dat dit niet in één jaar lukt, begrijpt de AOb terdege. Maar de hoge werkdruk moet nu echt worden aangepakt.

Die hoge werkdruk kent namelijk een reeks van negatieve neveneffecten. Zo is het ziekteverzuim in het onderwijs relatief hoog. De sector kent het hoogste percentage aan burn-outklachten. Er wordt structureel overgewerkt om het normale werk af te krijgen, ook in het weekend en tijdens vakanties. Daardoor blijft er te weinig tijd over voor bijscholing en vernieuwing. De ruimte die leraren krijgen voor scholing en innovatie is te beperkt. De werkdruk schaadt bovendien het imago van het onderwijs: wie wil er graag in een sector werken, waar een burn-out op de loer ligt?

Dankzij de enorme inzet van onze collega's behoort het Nederlandse onderwijs tot de internationale subtop. We kunnen nog beter als leraren en ondersteuners de kans krijgen om meer tijd te investeren in de leerlingen en in de ontwikkeling van hun vak. Gaat de werkdruk omlaag, dan wordt het beroep aantrekkelijker. Zijn de lessen nog beter. Is er ruimte voor innovatie van onderop. Daalt het ziekteverzuim. Een nieuw kabinet zou er een eer in moeten stellen om dat mogelijk te maken met een stevig meerjarenplan, dat al na de formatie begint.

Liesbeth Verheggen

Primair onderwijs

1 Kleinere klassen: gemiddeld op een school 23 per één fte leraar

De AOb kiest niet voor een maximum, zodat basisscholen de vrijheid houden om keuzes te maken die passen bij hun onderwijsconcept, of kleine verschillen per groep of leerjaar op te vangen. Maar de bekostiging van de school moet zo zijn dat er één fulltime leraar per 23 leerlingen aanwezig is.

Het lijkt of dat gemiddelde dichtbij is: landelijk ligt de gemiddelde groepsgrootte in 2016 op 23,4. Daar zit grote variatie in, omdat kleine scholen in hun bekostiging meer ruimte hebben. Ook achterstandsscholen met veel gewichtenleerlingen kunnen kleinere groepen maken, al neemt die mogelijkheid door veranderingen in de regelingen snel af.

De recente brief over de groepsgrootte in het basisonderwijs van het ministerie laat zien dat op meer dan de helft van de scholen alle groepen gemiddeld groter zijn dan 23. Meestal 24 of 25, maar dat loopt op tot een enkel geval met 36. De stap naar gemiddeld 23 is voor ongeveer 57 procent van de scholen daarom nodig. Op termijn zijn hiervoor rond de 8.000 extra leerkrachten nodig.

Voor het speciaal basisonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs geldt evenzeer dat we kritisch moeten blijven op de groepsgrootte. Het is alleen ondoentlijk om voor die specifieke takken van ons onderwijs concrete cijfers voor groepsgrootte te noemen. De wensen en noden om voor scholieren zijn zo divers en soms zeer complex.

De AOb schat de kosten van deze maatregel op rond de 500 miljoen euro.

2 Administratieve lasten omlaag

In het primair onderwijs worden de administratieve lasten teruggedrongen. Het gaat dan om verantwoording, groepsplannen schrijven, uitvoerige handelingsplannen, arrangementen aanvragen voor zorgleerlingen. Hieraan zijn geen extra kosten verbonden.

3 Meer handen in de klas en op school

Om passend onderwijs en maatwerk goed vorm te geven krijgen scholen extra middelen om onderwijs/ klassenassistenten aan te stellen. Om leraren te ontlasten van administratief werk en toezicht, krijgt elke school een conciërge en een administratief medewerker. In totaal gaat het om 10.000 klassenondersteuners en 3.500 administratief medewerkers en conciërges.

De AOb schat de kosten van deze maatregel op 600 miljoen euro.

4 Lessenreductie

Het aantal lessen wordt verminderd naar maximaal 22 klokuren per week gedurende in 40 weken. Nu is dat gemiddeld 25,5 klokuur. Deze maatregel kan kosten neutraal worden ingevoerd, wanneer kinderen korter naar school gaan, 6.400 uur per jaar in plaats van 7.520 uur. Nederlandse kinderen maken internationaal gezien relatief lange schoolweken. Of een urenvermindering maatschappelijk of politiek wenselijk of haalbaar is, bepaalt of er meerkosten zijn in de vorm van extra leerkrachten.

Met deze vier maatregelen maakt het primair onderwijs een dubbelslag: de werkdruk wordt verminderd en er komt in de werkweek en jaartaak van leraren ruimte vrij voor echt passend onderwijs, meer maatwerk, tijd voor professionalisering en innovatie.

De AOb schat de kosten van deze maatregel op 600 miljoen euro.

Voortgezet onderwijs

1 Minder lessen per leraar

De AOb wil de komende jaren de lestaak van leraren terugbrengen van 25 naar 20 lessen per week, wat neerkomt op 17 klokuren per week en 630 klokuur op jaarbasis. Voor deze maatregel bestaat nu al steun in de Tweede Kamer, de AOb wil dat een volgend kabinet uitvoering geeft aan de motie Van Meenen waarin deze lessenreductie wordt gevraagd. Bij een gelijkblijvende onderwijstijd zijn hiervoor 20 procent meer leraren nodig, ongeveer 12.000 fulltime banen indien de onderwijstijd voor leerlingen gelijk blijft.

De AOb schat de kosten voor deze maatregel op 900 miljoen euro.

2 Maximaal 25 leerlingen per groep

De AOb wil dat het kabinet een wettelijke norm vaststelt voor het splitsen van groepen in het voortgezet onderwijs. Op dit moment varieert de groepsgrootte enorm. Vooral in de onderbouw en bij de klassikale vakken in de bovenbouw (Nederlands, Engels etc.) komen we grote groepen tegen, vaak om de keuze voor kleinere vakken in de bovenbouw mogelijk te maken. Dat is ongewenst. Bovendien zien we dat de splitsingsnorm stijgt. De bekostiging van een school moet toereikend zijn om de keuzemogelijkheden voor kleinere vakken (Duits, Grieks, wiskunde D en technische vakken) in stand te houden, en tegelijkertijd werkbare groepen voor alle collega's garanderen.

De AOb wil naar een norm van maximaal 25 leerlingen per groep. In overleg met de personeelsgeleding van de medezeggenschapsraad kan daar van worden afgeweken, mits er maar wel in de bekostiging de norm geldt van maximaal 25 leerlingen per groep per fulltime leraar in zowel onder- als bovenbouw.

De AOb schat de kosten voor deze maatregel op 300 miljoen euro.

3 Ondersteunend personeel moet tijd krijgen voor verdieping

De AOb ontvangt regelmatig klachten over het gebrek aan scholingsmogelijkheden voor ondersteunend personeel. Formeel is er ruimte, maar in de praktijk eisen veel werkgevers dat de werknemer zelf zorgt voor vervanging. Doordat ondersteuning op veel scholen dun gezaaid is en de werklast fors is, komt daardoor vaak weinig van eventuele ambities. Het vervangingsvraagstuk kan worden opgelost door er op werkgeversniveau een oplossing voor te bedenken.

Met deze drie maatregelen zet het voortgezet onderwijs een flinke stap in de goede richting: de werkdruk wordt verminderd en er komt in de werkweek en jaartaak van leraren ruimte vrij voor meer maatwerk, tijd voor professionalisering en krijgt kwaliteitsverbetering een extra impuls.

De AOb wil de komende jaren de lestaak van leraren terugbrengen van 25 naar 20 lessen per week, wat neerkomt op 17 klokuren per week en 630 klokuur op jaarbasis. Voor deze maatregel bestaat nu al steun in de Tweede Kamer, de AOb wil dat een volgend kabinet uitvoering geeft aan de motie Van Meenen waarin deze lessenreductie wordt gevraagd. Bij een gelijkblijvende onderwijstijd zijn hiervoor 20 procent meer leraren nodig, ongeveer 12.000 fulltime banen indien de onderwijstijd voor leerlingen gelijk blijft.

De AOb wil dat het kabinet een wettelijke norm vaststelt voor het splitsen van groepen in het voortgezet onderwijs. Op dit moment varieert de groepsgrootte enorm. Vooral in de onderbouw en bij de klassikale vakken in de bovenbouw (Nederlands, Engels etc.) komen we grote groepen tegen, vaak om de keuze voor kleinere vakken in de bovenbouw mogelijk te maken. Dat is ongewenst. Bovendien zien we dat de splitsingsnorm stijgt. De bekostiging van een school moet toereikend zijn om de keuzemogelijkheden voor kleinere vakken (Duits, Grieks, wiskunde D en technische vakken) in stand te houden, en tegelijkertijd werkbare groepen voor alle collega's garanderen.

De AOb wil naar een norm van maximaal 25 leerlingen per groep. In overleg met de personeelsgeleding van de medezeggenschapsraad kan daar van worden afgeweken, mits er maar wel in de bekostiging de norm geldt van maximaal 25 leerlingen per groep per fulltime leraar in zowel onder- als bovenbouw.

De AOb ontvangt regelmatig klachten over het gebrek aan scholingsmogelijkheden voor ondersteunend personeel. Formeel is er ruimte, maar in de praktijk eisen veel werkgevers dat de werknemer zelf zorgt voor vervanging. Doordat ondersteuning op veel scholen dun gezaaid is en de werklast fors is, komt daardoor vaak weinig van eventuele ambities. Het vervangingsvraagstuk kan worden opgelost door er op werkgeversniveau een oplossing voor te bedenken.

Middelbaar beroepsonderwijs

1 Minder lessen leiden tot kwalitatief beter onderwijs

Docenten geven nu op jaarbasis ongeveer op 850 uren les. Dit is af te leiden uit de cao mbo. Uit hoeveel minuten een les bestaat wordt per instelling geregeld. Daarnaast hebben docenten de belangrijke bijkomende taken zoals stagebegeleiding, studieloopbaanbegeleiding en examinering bovenop, alsook ontwikkeluren voor nieuwe lessen. Deze taken komen in de verdrukking door een overschot aan lessen. De AOb pleit er voor om bij wet vast te leggen dat het aantal uren dat een docent lesgeeft, de komende jaren stapsgewijs wordt terug gebracht naar 650 klokuur.

De AOb benadrukt dat voor de in het mbo veelvuldig ingezette instructeurs in feite hetzelfde geldt: dat zij formeel onder de hoede van een docent werken en studenten - vaak op de praktische onderdelen van het vak waarvoor ze leren - instrueren, betekent juist dat ook zij de ruimte nodig hebben om het contact met de beroepspraktijk en de laatste ontwikkelingen in hun vak bij te houden.

Het mbo kent een enorme diversiteit in de studentenpopulatie, waardoor veel wordt geëist van docenten en instructeurs. Dat maakt een regeling die vergelijkbaar is met de door de Kamer bepleite lesreductie in het voortgezet onderwijs noodzakelijk. Het geeft het onderwijspersoneel de ruimte hun lessen beter voor te bereiden en levert minstens 120 klokuren op jaarbasis op die kunnen worden besteed aan de voor het mbo zo essentiële stagebegeleiding en examinering en studieloopbaanbegeleiding.

2 Minder Haagse grillen zonder ondersteuning

Net als in de overige onderwijssectoren heeft het mbo vaak te maken met Haagse oekazes: bijzondere projecten en kwaliteitsimpulsen gaan vaak gebukt onder matige financiële ondersteuning (voor zover aanwezig). Daarbij kost het de toch al fors belaste onderwijsteams extra tijd: de wensen moeten immers worden ingepast. De AOb wil dat een komend kabinet zich bewust is van de eindige mogelijkheden die onderwijsteams in het mbo hebben en vraagt dan ook de extra projecten te doseren. Daarbij moet worden onderkend dat extra wensen ook om extra inzet vragen en dienen er voldoende middelen beschikbaar te zijn.

3 Meer echte banen en een plan tegen de leegloop

De AOb heeft er in het verleden al vaker op gewezen dat de gemiddelde leeftijd van mbo hoog is: veel gewaardeerde collega's zwaaien de komende kabinetsperiode af en het is nog maar de vraag of zij (adequaat) worden vervangen: starters krijgen steeds minder gelegenheid onder de hoede van een ervaren rot te worden ingewerkt omdat de lestaak teveel tijd van beiden eist.

Daarbij wordt onder het meer doorgewinterde onderwijspersoneel een punt gemaakt van de fors toegenomen inzet van flexkrachten. De AOb stelt vast dat het met de huidige werklast voor het vaste personeelsbestand niet mogelijk is om steeds weer nieuwe tijdelijke krachten in te werken. Het vraagt te veel van mensen en is bovendien geen duurzame investering: na een korte periode is de collega immers weer vertrokken.

Hoger beroepsonderwijs

1 Meer docenten per student

De belofte van het kabinet dat de opbrengsten van de invoering van het leenstelsel ten goede komen aan intensiever onderwijs, moet worden waargemaakt. Minister Bussemaker beloofde dat er voor het hoger onderwijs 4.000 fulltime docenten zouden bijkomen. De AOb maakt deze belofte iets preciezer: 4.000 fulltime docenten extra ten opzichte van het studentenaantal in 2015. Hier zijn geen kosten verbonden, omdat de dekking al gevonden is in de invoering van het leenstelsel.

Met deze twee maatregelen kan de werkdruk in het hoger beroepsonderwijs omlaag. Hierdoor kunnen studenten intensiever onderwijs krijgen en ontstaat ruimte voor docenten en ondersteunend personeel om ruimte te maken voor professionalisering en innovatie.

2 Meer echte banen

Net als in de overige sectoren vormt een solide personeelsbestand de ruggengraat van iedere opleiding. De vaste kern bewaakt de kwaliteit van het onderwijs, kent de sterke en zwakke plekken van de hogeschool en weet wat er nodig is om op de lange termijn als opleidingsteam succesvol te blijven. Toch zien we nog altijd dat werkgevers de voorkeur geven aan tijdelijke krachten. Naast het gegeven dat het leeuwendeel van het tijdelijke personeel nog altijd liever de voorkeur geeft aan een vaste baan, vraagt het continu wegwijzen van tijdelijke collega's veel tijd van de mensen die wel aan de instelling verbonden zijn. Tegen de tijd dat de 'flexcollega's' wegwijzen zijn, vertrekken ze weer en begint het proces weer van voren af aan. Voor de AOb zijn echte banen in het hbo vaste banen.

3 Minder verantwoordingsdruk bij accreditatieprocedure

In het hbo hebben docenten en ondersteunend personeel veel last van het verantwoordingscircuit dat bij de huidige accreditatie van het hoger onderwijs hoort. Veel hogescholen doen proefaccreditaties en vragen veel rapportages, wat het personeel ernstig belast. Dat kan door de accreditatie te stroomlijnen. Hier zijn verder geen kosten aan verbonden.

Algemeen Onderwijsbond
Mevrouw L. Verheggen
Postbus 2875
3500 GW UTRECHT

Kenmerk: 201700033

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte mevrouw Verheggen,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Mrs. E.J. Schippers

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
t.a.v. de Weledelgestrenge minister E. Schippers
Postbus 2350
2500 VX Den Haag

Uw brief van: Zaaknummer: 17Z00861 Losser, 21 maart 2017
Uw kenmerk: Ons kenmerk: 17.0009134
Bijlagen: 1 Afdeling: BSP Verzonden: **28 MAART 2017**
Inl.: R. Nassár
Onderwerp: Doorkiesnr.:
Motie: Kosten uitvoering
huishoudelijke ondersteuning

Weledelgestrenge minister Schippers,

Wij doen u hierbij een motie toekomen van de gemeenteraad van Losser. De raad van de gemeente Losser heeft deze motie met als onderwerp: Kosten uitvoering huishoudelijke ondersteuning, in zijn vergadering van 7 maart 2017 unaniem aangenomen.

De motie is eveneens aangeboden aan:
De staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de fracties van de Tweede Kamer der Staten- Generaal en de VNG.

Hoogachtend,

het college van burgemeester en wethouders van Losser,

secretaris,

drs. J. van Dam

burgemeester,

mr. drs. M. Sijbom

MOTIE: Kosten uitvoering huishoudelijke ondersteuning

Agendapunt 7

De raad van de gemeente Losser in vergadering bijeen d.d. 7 maart 2017

Overwegende dat:

- De gemeenten verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de huishoudelijke hulp onder de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning 2015;
- Dit gepaard ging met een korting van 40% op het budget;
- Dat in het regeerakkoord was opgenomen dat de gemeenten m.b.t. de concrete invulling hiervan zeer ruime beleidsvrijheid zou worden gegeven;
- De Twentse gemeenten dit hebben ingevuld door in te zetten op resultaatgericht werken onder de term "een schoon en leefbaar huis".

Constaterende dat:

- De Centrale Raad van Beroep in de zomer van 2016 een uitspraak heeft gedaan die het noodzakelijk maakte het beleid huishoudelijke ondersteuning aan te passen;
- De gemeenten daarmee beperkt worden in hun beleidsvrijheid;
- Dit voor de gemeenten bovendien zeer grote financiële consequenties heeft, terwijl er substantieel minder budget door het Rijk beschikbaar gesteld wordt.

Spreekt uit dat:

- Het ondanks de toezegging van het Rijk dat er sprake zou zijn van beleidsvrijheid, dit niet mogelijk wordt gemaakt en derhalve de gemeenten financieel dienen te worden gecompenseerd voor de overschrijding van de budgetten ten gevolge van de noodzakelijke aanpassing.

En draagt het college op:

- Dit standpunt kenbaar te maken aan de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, de fracties in de Tweede Kamer en de VNG;
- De motie te sturen aan de Twentse gemeenten met het verzoek deze te ondersteunen.

En gaat over tot de orde van de dag

Burgerforum	Lies ter Haar
CDA	Ellen Visschedijk
D66	Jolanda Wildschut
VVD	Harry Heegen
SDGL/PvdA	Chris Bodewes

Gemeente Losser
Het college van burgemeesters en wethouders
Postbus 90
7580 AB LOSSER

Kenmerk: 201700035

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Des. E.J. Schippers

Aan de Informatie Kabinetsformatie 2017

Mevrouw drs. E. Schippers

p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal

Postbus 20018

2500 EA Den Haag

Almelo, 28 maart 2017

Naar de broodnodige kwaliteit in de kunstvakken op alle basisscholen

De landelijke kunstvakverenigingen zijn verontrust over de kwaliteit van het kunstonderwijs op Nederlandse basisscholen. Ondanks de inspanningen van de afgelopen tien jaar blijkt uit het Peilingsonderzoek van de inspectie (maart 2017), dat de kwaliteit ten opzichte van twintig jaar geleden niet verbeterd en eerder verslechterd is. Wij denken dat het anders kan en anders moet! De impuls Méér Muziek in de Klas en het programma Cultuureducatie met Kwaliteit zijn een goed begin, maar onvoldoende om de impasse waar de kunstvakken in de basisschool in brede zin in verkeren te doorbreken.

Daarom vragen we u tijdens de formatie extra aandacht te besteden aan het **kunstonderwijs in het basisonderwijs** en hierover afspraken te maken in het regeerakkoord. Dan kan beleid ingezet worden op de broodnodige kwaliteitsverbetering van de kunstvakken in de basisschool:

- Breng de regie op cultuuronderwijsbeleid onder bij het Onderwijsdepartement in plaats van het Cultuurdepartement en behoud impulsregelingen en versterkingsprogramma's;
- Verbeter structureel de deskundigheid van (toekomstige) leerkrachten in het primair onderwijs op het gebied van kunstonderwijs;
- Verhoog het budget voor cultuuronderwijs om opleiding en scholing te versterken of zet kunstvakdocenten in – en gebruik de middelen niet voor incidentele, verbrokkelde subsidieprojecten;
- Investeer in de landelijke ontwikkeling en implementatie van een eenduidig registratie-instrument om de leeropbrengsten op het gebied van kunst- en cultuuronderwijs in klas en school te verbeteren. Tot nu toe heeft de markt van uitgeverijen en ontwikkelaars hiervoor geen belangstelling getoond vanwege ontbrekend beleid en te beperkte verdienmogelijkheden.

Om in de toekomst aansluiting bij de internationale ontwikkelingen te blijven vinden is het nu de hoogste tijd de bakens te verzetten! Dat betekent structureel kunst- en cultuuronderwijs, gedragen en uitgevoerd door deskundige leerkrachten en schoolteams, versterkt met

vakleerkrachten en getoetst door henzelf en door de Onderwijsinspectie. Samenwerking met cultuurinstellingen kan dan op basis van gelijkwaardigheid plaatsvinden. Zo worden de kwalificerende, socialiserende en persoonsvormende functies van het kunst- en cultuuronderwijs ten volle ingezet voor de ontwikkeling van de leerling. En zo wordt dit onderwijs weer daadwerkelijk onderdeel van de school zelf!

Tot nu toe

Al sinds de jaren '90 zetten opeenvolgende kabinetten zich in om de kwaliteit van het kunst- en cultuuronderwijs in de basisschool te verbeteren. Deze ondersteuning bestaat tot op de dag van vandaag uit bijdragen in de vorm van incidentele subsidies aan culturele instellingen, grotendeels geïnitieerd door het Cultuurdepartement van het Ministerie van OCW via het Fonds Cultuurparticipatie. Deze instellingen stelden het basisonderwijs vervolgens in staat 'de kunsten naar binnen te halen' met als nadrukkelijk doel leerkrachten vakinhoudelijk en didactisch bij te scholen en ze te leren les te geven als een kunstvakdocent. Zo was het de bedoeling leerkrachten te leren kinderen te begeleiden vanuit een onderzoekende houding, vorm te geven aan hun creatief proces, en daarbij divergent te denken, op een manier waardoor ze zelf betekenis kunnen geven aan wat er om hen heen gebeurt. En op enkele plekken in Nederland lukte dit ook!

Geen kwalitatieve versterking

De grote hoeveelheid subsidiegelden, die in de loop van de afgelopen decennia via culturele instellingen naar de basisschool is gevloeid, heeft op zichzelf mooie en waardevolle initiatieven opgeleverd maar heeft, zo constateren de kunstvakverenigingen, nauwelijks bijgedragen aan de versterking van de kwalitatieve basis van het kunstonderwijs in de scholen zelf. Hiervoor wordt een aantal redenen aangewezen.

Op de eerste plaats geldt dat de vele initiatieven zich richten op de overdracht van kennis en vaardigheden door educatief medewerkers van culturele instellingen en kunstvakdocenten van ondersteunende instellingen naar groepsleerkrachten. Daarbij is onvoldoende rekening gehouden met de vraag of het überhaupt mogelijk is leerkrachten bij te scholen als die het vocabulaire van de kunstvakken nog niet machtig zijn.

Volgens de kunstvakverenigingen gaapt hier een grote kloof: leerkrachten beschikken over onvoldoende basiscompetenties, omdat het aantal contacturen waarin ze op hun Pabo's les kregen in de kunstvakken veel te beperkt was. Zelfs leerkrachten in opleiding met een grote affiniteit voor een of meer van de kunstvakken hebben niet de mogelijkheid om zich in die richting verder te ontwikkelen of te specialiseren, simpelweg omdat er bijna geen minors of post-HBO-kunstvakopleidingen bestaan. De laatste monitor 'Cultuuronderwijs in het primair onderwijs (Peiling 2015/16)' getuigt van dit alles.

Er is op dit moment slechts één post-HBO-opleiding voor ICC-ers. Deze gaat over het belang van kunst en cultuur in het onderwijs maar leert niet hoe op verantwoorde wijze in de kunstvakken kan worden lesgegeven.

De tweede reden voor het uitblijven van een algehele structurele verbetering van de kwaliteit van het kunstonderwijs op basisscholen is dat de subsidies weinig omvangrijk zijn en maar een beperkt deel van de huidige basisschoolleerkrachten bereiken. Uit de recente kamerbrief van Minister Jet Bussemaker (november 2016) blijkt dat slechts een derde van alle basisschoolleerlingen profiteert van het met subsidiegelden mogelijk gemaakte beleid. Dat laat onverlet wat er van de met subsidiegelden mogelijk gemaakte inspanningen beklijft, als tij-

delijke regelingen zoals 'Cultuureducatie met Kwaliteit' over enige tijd weer worden beëindigd en er geen geld meer is voor de inzet van kunstenaars, en de vakleerkrachten de scholen weer verlaten.

Dat er geen sprake is van een continue opgaande lijn in de kwaliteit van het kunstonderwijs op basisscholen is op de derde plaats toe te schrijven aan het feit dat het in de school ontbreekt aan een gestandaardiseerd instrument waarmee wordt vastgelegd wat er in de kunstvakken gebeurt op leerling-, groeps- en schoolniveau.

Oplossingen

Wij – de kunstvakverenigingen – menen dat de kwaliteit van het kunstonderwijs in de basisscholen sterk toe kan nemen als de regie van het kunstonderwijs transparanter en gericht door het Onderwijsdepartement wordt opgepakt. In samenwerking met het Cultuurdepartement moet het Onderwijsdepartement van het Ministerie van OCW meer nadrukkelijk de regie voeren over het cultuuronderwijs. Door deze nadruk op cultuuronderwijs ontstaat 'kwaliteitsverbetering in samenhang', in plaats van versnipperde, losse activiteiten van een aantal goedwillende – en geld behoevende – culturele instellingen. Het onderwijs (leraren, schoolteam en schoolleiding) moet er vervolgens voor zorgen dat kunst- en cultuuronderwijs structureel én vanuit de basis bij alle kinderen terecht komt. Het onderwijs is uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor het realiseren van de kerndoelen en het opbrengstgericht leren, ook in het leergebied Kunstzinnige Oriëntatie.

Wij – de kunstvakverenigingen – pleiten al geruime tijd voor de ontwikkeling van een registratie-instrument om de leeropbrengsten van kunst- en cultuuronderwijs te verbeteren. Door toepassing van zo'n instrument wordt zichtbaar wat er in de klas en in de school intrinsiek en instrumenteel aan kunstzinnige oriëntatie gebeurt. Het wordt het eenduidig handvat voor alle leraren (schoolniveau, bestuurs-, regionaal-, landelijk-) waarmee het gesprek over curriculumontwikkeling gevoerd kan worden. De verschillende initiatieven op het gebied van kunstonderwijs worden ook onderling vergelijkbaar wat betreft inzet en resultaat. Het zal een belangrijke rol gaan spelen in de implementatie van structureel kunst- en cultuuronderwijs.

Een dergelijk instrument biedt bovendien de mogelijkheid inzage te krijgen in het effect en rendement van de kunstvakken, aangevuld met de rijks- en gemeentelijke subsidies waarmee reeds decennialang gestreefd wordt naar beter kunstonderwijs.

Wij – de kunstvakverenigingen – adviseren met nadruk in de Pabo-opleidingen voldoende tijd voor het kunstonderwijs in laten te ruimen, zodat alle Pabo-alumni straks in ieder geval voldoen aan de basiscompetenties zoals die in de Pabo-kennisbases van de kunstvakken zijn vastgelegd en door de Vereniging van Hogescholen in 2013 zijn vastgesteld. Wij adviseren bovendien specialistische minoren en post-HBO-opleidingen in de kunstvakken te laten ontwikkelen en aan te bieden zodat leerkrachten-in-opleiding en zittende leerkrachten zich daarin verder kunnen bekwamen, en wij bieden graag onze hulp daarbij aan.

Namens de kunstvakverenigingen voor onderwijs in beeldende kunst en vormgeving, dans, drama, film en muziek,

Jan Verschaeren,
secretaris Vereniging Onderwijs Kunst en Cultuur (VONKC)

BDD-VLS-VONKC
De heer J. Verschaeren
p/a Kluppelshuizenweg 32
7608 RL ALMELO

Kenmerk: 201700037

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Verschaeren,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

A handwritten signature in blue ink, appearing to be 'E. Schippers', written over the printed name.

Drs. E. Schippers

Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.a.v. mw. Schippers
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Datum: 28 maart 2017
Nummer: OSB.BRI.9066
Onderwerp: Input OSB
Contact: Evelyne Simons
(06-51149187)

Geachte mevrouw Schippers,

De Tweede Kamer verkiezingen zijn achter de rug. U heeft de uitdagende opdracht gekregen om de VVD, CDA, D66 en GL nader tot elkaar te brengen in een coalitie. Een opdracht van groot belang, onder hoge druk.

Het belang van een sterk Nederland gaat iedereen aan: burgers, politiek, en ondernemers. Iedereen draagt naar vermogen en op zijn eigen manier bij aan het bereiken van de doelen voor een beter en sterk Nederland. Vanuit onze economische en maatschappelijke relevantie willen ondernemers in de schoonmaak- en glazenwasserbranche samen met het nieuwe kabinet werken aan een beter en sterker Nederland. Niet alleen voor de huidige generatie, maar vooral ook voor de toekomst van onze kinderen.

Een sterk Nederland is gebaat bij sterke ondernemers die ruimte krijgen om te ondernemen en werkgelegenheid te creëren. Wij lopen hierbij tegen een aantal zaken aan die ons hierin belemmeren.

Geef ondernemers de ruimte om bij te dragen aan het verbeteren van Nederland

Sterke ondernemers kunnen een impuls geven aan de werkgelegenheid. Dat geldt zeker voor een zeer arbeidsintensieve sector als de schoonmaakbranche die onderdeel is van de brede facilitaire dienstverlening. We merken echter dat het ondernemen moeilijker wordt door steeds complexere regelgeving, een toenemende regel- en lastendruk en een ondernemende overheid. De werknemer wordt meer een risicofactor waardoor de kans op het verloren gaan van banen en werkgelegenheid toeneemt. Wat de markt kan, moet de markt doen. De overheid moet niet-kerntaken, zoals schoonmaak, uitbesteden.

Ondernemen wordt steeds minder aantrekkelijk terwijl een sterk bedrijfsleven de ruggengraat is van de welvaart in Nederland.

Wij stellen voor:

- Zorg voor lastenverlichting op het gebied van privacywetgeving en verzuimwetgeving;
- Zorg voor lastenverlichting door zelf regulerende sectoren minder toezicht op te leggen;
- Combineer terugdringing van een loondoorbetalingsverplichting met een gedegen onderzoek naar de effecten van het sociale zekerheidsstelsel op de arbeidsmarkt;
- Laat de specifieke ontslagrichtlijn voor de schoonmaak terugkomen;
- Behoud de huidige vorstverletregeling voor glazenwassers en gevelreinigers, zonder wachtdagen;
- De Algemeen Verbindend Verklaring (AVV) gaat concurrentie op arbeidsvoorwaarden tegen: behoud de AVV;
- Beperk in de Wet markt en overheid dat overheden oneerlijk concurreren met ondernemers;
- Draai de investering van schoonmaak door de Rijksoverheid terug;
- Geef de schoonmaakondernemer een eerlijke kans op de markt van de persoonlijke dienstverlening.

Investeer in een sterke basis van de arbeidsmarkt waarin iedereen mee kan doen

Onze branche draagt meer dan gemiddeld bij aan de integratie en emancipatie van burgers met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Samen met andere facilitaire dienstverlenende branches vormen we de basis van de arbeidsmarkt die werk biedt aan een grote groep mensen die minder weerbaar zijn, minder mobiel en laag-of niet opgeleid.

Werkgevers in onze branche zorgen er voor dat nieuwe werknemers een goede start kunnen maken op de arbeidsmarkt, door het bieden van een (verplichte) vakopleiding, het leren van de Nederlandse taal en het bieden van een op ontwikkeling gerichte werkomgeving. Een groot deel van de werknemers, vaak met een afstand tot de arbeidsmarkt, vindt op deze manier een baan en inkomenszekerheid voor een lange tijd. Een ander deel stroomt op een later moment door naar andere banen op de arbeidsmarkt.

Door diverse ontwikkelingen, waaronder verdringing van schoonmakers ten gunste van mensen uit de doelgroep participatiewet, komt de komende jaren de werkgelegenheid aan deze basis onder druk te staan. Ook is het een steeds grotere uitdaging om mensen aan de basis van de arbeidsmarkt gezond mee te laten bewegen met de opschuivende AOW leeftijd. Deze ontwikkelingen treft een kwetsbare groep werknemers die niet in staat is flexibel te reageren op de veranderingen van de arbeidsmarkt. Een vaak vergeten groep die op de arbeidsmarkt ook een eerlijke kans verdient.

Wij stellen voor:

- Laat kwetsbare schoonmakers hun baan behouden en voorkom verdringing door mensen vanuit de participatiewet;
- Vergeet de basis van de arbeidsmarkt niet: wij vragen de overheid te komen tot een dienstenpact met daarin onze zorgpunten voor de arbeidsmarkt en aandacht voor het economische en maatschappelijke belang van de facilitaire dienstensector en de meerwaarde voor Nederland;

- Ondersteun (financieel) sectoren die zelf substantieel investeren in de Nederlandse taal;
- Zorg met lastenverlichting dat werkgevers oudere werknemers langer gezond aan het werk kunnen houden;
- Het bedrijfsleven zet zich ook zonder sancties in voor het aannemen van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt: schaf de quotumwet af.

Wie zijn wij?

OSB is de werkgeversvereniging voor de schoonmaak-en glazenwassersbranche. Onze branche geeft werk aan 125.000 werknemers. Onze leden richten zich voornamelijk op de zakelijke markt zoals de schoonmaak van kantoren, treinen, hotels, ziekenhuizen, vliegtuigen en scholen. Ook specialistische schoonmaak zoals glazenwassen, gevelbehandeling, calamiteitsreiniging en reiniging in de voedingsmiddelenindustrie behoren tot de branche.

Onze leden onderscheiden zich door het verplichte OSB-Keurmerk. Dit keurmerk garandeert opdrachtgevers dat zij te maken hebben met bedrijven die de CAO naleven en die staan voor kwaliteit, betrouwbaarheid en goed werkgeverschap. Ook geldt voor OSB-leden de Code Verantwoordelijk Marktgedrag. Daarin is vastgelegd dat alle betrokken partijen bij aanbestedingen niet alleen kijken naar de prijs, maar ook naar de kwaliteit van de uitvoering en de arbeidsomstandigheden. Daarmee geven onze leden een helder en duidelijk signaal af: niet alleen de prijs telt, maar vooral kwaliteit staat voorop. Glas- en gevelreinigers kunnen daarboven op nog het Glas & Gevel Keurmerk halen waarmee zij aantonen aan specifieke veiligheidseisen te voldoen.

Mocht u naar aanleiding van onze brief vragen hebben, of toelichting wensen, kunt u contact met ons opnemen.

Wij wensen u veel sterke en wijsheid bij de formatie van een nieuw kabinet.

Met vriendelijke groet,

Piet Adema
Voorzitter

OSB
De heer P. Adema
Postbus 3265
5203 DG 'S-HERTOGENBOSCH

Kenmerk: 201700039

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Adema,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E. Schippers

datum	28 maart 2017	De informateur, mevr. drs. E.I. Schippers
referentie	6185	p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
uw kenmerk		Postbus 20018
betreft	Versterken eerstelijnszorg onmisbaar voor toekomstig Nederland	2500 EA Den Haag

Geachte mevrouw Schippers,

De Nederlandse gezondheidszorg scoort al jaren in allerlei internationale vergelijkingen onverminderd hoog. De eerstelijnszorg speelt daarbij een essentiële rol. Eerstelijnszorg is zorg die dichtbij de burger wordt verleend, laagdrempelig en toegankelijk en relatief goedkoop vergeleken met tweedelijnszorg (ziekenhuizen, GGZ-instellingen, verpleeghuizen en dergelijke).

De laatste jaren is de verschuiving van zorg naar de eerste lijn in een stroomversnelling gekomen. Steeds meer mensen met één of meer chronische ziekte(n) blijven langer thuis wonen. De extramuralisering van de ouderenzorg en de ambulantisering van de geestelijke gezondheidszorg leiden ertoe dat er steeds vaker een beroep wordt gedaan op de zorg dichtbij huis. De eerste lijn heeft hierop geanticipeerd door geïntegreerde eerstelijnszorg te ontwikkelen voor veelvoorkomende chronische ziekten, speciale programma's voor kwetsbare ouderen en ggz-problematiek te maken en zich steeds beter te organiseren.

Een goed functionerende eerste lijn kan er dus voor zorgen dat patiënten meer thuis of in de wijk geholpen kunnen worden en geen onnodig beroep gedaan hoeft te worden op tweedelijnszorg. Maar dan moet er wel geïnvesteerd worden in die eerste lijn! Want al deze verschuivingen zorgen wel voor een steeds voller bord van de huisarts. Wil de eerstelijnszorg de veranderde Nederlandse samenleving goede zorg blijven bieden dan is het zaak nu op een aantal punten door te pakken. Geen stelselherzieningen zoals ook VNO-NCW bepleit in [Vooruit met de Zorg](#)¹, maar het verder stimuleren van ontschotting, innovatie en regionale samenhang. Met een belangrijke rol voor regionale organisaties die eerstelijns professionals ondersteunen en werk uit handen nemen.

De issues in de gezondheidszorg zullen tijdens de formatie niet onbesproken blijven en namens de eerstelijnsorganisaties in Nederland geef ik u graag een aantal belangrijke noties mee.

Eerstelijnszorg staat dicht bij de patiënt

Eerstelijnszorg is onmisbaar voor het effectief inzetten van de goede zorg op de juiste plek, passende zorg waarin ook zelfmanagement een significante rol heeft. De omslag in het denken in termen van ziekte en zorg naar gezondheid en gedrag krijgt in de eerstelijnszorg het snelst zijn beslag, mede doordat er in de eerstelijnszorg van nature meer aandacht is voor de context van de patiënt en er meer verbindingen met het sociaal domein aanwezig zijn. Veel professionals

¹ Vooruit met de zorg: beter, slimmer, menselijker, uitgave VNO-NCW, MKB-Nederland en meerdere leden, januari 2017

en organisaties in de eerste lijn zijn al bezig met het daadwerkelijk vormgeven van Machteld Huber's concept van Positieve gezondheid.

Multidisciplinaire zorg faciliteren, dag en nacht

Ouderen wonen langer thuis en GGZ-patiënten worden vaker ambulant behandeld. Dit vereist een multidisciplinaire aanpak van de zorgverlening en voldoende tijd en personele capaciteit. Een deel van deze patiënten doet ook een beroep op de zorg in de avond-, nacht- en weekenduren en in acute zorgsituaties reikt de zorgvraag van deze patiënten vaak verder dan wat de huisarts op de huisartsenpost kan bieden. Dan is er meer overleg nodig met de thuiszorg, de apotheek, het ziekenhuis of de GGZ. Of moet er een doorverwijzing of opname geregeld worden.

Veel leden van InEen hebben stappen gezet rondom de zorg voor kwetsbare ouderen, de GGZ en de samenwerking met de wijkverpleging en het sociale domein. In pilots hebben ze de mogelijkheden laten zien om met behulp van regionale ondersteuning de zorg dichtbij huis, proactief en vooral persoonsgericht te leveren. Vanuit de georganiseerde eerstelijnszorg zien we ook mogelijkheden om voldoende tijd en capaciteit te creëren door in te zetten op taakherschikking, ondersteuning van praktijkmanagement, verkleining van praktijken en het aantrekken van wijkverpleegkundigen. Verdere uitrol vraagt om invulling van de benodigde randvoorwaarden. Denk aan voldoende financiële middelen voor zowel de zorgkosten als de benodigde organisatie en infrastructuur in de eerste lijn, maar ook om zaken als digitale gegevensuitwisseling.

Patiënten worden geholpen door een netwerk van professionals uit zowel de cure, de care als het sociaal domein, en zij moeten wel gegevens kunnen uitwisselen voor adequate zorgverlening. De privacy wetgeving moet hiervoor voldoende ruimte bieden en professionals niet hinderen in hun samenwerking. Daarnaast moet er meer regie komen op de ontwikkeling van open source systemen in de zorg, zodat er veiliger en efficiënter gewerkt kan worden. Die regie moet komen van de overheid en/of de zorgverzekeraars, om een einde te maken aan de grote versnippering in het ICT-landschap in de eerstelijnszorg.

Goede zorg begint bij een goede diagnose

Wat ook essentieel is voor een goed functionerend eerste lijn is adequate eerstelijnsdiagnostiek. Diagnostiek die aansluit bij de wensen en behoeften van eerstelijns professionals en van patiënten die in toenemende mate met zelfmetingen aan de slag gaan. Eerstelijnsdiagnostiek wordt momenteel teveel ingekocht vanuit oogpunt van kostenbeheersing: er wordt nagenoeg alleen naar tarieven gekeken, zonder in ogenschouw te nemen wat dit betekent voor de dienstverlening naar huisartsen en patiënten. Bovendien komen er steeds meer nieuwe vormen van diagnostiek en innovatieve methodieken, waardoor diagnostiek steeds meer door de patiënt zelf of in de huisartsenpraktijk kan plaatsvinden. Maar die moeten daarbij wel ondersteund worden. Deze transitie kan niet worden gerealiseerd als we eerst de huidige infrastructuur afbreken. Overheid en zorgverzekeraars moeten hier oog voor krijgen en hiervoor ruimte bieden.

Resultaten hoofdlijnenakkoord 2013-2017

In juli 2013 bereikten een aantal eerstelijnsparitien samen met het ministerie van VWS en Zorgverzekeraars Nederland een akkoord over de noodzakelijke versterking van de eerste lijn, een nieuw systeem van bekostiging en de benodigde financiële groei ruimte. Dit vanuit de overtuiging dat versterking van de eerste lijn essentieel is om een goed antwoord te geven aan de uitdagingen die op de eerste lijn afkomen en dat verschuiving van zorg van de tweede naar de eerste lijn kan bijdragen aan het beheersen van de totale zorgkosten.

Anno 2017 kunnen we constateren dat de financiële doelen uit het bestuurlijk akkoord weliswaar zijn behaald, zoals blijkt uit het [rapport van de Algemene Rekenkamer](#)², maar dat de noodzakelijke versterking van de eerste lijn nog achterblijft. In belangrijke mate heeft dit te maken met het feit dat zorgverzekeraars daar onvoldoende prioriteit aan geven en bovendien allemaal verschillend beleid voeren. We zien terughoudende contractering door zorgverzekeraars van integrale zorgprogramma's voor chronische zorg en ouderenzorg en een nog grotere terughoudendheid om te (voor)investeren in de voor substitutie en doelmatigere zorg noodzakelijke versterking van de organisatiegraad en de informatievoorziening. Het niet vertalen van de reeds gerealiseerde substitutie in een verschuiving van de financiële kaders ten gunste van de eerste lijn heeft daarbij ook niet geholpen.

Bij verschuiving van werk hoort verschuiving van budget

In het bestuurlijk akkoord was een jaarlijks groeipercentage voor huisartsenzorg en multidisciplinaire zorg afgesproken van 2,5%. Daarbovenop zijn additionele substitutieafspraken mogelijk, zo was de afspraak. De gedachte was dat deze additionele afspraken gefinancierd zouden worden door te schuiven tussen de budgettaire dekkaders van de 2e en 1e lijn volgens het principe 'budget volgt zorg'.

In 2015 werd op basis van de uitkomsten van de zogenaamde substitutiemonitor budget verschoven tussen het kader medisch specialistische zorg en het kader eerstelijnszorg. Helaas bleek dat in 2016 niet haalbaar vanwege veranderingen in de monitor. Weliswaar was aangetoond dat er wederom zorg was verschoven naar de eerste lijn, alleen kon niet meer eenduidig worden vastgesteld uit welk kader daarvoor financiële ruimte gecreëerd moest worden. VWS besloot daarop de kaders ongemoeid te laten.

U zult de teleurstelling bij de eerstelijnsorganisaties begrijpen. Huisartsen en hun organisaties hebben de afgelopen jaren tal van initiatieven voor meer zorg in de eerste lijn opgezet waardoor tweedelijnszorg voorkomen kon worden. Toch komt de substitutie in financiële zin niet van de grond. Ook voor de avond-, nacht- en weekendzorg, waarbij huisartsenposten veel zelfverwijzers van de SEH overnemen, zijn de bijbehorende financiële kaders niet of onvoldoende verschoven. Per saldo doet de eerste lijn steeds meer werk binnen nagenoeg dezelfde financiële kaders. En dat heeft zijn grenzen bereikt. Dit moet door een nieuw kabinet gerepareerd worden om de eerste lijn voldoende armslag te geven ook toekomstige verschuivingen op te vangen én om alle betrokkenen gemotiveerd te houden.

² Zorgakkoorden - uitgavenbeheersing in de zorg deel 4, Algemene Rekenkamer, december 2016

Tot slot

Professionals en organisaties in de eerste lijn zijn zeer gemotiveerd samen de steeds complexere zorgvraag in de eerste lijn te voorzien van een goed en passend antwoord. Daarvoor is het essentieel dat het nieuwe kabinet bestaande barrières en hindernissen in wet- en regelgeving voor de professionals opruimt en de juiste budgettaire kaders vaststelt. Laten we dat in nieuwe bestuurlijke akkoorden met elkaar vastleggen.

Met vriendelijke groet,

Martin Bontje,
voorzitter InEen

INEEN
De heer M. Bontje
Postbus 2672
3500 GR UTRECHT

Kenmerk: 201700041

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Bontje, *Beste Martin,*

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. B.J. Schippers

Mevrouw drs. E.I. Schippers
Kabinetsinformatuur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

datum: 28 maart 2017

bijlage: --

betreft: Prioriteiten voor het wetenschaps- en
innovatiebeleid van een nieuwe regering

e-mail: secretariaat@awti.nl

kenmerk: 0004/17/sp

overig: --

Geachte mevrouw Schippers,

Wil Nederland concurrerend blijven in globaliserende markten en aantrekkelijk blijven voor innovatieve bedrijven, dan heeft het een krachtig en internationaal ingebed kennis- en innovatiesysteem nodig. Hierop is in de afgelopen jaren bezuinigd, dit in tegenstelling tot landen als Duitsland, Oostenrijk, Denemarken en Zweden.¹ De vitaliteit van de Nederlandse publieke kennisinfrastructuur gaat achteruit en dit ondermijnt het Nederlandse vestigingsklimaat. Nederlandse bedrijven investeren tegenwoordig meer in R&D in het buitenland, dan buitenlandse bedrijven in Nederland.² Ook is er per saldo sprake van *brain drain*: meer onderzoekers gaan van Nederland naar het buitenland dan andersom.³ De Adviesraad voor wetenschap, technologie en innovatie ziet voor de komende jaren binnen zijn domein twee grote opgaven waarmee een volgend kabinet in elk geval aan de slag moet: digitalisering en energie-innovatie.

Het is belangrijk de uitholling van het kennis- en innovatiesysteem te keren en de twee genoemde opgaven aan te pakken. Daarom pleit de AWTI in het coalitieakkoord vast te leggen:

- 1. Vergroting van de R&D-inspanning.** Investeer fors meer in onderzoek, ontwikkeling en innovatie, waar mogelijk samen met het bedrijfsleven.⁴ Doe dit voor een gezamenlijk bedrag van 3 à 4 miljard euro extra per jaar, waarvan minimaal 1,1 miljard publiek, en realiseer daarmee de doelstelling van 2,5 procent van het BBP per jaar (waarvan 1 procent publiek).⁵

¹ Waar de overheidsbestedingen aan R&D ('GBOARD') in reële termen gemeten (gecorrigeerd voor inflatie) in 2015 in Duitsland 4 procent hoger liggen dan in 2011, in Oostenrijk en Denemarken 5 procent hoger en in Zweden 8 procent hoger, liggen de bestedingen in 2015 in Nederland 5 procent lager dan in 2011 (berekend op basis van Eurostat-data).

² Rathenau Instituut (2016), 'Financieringsstromen van R&D van bedrijven van en naar het buitenland' (webpublicatie). Het negatieve saldo fluctueert de laatste jaren rond een half miljard.

³ OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2015, p. 68 en p. 129.

⁴ AWTI (2016), 'Houd de basis gezond'. Zet publieke middelen deels in als hefboom voor private middelen.

⁵ In 2002 is in Europees verband afgesproken te zorgen dat in 2010 de R&D-investeringen 3 procent van het BBP zouden bedragen (de 'Barcelona-ambitie'). Deze ambitie is voor Nederland later teruggebracht naar 2,5 procent, ongeveer 18 miljard euro. De huidige investeringen zijn ongeveer 14 miljard euro.

2. **Meer inzet op internationale presentie.** Zet de Nederlandse diplomatieke dienst veel meer in ter versterking van relaties op het terrein van onderzoek, ontwikkeling en innovatie. Doe dit zowel wereldwijd in bilaterale relaties als richting de Europese Unie.⁶
3. **Krachtiger sturing op digitalisering.** Nieuwe toepassingen van ICT in productie en dienstverlening bieden grote kansen voor de verdere versterking van onze economie. Concentreer om hiervan te profiteren de publieke verantwoordelijkheden voor ICT-ontwikkelingen in één hand. Dat betreft in elk geval verantwoordelijkheden voor kennis- en technologieontwikkeling, expertiseontwikkeling en onderwijs, digitale publieke dienstverlening, marktregulering en standaarden, waarborging van cyber security en privacy.⁷
4. **Extra investeringen in energie-innovatie.** Het realiseren van de doelstellingen van het akkoord van Parijs – het uitfaseren van fossiele brandstoffen – is een enorme uitdaging. Hiervoor zijn nieuwe energietechnologieën noodzakelijk, die alleen ontwikkeld kunnen worden met grootschalige extra investeringen. Besteed per jaar 300 miljoen euro meer dan nu aan de ontwikkeling van radicale innovaties in energietechnologie.⁸ Dek dit uit extra middelen voor R&D (zie aanbeveling 1) en door budgetten voor het bereiken van de energietransitie, zoals de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+), meer innovatiegericht in te zetten.⁹

Hoogachtend,

Prof.dr. U. Rosenthal
voorzitter

⁶ Voor de zomer van 2017 brengt de AWTI een advies uit waarin deze aanbeveling verder wordt uitgewerkt.

⁷ AWTI (2015), 'Klaar voor de Toekomst?', aanbeveling 1.

⁸ Voorbeelden van radicale innovaties zijn *solar fuels* (kunstmatige fotosynthese), *blue energy* (energieproductie uit de interactie tussen zout en zoet water) en *CCU* (*Carbon Capture and Utilization*, het afvangen en nuttig gebruiken van CO₂, bijvoorbeeld bij productie van methanol).

⁹ AWTI (2016), 'Oppakken en Doorpakken', aanbeveling 1, 4 en 5.

AWTI
Prof. dr. U. Rosenthal
Prins Willem-Alexanderhof 20
2595 BE DEN HAAG

Kenmerk: 201700043

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte professor Rosenthal,

Beske Urij

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.J. Schippers

201700044

RMU

MANIFEST

RMU

Plesmanstraat 68
Postbus 900
3900 AX Veenendaal
T (0318) 54 30 30
F (0318) 54 25 22
E info@rmu.nu
I www.rmu.nu

eraal
chippers

WAARDE(N)VOL WERK 10 actiepunten voor het regeerakkoord

- 1 Versterk de positie van de zondag als rustdag
- 2 Geef geen ruimte aan het beëindigen van levens
- 3 Regel een eerlijke belasting voor eenverdieners
- 4 Maak het belastingstelsel eenvoudiger met de sociale vlaktaks
- 5 Pak het verschil tussen vast en flexwerk aan
- 6 Laat jongeren een maatschappelijke dienstplicht vervullen
- 7 Zorg voor een solide pensioenstelsel voor alle generaties
- 8 Maak de AOW-leeftijd flexibel
- 9 Schrap overbodige regels voor ondernemers
- 10 Bied een goede bescherming aan zzp'ers

Lees verder op www.rmu.nu/manifest

Pak onze handschoen op!

RMU
Postbus 900
3900 AX VEENENDAAL

Kenmerk: 201700045

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.J. Schippers

Aan de informateur
Mevrouw E.I. Schippers
P/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA 's-GRAVENHAGE

BETREFT Briefadvies Governance van het energie- en klimaatbeleid

DEN HAAG 28 maart 2017 **E-MAIL** r.weterings@ser.nl
ONS KENMERK 17.10184 **TOESTELNUMMER** 070 3499712
BIJLAGE(N)

Geachte mevrouw Schippers,

Met de ratificatie van het Klimaatakkoord van Parijs vormen de internationale klimaatdoelstellingen een dwingend langetermijnperspectief voor klimaatbeleid op Europees en nationaal niveau. Vast staat dat het in Parijs overeengekomen streven naar een maximale temperatuurstijging van 1,5 tot 2 graden Celsius extra inspanningen vereist. Naar verwachting zal hiervoor de uitstoot van broeikasgassen in 2050 dicht bij 95% reductie ten opzichte van 1990 moeten liggen, terwijl in de huidige EU-doelen nog een bandbreedte van 80-95% wordt aangehouden. De vertaling van het akkoord van Parijs naar het Nederlandse energie- en klimaatbeleid stelt het nieuwe kabinet daarmee voor een grote uitdaging.

In de afgelopen maanden zijn diverse studies en visies uitgebracht die onderbouwen dat – mede in het licht van het akkoord van Parijs – een versnelling van de energietransitie nodig is voor economie en milieu. Concrete voorstellen zijn gedaan om deze versnelling te realiseren, onder meer door VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO-Nederland in de brede investeringsagenda *NL Next Level* en in het pleidooi voor versnelling van een groeiende groep bedrijven in de *Transitiecoalitie*. Bovendien wordt door steeds meer partijen aandacht gevraagd voor de maatschappelijke dimensie van de energietransitie. Dit heeft er onder meer toe geleid dat in de pre-ambule van het klimaatakkoord het belang van *Decent Work* en een *Eerlijke transitie* worden onderschreven. Tijdens een gezamenlijke high level meeting van de SER en de WRR op 17 februari 2017 zijn deze visies en voorstellen besproken en is gezocht naar gemeenschappelijke elementen. Het voorliggende briefadvies bouwt op dit gedachtengoed voort en bevat de visie van de SER op de governance van het Nederlandse energie- en klimaatbeleid die nodig is voor versnelling van de energietransitie¹.

¹ De focus ligt in dit advies op het energiegerelateerde klimaatbeleid en de reductie van CO₂-emissies. In de agrosector zijn naast CO₂ ook de overige broeikasgassen (methaan en lachgas) van belang. De reductie van deze overige broeikasgassen vraagt binnen dit transitiepad specifieke maatregelen die in dit advies niet nader worden uitgewerkt.

Uitgangspunten

De SER hanteert een breed welvaartsbegrip waarin de economische, de ecologische en de sociale dimensie met elkaar in balans moeten zijn. Dit bepaalt ook de visie van de SER op het toekomstige energie- en klimaatbeleid. Daar komt bij dat energie- en klimaatbeleid gevolgen heeft voor alle sectoren, schaalniveaus en stakeholders in onze samenleving. Tegen die achtergrond acht de SER het van belang dat de ontwikkeling en uitvoering van dit beleid met een actieve betrokkenheid en gedeelde verantwoordelijkheid van overheden, sociale partners en andere stakeholders plaatsvindt. De recente evaluatie van het Energieakkoord voor duurzame groei laat zien dat deze aanpak ook effectief is.

Het energie- en klimaatbeleid zal deels vanuit de Europese Unie moeten worden ingevuld zodat sprake is van een level playing en deels nationaal om te zorgen voor institutionele versterking en investeringszekerheid. Beide zijn nodig om de continuïteit en samenhang van beleid te versterken. De hoge ambitie voor de lange termijn die is vastgelegd in het Klimaatakkoord van Parijs, is bepalend voor het langetermijnperspectief van Europa. Het is aan de politiek om dit langetermijnperspectief voor Europa te vertalen naar een nationaal, kwantitatief doel voor reductie van de uitstoot van broeikasgassen. Een nationaal doel dat past binnen de internationale klimaatdoelstelling van Parijs, is volgens de SER van belang om een kader te stellen voor een ambitieus en bestendig beleid dat continuïteit, samenhang en investeringszekerheid biedt voor overheden, bedrijven en burgers in ons land. Een vereiste is dat dit kader vervolgens wordt ingevuld met een samenhangend beleid dat voldoet aan de volgende uitgangspunten:

- Het is consistent in de tijd en door alle relevante sectoren en schaalniveaus heen,
- Het anticipeert op economische kansen, zodat bedrijven deze kunnen verzilveren,
- Het draagt bij aan behoud en ontwikkeling van werk van voldoende kwaliteit,
- Het houdt rekening met de sociale consequenties en biedt handelingsperspectief aan burgers, bedrijven, overheden en andere stakeholders,
- Het biedt ruimte voor vernieuwing door experimenteren en leren in de praktijk.

Op basis van deze uitgangspunten formuleert de SER in dit advies de bouwstenen voor een op het klimaatvraagstuk toegesneden vorm van governance die een *top-down benadering*, waarin de overheid de grenzen van het speelveld afbakt en bewaakt met een consistent beleidskader, verbindt met een *bottom-up benadering* die ruimte biedt aan initiatieven vanuit markt en samenleving en een naar sector en regio gedifferentieerde aanpak.

Bij dit alles is maatschappelijk draagvlak cruciaal. Het gaat hierbij volgens de SER om de volgende elementen: (i) maatschappelijke acceptatie van innovaties en ruimtelijke ingrepen ten behoeve van de energietransitie, (ii) het borgen van sociale cohesie door opvang van sociale gevolgen en een eerlijke verdeling van de lusten en de lasten en (iii) de participatie van burgers, werkenden en bedrijven bij de locatiekeuze, ontwikkeling en exploitatie van hernieuwbare energieopwekking.

Versnellen door resultaatgerichte uitvoering

In de kern is de energietransitie een maatschappelijke verandering. Dit vraagt bijdragen van burgers, werkenden, bedrijven, kennisinstellingen, vakbeweging en maatschappelijke organisaties, decentrale overheden en het rijk. Ieder vanuit eigen rol en mogelijkheden. Burgers, werkenden en bedrijven dragen bij met concrete

initiatieven in sectoren en regio's en op lokaal niveau, waarmee ze de uitstoot van broeikasgassen terugdringen. Coalities van bedrijven realiseren met overheden, andere stakeholders en kennisinstellingen doorbraakprojecten, bijvoorbeeld bij windenergie op zee, waarin duurzame innovaties op grote schaal worden toegepast. Sociale partners maken samen met overheden afspraken over werk en scholing en over de opvang van sociale gevolgen in de sectoren in transitie. En overheden creëren de benodigde voorwaarden, in regelgeving en financiering, met procesregie en communicatie en door partijen met elkaar te verbinden. Deze resultaatgerichte uitvoering is met het Energieakkoord op gang gekomen, maar intensivering is nodig om de energietransitie te versnellen en de gewenste reductie in de uitstoot van broeikasgassen te realiseren.

In de visie van de SER staat resultaatgerichte uitvoering centraal in het toekomstige energie- en klimaatbeleid. De governance van het energie- en klimaatbeleid die nodig is om deze resultaatgerichte uitvoering te richten en te versnellen bestaat in de visie van de SER uit vier bouwstenen. Allereerst is een *consistent beleidskader* nodig, dat de institutionele basis biedt voor een helder lange termijnperspectief, om burgers en bedrijven continuïteit en investeringszekerheid te bieden. Ten tweede is een *samenhangende uitvoeringsagenda* nodig om synergie en coördinatie te brengen in de acties van alle betrokken partijen. Ten derde is onafhankelijke *monitoring en borging* nodig om al doende te leren en de uitvoering waar nodig bij te sturen. En ten vierde is *faciliterend beleid* nodig om essentiële voorwaarden te scheppen in de vorm van robuuste financiering, innovatiekracht, goed geschoolde werknemers en voldoende maatschappelijk draagvlak. In de volgende paragrafen worden deze bouwstenen nader uitgewerkt.

Bouwsteen 1: Een consistent beleidskader

Om continuïteit en investeringszekerheid vanuit het langetermijnperspectief te borgen is een goede institutionele basis nodig: een consistent beleidskader. Dit beleidskader bestaat uit twee elementen: verankering van het langetermijnperspectief en beleidscoördinatie.

Consistentie in de tijd is te borgen door het langetermijnperspectief institutioneel zodanig te verankeren dat het richting geeft aan nationaal beleid over kabinetsperiodes heen. Deze verankering kan op verschillende manieren worden vormgegeven. Indien dit de vorm krijgt van een wet, dan adviseert de SER om zo'n wet te beperken tot hoofdlijnen, zodat de ambities voor de lange termijn worden vastgelegd, waarmee een faciliterende en draagvlak bevorderende innovatieve aanpak mogelijk wordt én ruimte wordt gelaten voor de benodigde flexibiliteit en adaptief vermogen in de uitvoering. De volgende elementen zouden volgens de SER moeten worden vastgelegd:

- a) Een nationaal reductiedoel voor de uitstoot van broeikasgassen in 2030, 2040 en 2050, passend binnen de internationale klimaatdoelstelling van Parijs en rekening houdend met een level playing field in Europa.
- b) De hoofdlijnen van de governance van dit beleid: de instituties en (financiële) arrangementen voor realisatie van de transitie door overheden, sociale partners, maatschappelijke stakeholders en kennisinstellingen.
- c) Een experimenteerbepaling die ruimte biedt om, bij wijze van experiment en met instemming van stakeholders, af te wijken van bestaande regels en gegroeide praktijken wanneer veranderde omstandigheden of voortschrijdende kennis en innovatie kansen bieden voor snellere realisatie van de doelen.

Ten tweede is beleidscoördinatie nodig om eenheid van beleid te brengen in de brede scope van betrokken beleidsdomeinen. Eenheid van beleid is noodzakelijk om samenhang te borgen in het vijfjaarlijks nationaal Klimaat- en energieplan waartoe de Europese Unie elke lidstaat verplicht. Dit Klimaat- en energieplan geeft de hoofdlijnen van nationaal beleid weer en geeft voor de planperiode sturing aan de overheid en handelingsperspectief aan betrokken stakeholders. Het Klimaat- en energieplan moet gezamenlijk met de relevante stakeholders worden opgesteld. In de visie van de SER

bevat zo'n plan

de volgende elementen:

- a) Transitiepaden naar 2050 voor elk van de vijf sectoren: gebouwde omgeving, industrie, mobiliteit en transport, agrofood en energiesysteem. Het Planbureau voor de Leefomgeving verkent transitiepaden en levert onderbouwing voor verdeling van het nationale reductiedoel voor de uitstoot van broeikasgassen naar sectoren.
- b) Per transitiepad concrete mijlpalen voor de planperiode, die een handelingsperspectief bieden in energiebesparing, hernieuwbare energie en reductie van broeikasgassen. Deze mijlpalen dienen per sector en over de sectoren heen 'op te tellen' tot het nationale reductiedoel voor uitstoot van broeikasgassen voor de planperiode. De mijlpalen zijn wetenschappelijk onderbouwd en worden door het kabinet vastgesteld.
- c) Commitment aan de pre-ambule van het klimaatakkoord met een sociale agenda als onderdeel van de transitiepaden, die bijdraagt aan behoud en ontwikkeling van werk van voldoende kwaliteit en anticipeert op de sociale consequenties voor burgers en werkenden.
- d) Beleidsmatige verankering van de uitvoeringsagenda waarin de maatregelen, de bijdragen van partijen en uitvoering in de tijd worden geconcretiseerd (zie bouwsteen 2).

Het Klimaat- en energieplan is een rijksbreed plan. Voor de consistentie van beleid acht de SER het van vitaal belang dat de verantwoordelijkheden voor onderdelen van het klimaatbeleid binnen de regering zodanig zijn belegd dat interdepartementale coördinatieproblemen in de ontwikkeling én uitvoering van beleid worden voorkomen. Het is aan het kabinet te besluiten hoe deze beleidscoördinatie te borgen.

Bouwsteen 2: Een samenhangende uitvoeringsagenda

Resultaatgerichte uitvoering staat in de visie van de SER centraal in het toekomstige energie- en klimaatbeleid. Een *samenhangende uitvoeringsagenda* is nodig om synergie en coördinatie te brengen in de acties van alle betrokken partijen. De totstandkoming van zo'n uitvoeringsagenda vereist een iteratief proces van meerlaags programmeren. Hieronder wordt verstaan een iteratief proces van continue afstemming tussen verschillende bestuurslagen binnen de overheid en tussen overheden en stakeholders in sectoren. Het merendeel van de uitvoering vindt namelijk plaats op regionaal en lokaal niveau. De financiële, inhoudelijke en ruimtelijke kaders worden echter veelal op bovenregionale en nationale schaal vastgesteld. In een proces van meerlaags programmeren stemmen rijk, provincies, gemeenten en waterschappen hun beleid nauw af op elkaar en met sociale partners en maatschappelijke stakeholders. Het resultaat wordt vastgelegd in een maatschappelijk akkoord.

In de visie van de SER bevat een maatschappelijk akkoord de volgende elementen:

- a) Een samenhangende uitvoeringsagenda voor een periode van 5 tot 10 jaar met (i) concrete maatregelen, instrumenten en budgetten voor hernieuwbare energie,

energiebesparing en reductie van de uitstoot van broeikasgassen, (ii) aanwijzing van de stakeholders die actief bijdragen en (iii) een jaarlijkse borgingscyclus.

- b) Doorbraakprojecten die, als onderdeel van de transitiepaden, de weg bereiden naar systeemspongen in de gebouwde omgeving, de industrie en andere sectoren. In deze publiek-private projecten worden duurzame innovaties op grote schaal uitgeprobeerd om leerervaringen op te leveren en de transitie naar een CO₂-neutrale economie te versnellen. In hun brede investeringsagenda *NL Next Level* dragen VNO-NCW, MKB-Nederland en LTO-Nederland een groot aantal voorbeelden van doorbraakprojecten aan.
- c) Een maatschappelijke agenda gericht op de sociale consequenties van de transitie en het bevorderen van draagvlak (acceptatie, opvang van sociale gevolgen, eerlijke verdeling van de lusten en de lasten, participatie; zie de eerder genoemde uitgangspunten). Een gericht sociaal beleid voor het begeleiden van transitieprocessen op de arbeidsmarkt als gevolg van baancreatie en baanverlies (scholing, werk-naar-werk-trajecten etc.; zie bouwsteen 4) maakt onderdeel van deze maatschappelijke agenda uit.
- d) De benodigde randvoorwaarden in termen van faciliterend beleid voor technologische en sociale innovatie en financiering (zie bouwsteen 4).
- e) Verankering van de governance voor monitoring en borging (zie bouwsteen 3)

Dit briefadvies richt zich op de versnelling en borging van de energietransitie. In 2013 is een maatschappelijk akkoord ondertekend door 47 organisaties: het Energieakkoord voor duurzame groei. Het huidige Energieakkoord bevat ruim 175 afspraken die gericht zijn op realisatie van hoofddoelstellingen op het gebied van hernieuwbare energie, energiebesparing, werkgelegenheid en innovatie. De SER adviseert om versnelling te brengen in de energietransitie door voort te bouwen op het huidige Energieakkoord voor duurzame groei. Dit maatschappelijk akkoord bevat al een uitvoeringsagenda met een looptijd tot 2020 en op onderdelen tot 2023 of 2030. Versterking en verlenging van dit Energieakkoord met maatregelen tot 2030 borgt de continuïteit in de energietransitie².

Binnen het verlengde en versterkte Energieakkoord zou naar de visie van de SER onderscheid gemaakt moeten worden tussen transitiepaden voor de gebouwde omgeving, de industrie, mobiliteit en transport, de agrofoodsector en het energiesysteem. Dit in lijn met de transitiepaden waarvoor mijlpalen worden geformuleerd in het nationaal Klimaat- en energie- (zie bouwsteen 1). Nadrukkelijk ziet de SER deze transitiepaden als sporen binnen één samenhangende uitvoeringsagenda, zodat synergiekansen tussen de paden worden vergroot en de samenhang en complementariteit in de programmering van doorsnijdende thema's (zoals innovatie, financiering en de sociale agenda) wordt gegarandeerd.

Bouwsteen 3: Monitoring en borging van de uitvoering

Onafhankelijke monitoring en borging is nodig om de voortgang te kunnen volgen, al doende te leren en de uitvoering bij te sturen waar dit nodig is voor realisatie van de

² Naast een Energieakkoord passen binnen het klimaatbeleid ook maatschappelijk akkoorden voor de transitie naar een circulaire economie (op basis van het Grondstoffenakkoord) en voor de transitie op het gebied van landbouw en voedselvoorziening. Daarbij is het van groot belang om ook recht te doen aan de raakvlakken tussen deze transities, bijvoorbeeld waar het gaat om de toepassing van biomassa als grond- en brandstof.

doelen. Deze bouwsteen borgt de consistentie tussen het beleidskader (bouwsteen 1) en de uitvoeringsagenda (bouwsteen 2).

In de visie van de SER omvat een optimale monitoring en borging tenminste de volgende elementen:

- a) Uitgangspunt is dat de uitvoering in handen blijft van de direct betrokken partijen. Zij zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de aan hen toebedachte onderdelen.
- b) Het Planbureau voor de Leefomgeving geeft uitvoering aan de onafhankelijke monitoring van de voortgang ten opzichte van de doelrealisatie en brengt daarover jaarlijks rapport uit. Deze rapportage wordt gedeeld met de Tweede Kamer, overheden, sociale partners en stakeholders.
- c) Wanneer de voortgang onvoldoende blijkt, is het in eerste instantie aan de direct betrokken partijen om de uitvoering van maatregelen te intensiveren en bij te sturen.
- d) Wanneer de direct betrokken partijen er niet tijdig in slagen samen tot overeenstemming te komen over intensivering en bijsturing, wordt een escalatiemechanisme in werking gesteld, zodat slagkracht en tempo van uitvoering behouden blijven.

Voor de uitvoering van het Energieakkoord voor duurzame groei is in 2013 een commissie ingesteld die toeziet op de uitvoering en realisatie van afspraken. In deze Borgingscommissie zijn alle ondertekenaars van het akkoord vertegenwoordigd. De Borgingscommissie is bij de SER ondergebracht en wordt vanuit de SER gefaciliteerd. Met het oog op de noodzakelijke continuïteit dient deze Borgingscommissie in de visie van de SER te worden gecontinueerd. Herbevestiging van het commitment door de huidige partijen biedt tevens het moment voor nieuwe partijen om aan te sluiten. De samenstelling van deze Borgingscommissie dient met enige regelmaat te worden aangepast, zodat hierin steeds de partijen zijn vertegenwoordigd die actief bijdragen aan realisatie van de doelen.

Bij verlenging van het Energieakkoord worden de waardevolle elementen van de huidige aanpak verder uitgebouwd. Samenwerking en duidelijke verantwoordelijkheden zijn daarbij de sleutels voor een succesvolle uitvoering van afspraken. Op basis van de ervaring met het Energieakkoord acht de SER in twee opzichten versterking van de huidige borging noodzakelijk om de energietransitie te versnellen.

Ten eerste door een escalatiemechanisme te expliciteren en vast te stellen. Dit voorkomt dat tijd verloren gaat door onduidelijkheid over de vraag wie uiteindelijk beslist over intensivering en bijsturing van maatregelen. De SER adviseert een eenvoudige escalatieladder met drie treden: (i) de direct betrokken partij(en), (ii) de voorzitter van de Borgingscommissie en (iii) de verantwoordelijke minister. Ten tweede is het nodig om de regie over de uitvoering te versterken, zodat de uitvoering effectiever kan worden geborgd en nieuwe initiatieven in gang kunnen worden gezet die bijdragen aan de realisatie van de doelen. Uitgangspunt is dat deze regiefunctie nauw verbonden blijft met de partijen binnen het maatschappelijk akkoord en dat daarbij de onafhankelijke platformfunctie van de SER maximaal wordt benut. De regiefunctie geeft samen met alle stakeholders vorm aan de samenhangende uitvoeringsagenda, brengt innovatievoorstellen tijdig in, spreekt de verantwoordelijke bestuurders aan op alle overheidsniveaus, binnen sectoren en in maatschappelijke organisaties, lost knelpunten op en stuurt bij waar nodig. Daartoe wordt de functionaris ondersteund door een eigen staf, heeft hij/zij rechtstreeks toegang tot de betrokken

ministers en kan hij/zij via de minister die verantwoordelijk is voor het energie- en klimaatbeleid voorstellen doen aan de ministerraad. De vormgeving van deze regiefunctie dient nader te worden uitgewerkt.

Bouwsteen 4: Faciliterend beleid

De vierde bouwsteen omvat het beleid dat de noodzakelijke voorwaarden schept om richting, ruimte en versnelling te geven aan maatschappelijke transitie. Dan gaat het onder meer om:

- a) Het bevorderen van een stimulerend investeringsklimaat door een slimme combinatie van (i) fiscaal beleid, (ii) een met de SDE⁺ vergelijkbare regeling voor het wegnemen van de onrendabele top bij innovaties gericht op reductie van de uitstoot van broeikasgassen en (iii) een investeringsinstelling zoals Invest-NL, die mede op basis van garantiestelling door de overheid privaat kapitaal voor publiek-private projecten kan mobiliseren.
- b) Een gericht sociaal beleid voor de arbeidsmarkt: scholing, werkgelegenheid, decent work. Dit betreft de opleiding van (toekomstige) werknemers van bedrijven die actief zijn in energiebesparing of in de opwekking, opslag en het transport van duurzame energie. Om de groeipotentie van deze sectoren te kunnen verzilveren moeten voldoende werknemers tijdig beschikken over de benodigde kennis en competenties. Maar ook dient men aandacht te geven aan de kwaliteit van arbeid (veiligheid en gezondheid, naleving wet- en regelgeving). In aanvulling daarop is een gericht beleid nodig om te anticiperen op de sociale consequenties van de transitie en het verlies van banen op te vangen of te compenseren bij bedrijven voor wie de energietransitie betekent dat ze hun activiteiten vervangen, verplaatsen of afbouwen. Tijdig anticiperen, onder meer met de ontwikkeling van passende (om)scholing en werk-naar-werk-trajecten kan voorkomen dat de transitie in deze sectoren leidt tot kapitaalvernietiging en maatschappelijke weerstand.
- c) Het opstellen van een gerichte innovatieagenda en het ondersteunen van een sterke kennisinfrastructuur om innovatie en vernieuwing te bevorderen en te richten op versnelling van de energietransitie. Voor de ontwikkeling van nieuwe technologische en sociale innovaties is een hecht innovatiesysteem en -instrumentarium nodig waarin kennisontwikkeling, ondernemerschap, financiering en marktontwikkeling goed op elkaar en op richtinggevend overheidsbeleid zijn afgestemd.

Het energie- en klimaatbeleid heeft raakvlakken met vele beleidsdomeinen. Naast de drie bovengenoemde domeinen is in het bijzonder de ruimtelijke dimensie van het energie- en klimaatbeleid van groot belang. Het beleid voor ruimtelijke inrichting en het beleid gericht op infrastructurele ontwikkeling dienen zodanig te worden ontwikkeld dat ze bijdragen aan de effectiviteit van het energie- en klimaatbeleid.

Tot slot

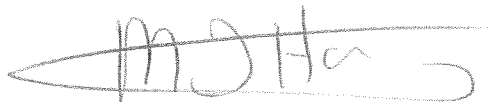
In dit briefadvies is de vraag beantwoord hoe de governance van het energie- en klimaatbeleid de energietransitie kan bestendigen en versnellen. Continuïteit en versnelling zijn van belang vanwege de urgentie van het klimaatvraagstuk, maar ook om de economische kansen die de energietransitie biedt te kunnen verzilveren. Behalve aan de ecologische en economische dimensies van de transitie, dient het energie- en klimaatbeleid bovendien recht te doen aan de sociale dimensie ervan, door te anticiperen op de sociale consequenties en burgers en werkenden mee te nemen in de transitie.

In de visie van de SER dient de governance van het energie- en klimaatbeleid in de eerste plaats een samenhangende en resultaatgerichte uitvoering te bevorderen van acties door alle stakeholders in onze samenleving: burgers, werkenden, bedrijven, kennisinstellingen, vakbeweging en maatschappelijke organisaties, decentrale overheden en rijk. Ieder kan én zal bijdragen vanuit eigen rol en mogelijkheden. Om synergie en coördinatie in de uitvoering te borgen is een *samenhangende uitvoeringsagenda* nodig, naast onafhankelijke *monitoring en borging* om al doende te leren en de uitvoering waar nodig bij te sturen. Met het Energieakkoord voor duurzame groei is deze resultaatgerichte uitvoering op gang gekomen, maar intensivering is nodig om de transitie te versnellen, de kansen voor economie en werkgelegenheid te verzilveren en het maatschappelijk draagvlak te versterken.

Een *consistent beleidskader* is nodig om deze resultaatgerichte uitvoering te intensiveren en te versnellen. Dit beleidskader vormt de institutionele basis voor een helder lange termijnperspectief en biedt burgers en bedrijven continuïteit en investeringszekerheid. Daarnaast is *faciliterend beleid* nodig om essentiële voorwaarden te scheppen in de vorm van robuuste financiering, innovatiekracht en goed geschoolde werknemers en door borging van voldoende maatschappelijk draagvlak.

Het Energieakkoord voor duurzame groei heeft een energietransitie op gang gebracht door samenhang, samenwerking, doelgerichtheid en continuïteit te borgen die eerder ontbrak. De grootste uitdagingen liggen echter nog voor ons. Continuering en versnelling van de energietransitie is nodig, in ecologisch, economisch en sociaal opzicht. Daarin ligt de urgentie van een goede governance van het energie- en klimaatbeleid.

Met vriendelijke groet,

M.I. Hamer
voorzitter

V.C.M. Timmerhuis
algemeen secretaris

c.c.:

voorzitter Eerste Kamer, voorzitter Tweede Kamer
Minister EZ, Staatssecretaris I&M, Minister BZK, Minister SZW

SER
Postbus 90405
2509 LK DEN HAAG

Kenmerk: 201700047

Den Haag, 30 maart 2017

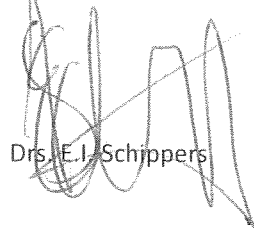
Geachte mevrouw Hamer,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.J. Schippers

drs. J. de Boer
voorzitter

Mevrouw drs. E. Schippers
Informatieur
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

Adres
'Maliatoren'
Bezuidenhoutseweg 12
Den Haag
Postadres
Postbus 93002
2509 AA Den Haag
Telefoon
070 349 03 79

Briefnummer
17/10.368/J1a

Den Haag
29 maart 2017

Geachte mevrouw Schippers,

Beste Eelth!

Nederland is gezegend met een rijke mix aan bedrijven: klein, middelgroot en groot; regionaal gericht, nationaal en internationaal/mondiaal. Deze combinatie van bedrijven maakt ons land tot het welvarende land dat wij zijn, op allerlei gebieden een topper in de wereld. Binnen die combinatie van bedrijven hebben de grote, mondiaal gerichte bedrijven een bijzondere en trekkende waarde voor de economie en de samenleving. Zij kennen de weg op buitenlandse markten, houden voeling met mondiale trends, doen veel research, zijn duurzaam en bieden heel veel Nederlanders direct of indirect de kans op ontplooiing, juist ook doordat ze hier hun hoofdkantoor hebben.

Bovendien dragen de grote internationaal georiënteerde bedrijven bij aan de herkenbaarheid van Nederland in de wereld als een land met een goed vestigingsklimaat, waar het goed ondernemen is. Als land hebben we daar nog het motto aan toegevoegd: "Global Challenges, Dutch Solutions". Al met al profiteert Nederland in zeer hoge mate van onze mondiaal georiënteerde bedrijvenstructuur en is het zaak om dat zo te houden. Daarvoor is nu actie nodig, omdat een aantal bijzondere omstandigheden de wereldorde van dit moment karakteriseren.

Het Nederlandse bedrijfsleven is succesvol op buitenlandse markten en is daardoor niet alleen met regelmaat overnemer van activiteiten in het buitenland, maar bij tijd en wijle ook het begeerde overname-object van buitenlandse investeerders. "It's all in the game", zeker als de bedrijven beursgenoteerd zijn. Soms is de overname, of de fusie of samenwerking, het product van wederzijdse instemming. Soms is sprake van ongewilde avances.

Zoals gezegd, "all in the game". Dat wil zeggen: onder normale omstandigheden en onder open en evenwichtige internationale marktverhoudingen.

Van die evenwichtige internationale marktverhoudingen is op dit moment geen sprake. Wij zien ten minste drie objectieve redenen, waarom bijsturing vanuit Nederlandse belangen op de mondiale overnamemarkt gerechtvaardigd is.

1. Het monetaire beleid van de ECB heeft ertoe geleid dat de koers van de euro kunstmatig laag is. Dat maakt dat Nederlandse ondernemingen vanuit de rest van de wereld relatief goedkoop zijn over te nemen.
2. Er zijn meer en meer ondernemingen op overnamepad in Europa die uit landen komen die zelf hun grenzen dichthouden voor internationale investeringen. Er is dus op wereldschaal geen sprake van reciprociteit.
3. De *America First* politiek van de Verenigde Staten en dan met name de voorgenomen belastinghervorming gaat een motief vormen voor (regionale) hoofdkantoren van ondernemingen om zich in de Verenigde Staten te vestigen. Ook zouden deze plannen ertoe kunnen leiden dat Amerikaanse bedrijven gerichte overnames doen in Nederland om productie-activiteiten naar de Verenigde Staten te verplaatsen om zo te ontsnappen aan – als gevolg van de border adjustment tax – hoge importheffingen en juist gebruik te kunnen maken van een effectief Vpb-tarief van 0% op export uit de VS.

Voor die bijsturing ligt de eerste verantwoordelijkheid bij het bedrijfsleven zelf, maar de Nederlandse overheid moet daarvoor wel een wettelijke basis verstrekken zonder daarbij op de stoel van de onderneming te willen gaan zitten.

Ten slotte moeten we verder kijken dan alleen de uitzonderlijke overnamemarkt van dit moment. Nu door de recente discussies over Unilever en AkzoNobel aan Nederland duidelijk is geworden hoe belangrijk dit type van bedrijven is voor het hele land, moeten we nu echt en actief de hand aan de ploeg slaan om ons vestigingsklimaat voor dit type van bedrijven op een hoger niveau te krijgen.

Ons voorstel

In de herziene Corporate Governance Code is als centrale uitgangspunt genomen dat het bestuur van een onderneming moet zorgen voor het creëren van waarde op de lange termijn. De onderneming moet daarbij rekening houden met al zijn stakeholders. Deze noties zijn breed omarmd. Ook door de politiek.

In dat kader moet de bepaling uit de Corporate Governance Code met

betrekking tot de bedenktijd – in uitgebreide vorm – in de wet worden verankerd. Zodoende wordt het voor alle ondernemingen wettelijk mogelijk om een adequate responstijd in te roepen bij een vijandige overname en/of situaties waarin een activistische aandeelhouder handelt in strijd met de langetermijnstrategie van de onderneming.

Daarnaast moet worden onderzocht of onder de nadrukkelijke voorwaarde van tijdelijkheid, redelijkheid en proportionaliteit, aan ondernemingen in Nederland – met name in situaties van een vijandige overname – de wettelijke gelegenheid wordt geboden om preferente aandelen uit te geven. Dit is vergaand en moet in een gedegen afweging tot een duidelijke slotsom leiden.

Ook moet Nederland op zoek naar de mogelijkheden om onze institutionele beleggers en het Nederlandse pensioenvermogen een meer actieve rol te laten vervullen als aandeelhouder in de Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen.

Vestigingsklimaat toekomst-proof maken

Het volgende kabinet moet het versterken van ons investeringsklimaat tot topprioriteit maken. De rijke mix aan bedrijven in Nederland moet hier blijven investeren. En nieuwe ondernemingen moeten zich hier willen vestigen. De belastingplannen van de Verenigde Staten, maar ook die van het Verenigd Koninkrijk in het kader van Brexit, moeten Nederland wakker schudden. Het is geen natuurwet dat we onze rijke bedrijvenstructuur als vanzelf behouden. Daarom moeten in ieder geval de volgende zaken worden geadresseerd.

- We moeten bereid zijn onze winstbelasting gelijke tred te laten houden met die van andere landen;
- Hetzelfde geldt voor het regime van dividendbelasting;
- Het is buitengewoon inopportuun om de 30%-regeling te beperken;
- We moeten onze zeer effectieve combinatie van de WBSO en de innovatiebox handhaven;
- Nationale koppen op Europese regelgeving moeten we afschaffen en tegengaan;
- Voorkomen van een claimcultuur;
- Meer internationale scholen.

Concluderend

Nederland is een zeer welvarend land. De wereld om ons heen verandert snel en vooralsnog niet in de richting van open globale marktverhoudingen. In die omstandigheid moet ons land zich aanpassen aan de veranderende spelregels. Maar in de tussentijd mag ons land geen passieve toeschouwer zijn bij een uitverkoopproces dat leidt tot structurele verarming van Nederland en tot een

land dat structureel wordt veroordeeld tot back bencher in de wereld. Onze mogelijkheden zijn groot, daar passen een ambitie en beleid bij van de zelfde orde.

Een gelijklopende brief is vandaag ook verzonden aan de minister van Financiën en de minister van Economische Zaken.

Hoogachtend,

Drs. J. de Boer
Voorzitter

VNO NCW
Drs. J. de Boer
Postbus 93002
2509 AA DEN HAAG

Kenmerk: 201700049

Den Haag, 30 maart 2017

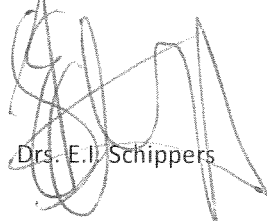
Geachte heer De Boer, *Beste Mams,*

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hogachtend,

Drs. E. I. Schippers

PER AANGETEKENDE POST

201700050

Mevrouw drs. E.I. Schippers
p/a Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Culemborg, 29 maart 2017
Onderwerp: Fiscale aandachtspunten bij kabinetsformatie

Geachte mevrouw Schippers,

Tijdens het debat van 28 maart 2017 van de Tweede Kamer, bent u benoemd tot informateur om te onderzoeken welke partijen met elkaar een coalitie willen vormen en welke problemen daarbij moeten worden overwonnen.

Het Register Belastingadviseurs (hierna: RB) biedt u graag deze 'brandbrief' aan waarin wij kort enkele problemen op fiscaal gebied aanstippen, die de nodige aandacht behoeven. Wij vragen u om deze punten mee te nemen bij het uitvoeren van uw taak. Daarbij merken wij uitdrukkelijk op dat dit geen uitputtende lijst betreft.

Het RB heeft de afgelopen jaren meermaals laten weten voorstander te zijn van een algehele belastingherziening. Een mooi streven voor het nieuw te vormen kabinet zo denken wij. Het RB is uiteraard bereid daarover mee te denken. Afgezien daarvan zijn er hoe dan ook diverse zaken met een maatschappelijke lading die volgens de Commissie Wetsvoorstellen van het RB de aandacht van het nieuwe kabinet nodig hebben.

1 Verhoog de kwaliteit van wetgeving en de rechtszekerheid

Burgers moeten kunnen vertrouwen op duidelijke wet- en regelgeving. De huidige wet- en regelgeving is echter niet altijd even duidelijk. Termen in specifieke wetten kunnen beter op elkaar worden afgestemd, net als vergelijkbare termen in verschillende belastingwetten. Het RB raadt aan om een stofkam door de verschillende wetten te halen, om te bereiken dat vergelijkbare c.q. gelijke begrippen uniform worden uitgelegd.

Het RB merkt dat regelmatig wetgeving wordt ingevoerd met materieel terugwerkende kracht. Dit gaat ten koste van de rechtszekerheid. Naar de mening van het RB moet nieuwe regelgeving met (materieel) terugwerkende kracht dan ook worden voorkomen.

2 Beperk het fiscaal instrumentalisme

De politieke partijen hebben in hun verkiezingsprogramma's uiteenlopende plannen opgenomen voor bijvoorbeeld vergroening, versterking van de arbeidsmarkt en de verschuiving van rijks- naar lokale belastingen. Het RB ziet graag dat de inzet van belastingen daarbij tot een minimum wordt beperkt.

Fiscaal instrumentalisme kan de belastingheffing namelijk ernstig verstoren. Het beperkt de inzichtelijkheid van het fiscale stelsel, verscherpt verschillen tussen categorieën belastingplichtigen en bemoeilijkt de uitvoering.

3 Zorg voor een duidelijke tariefstructuur in de inkomstenbelasting

De nu geldende progressieve tarieven voor de gecombineerde heffing van inkomstenbelasting en premie volksverzekeringen lopen van 36,55% via 40,8% op tot 52%. Door een steeds maar groeiend aantal inkomensafhankelijke regelingen en heffingskortingen is de marginale belastingdruk in veel gevallen aanzienlijk hoger dan deze percentages. Er is nog nauwelijks zicht op de werkelijke belastingdruk. Ook tijdens de parlementaire behandeling van het pakket Belastingplan 2017 is hiervoor al de nodige aandacht geweest. Het RB roept het nieuwe kabinet op om werk te maken van een voor eenieder duidelijke tariefstructuur.

4 Pak de problemen bij digitalisering van de belastingheffing aan

Het RB realiseert zich dat niet kan worden ontkomen aan digitalisering. Dat geldt uiteraard ook voor de fiscaliteit, het RB wijst daarbij op www.mijnoverheid.nl en www.mijnbelastingdienst.nl. Toch maakt het RB zich zorgen. Zo blijkt uit onderzoek dat ruim 17% van de belastingplichtigen als onvoldoende digitaal redzaam wordt aangemerkt.¹ Deze groep is aangewezen op hulp van derden zoals een fiscaal dienstverlener. Het RB pleit daarom voor een spoedige invoering van één identificatie- en authenticatiemiddel dat kan worden gebruikt door alle dienstverleners in de communicatie met de Belastingdienst namens hun cliënt.

5 Verminder de complexiteit van de eigenwoningregeling

Er gelden diverse regelingen die de aftrek van eigenwoningrente kunnen beperken. Aftrek is sinds 2001 beperkt tot 30 jaar. Vanaf 2004 is de aftrek verder beperkt door de bijeenregeling als een woning wordt verkocht met overwaarde en een nieuwe woning wordt aangekocht. Bovendien geldt sinds 1 januari 2013 de eis dat moet worden afgelost op nieuwe leningen voor de eigen woning. Bij verhuizing en echtscheiding leidt samenloop van al deze regimes tot buitengewoon complexe situaties (met meer dan eens onbillijke gevolgen). Dit is naar de mening van het RB ongewenst. Het RB vraagt daarom om een herijking van de verschillende regels die nu gelden en roept op tot vereenvoudiging.

6 Zorg voor een redelijke box 3-heffing

De huidige box 3-heffing sluit aan bij verschillende ficties en aannamen, mede afhankelijk van een veronderstelde vermogensmix (sparen/beleggen). Hoe hoger het vermogen des te hoger het in aanmerking te nemen rendement. De huidige box 3-heffing sluit niet aan op de realiteit. Voor het spaardeel in box 3 wordt een rendement van 1,63% verondersteld.

¹ Bijlage bij het rapport van 9 december 2013 van de Nationale Ombudsman: "De burger gaat digitaal"

De spaarrente is momenteel echter (nagenoeg) nihil, waardoor er nauwelijks draagvlak is voor de huidige systematiek.

Staatssecretaris Wiebes heeft de Tweede Kamer in 2016 drie varianten voor een nieuw systeem voor box 3 voorgelegd.² Zodra de Tweede Kamer heeft gekozen voor één van de varianten, kan deze verder worden uitgewerkt. Het RB verzoekt de Tweede Kamer om zo spoedig mogelijk vervolg te geven aan het verzoek van de staatssecretaris. Desgewenst is het RB bereid om hierbij behulpzaam te zijn.

7 Herijk de arbeidswetgeving (Wet DBA/zzp/dienstbetrekking)

In het verleden werd gewerkt met de VAR. Een ongewenst gevolg van de VAR was dat er soms sprake was van schijnzelfstandigheid. Als vervanging van de VAR, is de Wet DBA ingevoerd. Onder die wet wordt gewerkt met (model)overeenkomsten. Voor opdrachtgevers en arbeidskrachten is het onderscheid tussen zelfstandigheid en dienstbetrekking van groot belang. Zonder duidelijke criteria daarvoor kan de Wet DBA niet naar behoren functioneren. De oorsprong van het onderscheid ligt in de arbeidswetgeving. Het RB dringt aan op een spoedige herijking van die wetgeving, zodat ook op de aangrenzende gebieden (fiscaliteit en sociale zekerheid) de duidelijkheid en rust weer kunnen terugkeren.

8 Vervang kleineondernemersregeling door een omzeldrempel

De huidige kleineondernemersregeling in de btw is van oudsher gericht op administratieve lastenverlichting. De voortschrijdende automatisering heeft echter het doel van de regeling achterhaald. Het RB geeft in overweging om de regeling om te vormen tot een omzeldrempel voor het ondernemerschap. Zo'n drempel vereenvoudigt de toegang tot de markt van zelfredzaamheid doordat het eenvoudiger wordt om een onderneming te starten. Daarnaast werpt een omzeldrempel ook een drempel op voor ongewenste situaties. Denk hierbij aan de problematiek rondom de zonnepanelen en de recreatiewoningen.

9 Vpb-light voor het mkb

Het RB stelt vast dat diverse regelingen in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 zijn ingevoerd met het oog op multinationals. Desondanks gelden die regels onverkort voor mkb-ondernemers, waardoor zij onnodig te maken krijgen met administratieve lasten. In dit kader en ook met het oog op nog te verwachten Europese maatregelen op het terrein van de vennootschapsbelasting (vpb), pleit het RB er voor om het mkb bij dit soort maatregelen te ontzien. Ook in de literatuur is gepleit voor een vpb-light.³

10 Breng de DGA onder de Pensioenwet

Nu de uitfasering van het pensioen in eigen beheer voor de DGA per 1 april 2017 een feit is, blijven er voor de DGA weinig mogelijkheden over om in het pensioen te voorzien. In de afgelopen jaren zijn steeds meer verzekeraars gestopt met het voeren en aanbieden van

² Brief van 20 september 2016, kenmerk: AFP/2016-0000154591 U

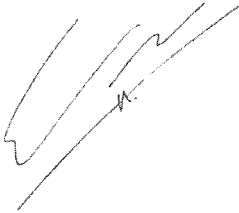
³ Van de Streek, J.L., 'Wetsvoorstel Vpb-light voor het mkb 2016', *Het Register*, 2015/4, p. 6-10

DGA-pensioen-producten, zodat de DGA veelal uitwijkt naar lijfrente-producten of geen pensioen regelt. Het RB vraagt om aandacht voor de oudedagspositie van de DGA.

Een gedachte kan zijn om de DGA onder de Pensioenwet te brengen, waardoor ook zij kunnen gebruikmaken van collectieve pensioenproducten.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Desgewenst zijn wij bereid om een nadere toelichting te geven op de inhoud van deze brief.

Met vriendelijke groet,
Register Belastingadviseurs

Mr. W.J.M. Vennix RB

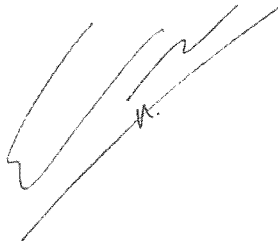
In dit kader en ook met het oog op nog te verwachten Europese maatregelen op het terrein van de vennootschapsbelasting (vpb), pleit het RB er voor om het mkb bij dit soort maatregelen te ontzien. Ook in de literatuur is gepleit voor een vpb-light.³

10 Breng de DGA onder de Pensioenwet

Nu de uitfasering van het pensioen in eigen beheer voor de DGA per 1 april 2017 een feit is, blijven er voor de DGA weinig mogelijkheden over om in het pensioen te voorzien. In de afgelopen jaren zijn steeds meer verzekeraars gestopt met het voeren en aanbieden van DGA-pensioen-producten, zodat de DGA veelal uitwijkt naar lijfrente-producten of geen pensioen regelt. Het RB vraagt om aandacht voor de oudedagspositie van de DGA. Een gedachte kan zijn om de DGA onder de Pensioenwet te brengen, waardoor ook zij kunnen gebruikmaken van collectieve pensioenproducten.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Desgewenst zijn wij bereid om een nadere toelichting te geven op de inhoud van deze brief.

Met vriendelijke groet,
Register Belastingadviseurs

Mr. W.J.M. Vennix RB

³ Van de Streek, J.L., 'Wetsvoorstel Vpb-light voor het mkb 2016', *Het Register*, 2015/4, p. 6-10

Register Belasting Adviseurs
Mr W.J.M. Vennix RB
Postbus 333
4100 AH CULEMBORG

Kenmerk: 201700051

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Vennix,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E.I. Schippers

Aan de informateur, mevrouw drs. E.I. Schippers
p/a Tweede Kamer
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

's-Gravenhage, 29 maart 2017
NvH/corsp/020

Betreft: Inbreng VCP voor informatiegesprekken

Geachte mevrouw Schippers,

Als belangenbehartiger van professionals van meer dan vijftig aangesloten vakorganisaties geeft de Vakcentrale voor Professionals (VCP) graag haar belangrijkste aandachtspunten aan u mee bij het vormen van een nieuwe coalitie van VVD, CDA, D66 en GroenLinks.

Allereerst wijst de VCP op het belang van een stabiel kabinet dat de sociaal-economische vraagstukken van deze tijd oppakt. Het betrekken van het maatschappelijk middenveld, zoals sociale partners (werkgevers- en werknemersorganisaties) in de polder, is hierbij van groot belang om draagvlak te vinden voor deze vraagstukken. Ook kunnen sociale partners kennis en expertise rond deze vraagstukken inbrengen.

Analyse economie, arbeidsmarkt en maatschappij

De VCP hoort gunstige geluiden over een stijgende groei van de economie en een dalende werkloosheid. Ondanks dat de werkloosheid nog steeds hoog is, vertoont deze al enige tijd een dalende lijn. De krapte op de arbeidsmarkt verandert in een aantal sectoren naar ruimte op de arbeidsmarkt. Voor specifieke vakberoepen ontstaan er zelfs weer tekorten.

Ondanks deze positieve signalen groeit het maatschappelijk onbehagen. Globalisering, digitalisering, flexibilisering en de race naar beneden in arbeidsvoorwaarden zorgen voor onzekerheid bij werknemers. Dit maatschappelijk onbehagen kan ook impact hebben op de samenleving. Terugtrekking achter de dijken zou zeer nadelig zijn voor de open Nederlandse economie, Nederlandse bedrijven en uiteindelijk voor de Nederlandse professional.

Ook op de arbeidsmarkt zijn de negatieve kanten van de afgelopen crisis, ondanks de aantrekkende economie, nog steeds aanwezig en is verbetering niet snel zichtbaar. VCP, FNV en CNV hebben tijdens de SER-Raadsvergadering van 18 november 2016 een brandbrief aan SER-voorzitter Mariette Hamer alsook werkgevers aangeboden met daarin een pleidooi om de race naar beneden tegen te gaan¹. Hierin gaan zij specifiek in op de globalisering, voortschrijdende technologie en de negatieve uitwassen voor werknemers bij (Europese) aanbestedingen.

Lastenverzwaring middengroepen terugdraaien

De VCP vindt dat de toegenomen economische groei nu ook daadwerkelijk zichtbaar moet worden voor de middengroepen. Tijdens de crisis hebben gepensioneerden en werkenden uit de middengroepen de grootste klappen van de economische crisis moeten incasseren. Dit is met name zichtbaar rondom de lastenontwikkeling. Sluipenderwijs zijn de lasten voor middengroepen afgelopen jaren verhoogd en staat hun besteedbaar inkomen onder druk. Het gaat niet alleen om de loonontwikkeling, maar ook om de lastenontwikkeling.

¹ FNV, CNV, VCP (18 november 2016) 'Brandbrief Race naar beneden - het komt niet vanzelf goed'
Samen laten wij de stem van professionals horen.

In de SER wordt nu hard gewerkt aan een toekomstbestendig pensioenstelsel met een houdbaar pensioencontract dat past bij de maatschappij en arbeidsmarkt van de 21ste eeuw. De VCP wijst een verdere verlaging van de aftoppingsgrens of een verdere verlaging van de verplichtstellingsgrens resoluut van de hand.

Naast de noodzakelijke hervormingen ten aanzien van de aanvullende pensioenen is de VCP van mening dat werkenden meer flexibiliseringsmogelijkheden moeten krijgen rondom het moment van pensionering en om de arbeidsmarkt beter te laten aansluiten op de verhoogde AOW- en pensioenrichtleeftijd. De stijging van de AOW- en pensioenrichtleeftijd gaat te snel en de systematiek van verhoging moet heroverwogen worden. De VCP vindt dat één jaar langer leven dient te worden doorvertaald in acht maanden langer werken en dat verdere verhogingen minimaal vijf jaar van tevoren moeten worden aangekondigd, zodat mensen zich tijdig kunnen voorbereiden op een verhoging. Niet ieder levensjaar is een gezond jaar, werk kan fysiek of psychisch (PSA) te zwaar zijn, dan is perspectief nodig door maatwerk of van-werk-naar-werk. Om maatwerk mogelijk te maken is een flexibele AOW nodig en gedeeltelijk pensioen moet ook mogelijk zijn. De RVU-boete moet worden geschrapt, zodat vrijwillig vertrek of jong-voor-oud mogelijk wordt en er meer ruimte is voor sectorale afspraken. Tot slot is de VCP van mening dat de doorwerkbonus inkomensafhankelijk moet worden gemaakt en de ouderenkorting voor middengroepen en de hogere inkomens omhoog moet.

Eerlijke concurrentie en een inclusieve arbeidsmarkt

De VCP vindt het van belang dat de doorgeslagen (Europese) aanbestedingen worden gestopt. Door (Europese) aanbestedingen en oneerlijke concurrentie ontstaat er een druk op de prijs en daarmee een neerwaartse druk op de werkgelegenheid en de kwaliteit daarvan. Voorbeelden van doorslaan van aanbestedingen zijn met name zichtbaar bij het MKB en de zorg. Hierdoor wordt er vaak niet op kwaliteit gekozen maar enkel en alleen op prijs. Jonge, innovatieve bedrijven maken nauwelijks een kans. Voorbeelden van oneerlijke concurrentie zijn de dumping van Chinees staal of de forse staatssteun aan Golf-airlines en dumping van vliegtuigstoelen. Deze praktijken moeten worden gekeerd.

Iedereen in Nederland moet kunnen meedoen in een inclusieve arbeidsmarkt. Het is van het grootste belang dat de omstandigheden, waaronder het werk wordt uitgevoerd, een goede 'kwaliteit van het professionele leven' biedt. Daarnaast moet er een solide sociale infrastructuur zijn, die kwetsbare groepen een beschermde omgeving biedt. Aanvullend hierop moet het nieuwe kabinet actief werk maken van het terughalen van werk naar Nederland. De kosten van outsourcen wegen vaak niet meer op tegen de baten. Om banen te creëren voor groepen die werkloos dreigen te worden, is het van belang om werk terug te halen naar Nederland. Investeren in duurzame groei en innovatie levert nieuwe werkgelegenheid op.

Daarnaast is het hoog tijd dat professionals in de veiligheid, onderwijs en zorg voldoende middelen krijgen. Door de bezuinigingen van afgelopen jaren is het voor hen lastig om hun werkzaamheden goed uit te kunnen voeren en is de werkdruk onevenredig hard opgelopen. Nu het werk in deze sectoren toeneemt, moet er meer geld komen voor investeringen in deze sectoren.

De VCP hoopt dat de belangen van professionals en middengroepen zorgvuldig worden meegenomen, zodat bovengenoemde knelpunten kunnen worden aangepakt door een nieuw kabinet. Het verzoek is om deze brief onder de aandacht te brengen bij de deelnemende partijen, zodat zij deze kunnen meenemen in de gesprekken.

Hoogachtend,

Nic van Holstein
Voorzitter

cc. onderhandelende partijen: VVD, CDA, D66 en GroenLinks

Vakcentrale voor Professionals
De heer N. van Holstein
Postbus 90525
2509 LM DEN HAAG

Kenmerk: 201700053

Den Haag, 30 maart 2017

Geachte heer Van Holstein,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Dr. E. J. Schippers

201700054

Gemeente Utrecht

Aan: de informateur, mevrouw Schippers
P/a Tweede Kamer der Staten Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Van: Armoedecoalitie Utrecht & Gemeente Utrecht

Datum: 28 maart 2017

Betreft: Pak armoede aan: zorg voor voldoende inkomen zodat iedereen kan meedoen.

Geachte mevrouw Schippers,

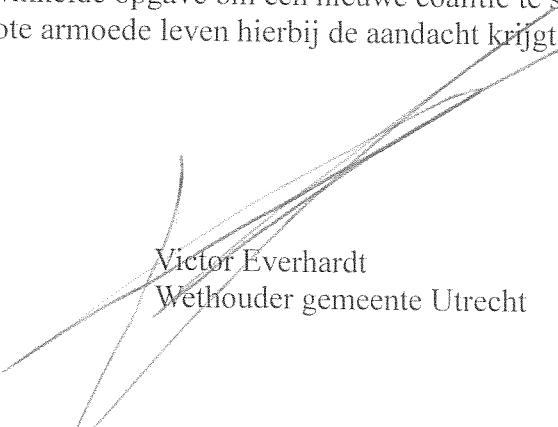
Hierbij bieden we u een breed ondersteunde oproep aan. Hiermee vragen we u om bij de coalitie-onderhandelingen aandacht te besteden aan het veelzijdige probleem van structurele armoede. Deze oproep sluit naadloos aan bij het recent verschenen SER-advies *Opgroeien zonder armoede*.

Voor meer informatie over de Armoedecoalitie Utrecht of de bijgesloten oproep kunt u contact opnemen met Marry Mos via info@armoedecoalitie-utrecht.nl of 06-18680097.

Wij wensen u veel succes met de ingewikkelde opgave om een nieuwe coalitie te smeden en hopen dat het probleem van mensen die in grote armoede leven hierbij de aandacht krijgt die het verdient.

Met vriendelijke groet,

Jules van Dam
Voorzitter Armoedecoalitie Utrecht

Victor Everhardt
Wethouder gemeente Utrecht

Pak armoede aan: zorg voor voldoende inkomen zodat **IEDEREEN** kan meedoen!

'Betaal ik deze rekening of laat ik eerst de fiets repareren? Vervang ik mijn winterjas of reserveer ik dat geld voor bijles voor mijn zoon? Zal ik de medicijnen maar even laten zitten, avondeten is nu veel belangrijker.' Dagelijks worstelen bijna 810.000 mensen in ons land met deze vragen. Zij kunnen niet of nauwelijks rondkomen, laat staan onverwachte kosten opvangen. Veel mensen maken daarom noodgedwongen schulden. Daarmee lopen zij een groot risico om in een neerwaartse spiraal terecht te komen die hen buiten de samenleving plaatst.

Vooraf stellen en ouders van kinderen van 12 jaar en ouder met een laag inkomen, hebben grote moeite om maandelijks rond te komen. Het NIBUD heeft voor Utrecht uitgerekend dat een stel zonder kinderen op bijstandsniveau 125 euro per maand te kort komt. Ook als zij gebruik maken van alle toeslagen en armoederegelingen. Voor een gezin met twee kinderen ouder dan 12 jaar op bijstandsniveau kan dat oplopen tot 250 euro per maand. Oorzaak: de hoogte van de uitkering en het kindgebonden budget voor oudere kinderen zijn te laag.

Oproep tot actie aan de landelijke politiek en de nieuwe regering

De Utrechtse wethouder Victor Everhardt doet samen met de Armoedecoalitie in zijn stad een dringende oproep aan de toekomstige regering: "Laat iedereen meedoen en zorg voor voldoende inkomen." Everhardt: "Dagelijks staan mensen in de overlevingsstand. We doen in Utrecht al het mogelijke aan preventie en incidentele ondersteuning, maar dat is vaak niet genoeg. Inkomensbeleid voeren is voorbehouden aan het rijk en niet aan de gemeenten zelf. Daarom onze klemmende oproep aan Den Haag om te zorgen voor voldoende inkomen."

Victor Everhardt,
Wethouder Gemeente Utrecht

Jules van Dam,
Voorzitter Armoedecoalitie
Utrecht

Gemeente Utrecht

Een initiatief van de
Utrechtse
Armoedecoalitie

De Armoedecoalitie is een bundeling van maatschappelijke organisaties en initiatieven die samenwerken om armoede te bestrijden en sociale uitsluiting tegen te gaan. Bij de Armoedecoalitie zijn onder meer aangesloten: De Tussenvoorziening, Leger des Heils, U Centraal, Lister, Buurtteams Sociaal en Jeugd, Zilveren Kruis, Woningbouwcorporatie Portaal, Al Anfal, Solgu, U-2B Heard!, Ubuntuhuis, Stichting Leergeld, Steunpunt GGZ, Emmaus, Cosbo, Nisbo en vele anderen.

Deze oproep wordt ondersteund door:

Sociale Alliantie, Stichting De Tussenvoorziening, Moviera, Federatie Opvang, Lister, De Rijnhoven, Al Amal, Youke, GGZ-Nederland, RIBW alliantie, Sociaal Werk Nederland, U-Centraal, Altrecht, Huisartsen Utrecht (HUS), Bo-Ex, Lia van Doorn (Lector Innovatieve Maatschappelijke Dienstverlening/kenniscentrum Sociale Innovatie Hogeschool Utrecht), Nadja Jungmann (Lector schulden & incasso/Hogeschool van Utrecht), Roeland van Geuns (lector Armoede Interventies/Hogeschool van Amsterdam), Instituut voor publieke waarden, Solgu, Stichting Zuilen/Ondiep GEZond!, Stichting Gezondheidscentra Utrecht (SGU), Stichting Overvecht GEZond!, Qracht500, Stichting Buurtteams Sociaal, Lokalis, BackUp, Cosbo-stad Utrecht, Defence for Children, Save the Children, Emmaus Haarzuilens, Emmaus Domstad, Stichting Voedselbank Utrecht, Zorgwacht, Asha, Akder, KFHein fonds, Villa vrede, Leger des Heils Midden Nederland, Erna Treurniet (buurtpastoor Overvecht), Marieke Sillevius-Smit (predikante ongedocumenteerden Utrecht), SPO Utrecht, Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM), Landelijke Cliëntenraad, FNV sectorraad Uitkeringsgerechtigden, Omduw, Jeugdcultuurfonds provincie Utrecht, MEE Utrecht, Gooien Vecht, Stichting Leergeld Utrecht, Kanaleneiland Gezond, Federatie Emmaus Nederland, André Moerman (schuldingo.nl), Martijn Schut (blog Martijnschut.eu), Stichting Eropaf! Amsterdam, Steunpunt GGZ Utrecht, KBO-PCOB, Anita van Schaik (cliëntenraad participatiewet), Jessica van Schaik (student ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting), Tilly Prinsen (Geef Armoede een gezicht), Tonio Bozelie (Geef Armoede een gezicht), Gert Beffers (Sociaal makelaar), Dress for succes Utrecht, Portaal, Zilveren Kruis, Vluchtelingenwerk Midden Nederland, Ubuntuhuis, Utrechts Platform voor Levensbeschouwing en Religie, Jolanda Panis (Resto VanHarte Utrecht), Linda Voortman (Tweede Kamerlid GroenLinks), Miranda de Haas, Saida Ababou (U-2B Heard!), Thea Meulenberg en Huub Slijper, Tonnie van der Meer (gemeente Utrecht), Stichting de Kidsclub, Leo Mesman (Omduw), T. Amroussi, Van Duijn, Emily Fransen, Teach56, stichting 360/De Kantelpub, Hugo Bakkum (Hugo Bakkum Projecten Management en Advies), Ben Koot (Durfhuis), Vanda Primec (huisarts op Kanaleneiland), Van Hees, Willy Zelen, Aloys Kersten (gemeente Utrecht), Michelle Antink, Miranda Tromm, Amin Hassan (Back-up), Y. de Boer, Anouar (BackUp), Tom Wigbold (Back Up), Rachid Diibu (Back Up, Sander Schevelier (Don Bosco Spirit), Hasan Slassi (Back Up), Roline Schaink (gemeente Utrecht), Hedwig Nillesen, Marjan Gorter (Cliëntenraad), Bea van Doorn (U-2BHeard!), John Roeloffs (Don Bosco Spirit/U-2B Heard!), Janne Kuijpers (gemeente Utrecht), Claudia Dix, Winnie Scherpenzeel, Saskia van Laar (voedselbank Overvecht, Hulya Ozocal (Tactus), Bert Dekker, Johanna van Schaik, Bryan Rijnhen (U-2B Heard!), Kees, Elisabeth Peters, Harmelen, Suzanne Hautvast (Lokalis), Liesbeth Rox (Armoedecoalitie), Laila Zaruali, Annejet Gosselink (Incluzio), Ella van Zessen (Tussenvoorziening), Marcia van Bemmelen, Loes (Meetellen in Utrecht), Ton van de Blaak, Marga Jansen (Wegloophuis Utrecht), Lisette Plantinga (gemeente Utrecht), Silvia Dokter, Dix, Vera Broekhuijsen, Jessica Schot (U Centraal), David Langerak (gemeente Utrecht), Vluchtelingewerk Midden-Nederland, Dennis van Elten (Cliëntenraad Participatiewet Utrecht), Hera Borst (gemeente Utrecht), Heleen de Boer (GroenLinks), Imke (Stadsgeldbeheer), Gerda Heilijgers (buurtteam Utrecht Oost), Marc Groenendijk (Exodus), Sylvie van Brandwijk (Buurtteamorganisatie Sociaal Utrecht), J. Pauw (Tussenvoorziening/ Stadsgeldbeheer), Answina (Stichting De Tussenvoorziening), Heidi van der Laan, Eva Leen, Daphne Steenvoorden, Marit van Liere, Jolanda van den Berg, Marenne van Kempen (Lokalis), D. Jans, J. Mooren, Marieke Veenhof, Fleur van IJperen, Mirjam, Sanne, familie Van der Meide, Marjolijn Bramer (gemeente Utrecht), Hika van den Hoven (Ubuntuhuis), Martine Bouhuis (Lister), Hester Schreiber, E.A.de Gruyter, Bart Schenk (Stichting De Tussenvoorziening), Paulus van Mansfeld, Anneke de Klerk (OMDUW), Tineke van der Kraan, Vollenberg (Bartholomeus gasthuis), Marion Braad, Roel Winkel, Heleen van der Leest, Joop Kools (Lister), Malika Khettab (Buurtteamorganisatie), Ester Middelhuis (Gemeentelijke schuldhulpverlening), Henk Blom (lid Werkgroep Welzijn en Levensbeschouwing Zwolle), Felicia de Leng (Schuldhulpmaatje), Marjan Brons, S. Zonnenberg, Ayda, Antje Mazimpaka (Stichting de Tussenvoorziening), A.J. Gijselaar (CR AVRES Gorinchem), Mieke Bos (Humanitas, district Zuid), Mieke Bos (Burget), Alynda Kok, Janine Ottenhof, Miranda Vermeulen, Antal Posthumus, JFF Bolwerk, Gertjan Wijdenes (Projectscope), Jenny de Jeu (Mind/Werkplaats COMO), Ozlem Ertugrul, Jochem Westert, Jacqueline Bakker, Ruben Komkommer (poppenspeler theatermaker in de schuldsanering), : Bram Leusink, Amarins Sijbesma (Vrijwilligerscentrale Utrecht), Jacko de With (gemeente Utrecht), R Overhorst, Ina Vugts (gemeente Utrecht), Geerte Boven (CMO STAMM), Jeroen Vloedveld (stichting WIEL), Elly Derks, Marjoke (gemeente Utrecht), C. Veldman, Lyona Ruitenbeek, Samantha Torr  (student), Gert van IJperen (MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid), Willem Wiersma (gemeente Utrecht/Volksgezondheid),

Daniel de Mik, Harmen van de Kamp, Niek Verlaan, Andringa (EVA Zuid Holland), S. van Arkel, Annelies Boers, Ayten, Yolanda van der Ven (MEE), Ilse Vissers, A. de Jong (Amerpoort), Jannie Glasbergen, Arton van Harten, Arslan, Marlene de Regt (raadslid GroenLinks Utrecht), Monique de Koning (gemeente Utrecht), Anca Buit, Ria Bottet, Nelis Breure (Bouw), Rina Beers (Federatie Opvang), J. Spies, Jenny Wildenbos (Buurtteam Sociaal Utrecht), Romy Hubert, Kim van Nes (MEE Drechtsteden), Henk Faasen, Wilma van der Valk, Mariette van Slooten (JOU Jongerenwerk Utrecht), Marjoleine Gantvoort (Jeugdzorg), Hanne de Vries, Halima, Helene van Veen, Adrie Teeuw-Bakker (Platform Sociaal domein Hardinxveld-Giessendam), Jolanda Bak-Scholten (Vivera wijkteam Zwijndrecht), Sidy van Kwawegen, Marja Brouwer (VluchtelingenWerk), Wilma Schapendonk (MEE Drechtsteden), Suzanne Visser (MEE), Karin van Vugt (MEE Drechtsteden), Petra Wilmsen, W. de Vroom (Buurtteam Sociaal Utrecht), Fokje Schroor, Wendy Visch, Hans Kolk, Charlotte Drop (Sociale dienst Drechtsteden), C. Schoenmakers (MEE PLUS), Roos Herman (MEE Plus Groep), Elly Dijkstra- Groenewegen, Kuiters, S. van Maanen, Katinka de Boer (Samen sterk met kleine beurs Purmerend), Marlous Kroon (MEE Drechtsteden/sociaal team Papendrecht), Marcella van Vloten, Gerald Thus (Sezo Maatschappelijke Dienstverlening), Nilufer Cankaya (MEE Drechtsteden), Albert van Wersch (Nederlands Volksbuurtmuseum), Elly Heijboer (Mee Drechtsteden), N. Berghs, Jacqueline van den Bergh (PvdA fractie Dordrecht), Theo de Rooij, Dirk Stoker (Gemeente Aalsmeer), Jolanda Kamphuis (Jeugdcultuurfonds Utrecht), Corrie van der Kraan (Buddyzorg MEE Drechtsteden), Wilma Gerritsen (MEE Drechtsteden), Berthon Rikken (huisarts en voorzitter Utrechts Fonds Achterstandswijken), Riccardo Alberelli, Sam, Erika Groesbeek (MEE Drechtsteden), L.M. de Pater (Steunpunt Mantelzorg MEE Drechtsteden), Nurdan Emine Ergun (MEE Drechtsteden), Natascha Hessels (MEE Drechtsteden), Frank Horemans (MEE Drechtsteden), Hans Pollema (MEE PlusGroep), Ariadne Pors (Sociaal Team Krispijn), A. Toprak (Platform Armoede Dordrecht), Anne Derks, Annerie van Keckerix (MEE Drechtsteden), Ton Wulfert (Platform tegen Armoede Drechtsteden), Els van der Ploeg, Shahnaz Saleky (Armoedenood), Anneke Boender (MEE Zuid-Hollandse Eilanden), Tonio Bozelie (Cliëntenraad P-wet/Armoedecoalitie Utrecht), Bert Maas (FNV), Judith Schut, Simone Kortschot-Roos, John Habets (ATD Vierde Wereld), Annie van den Bosch (ATD Vierde Wereld), Froukelien IJntema (Nolitha), Saskia van Laar, Ofra Bolier (Zzp Bright zorg), Bob Jongmans (Sociaal team oost, Dordrecht), Amanda Koene, Marleen van den Berg, Anton van der Zandt, Justa den Breejen-Baan (stichting Elckerlyc), M. Huige, Heidy van Noort (MEE Zuid-Hollandse Eilanden), Petra Griffioen, Leni Beukema, Indra Lavain (Gemeente Den Haag), William Poutsma (Belastingdienst Toeslagen), Margriet Paalvast (Mind), Titia Beukema (FNV Uitkeringsgerechtigden), Annette Dubois-van Hoorn, Eline van Zelst (Stichting Schuilplaats), Frits de Vries (Platform Minima Organisaties Haarlem), Bayar (Stichting Raad is daad), Marjan Nederlof (MEE Zuid-Hollandse Eilanden), Irene Stok (Diaconie Protestantse Gemeente Utrecht), Jan Pas (FNV), Etsse (FNV), Jorijn Scholten, Steven Schneemann.

Armoedecoalitie Utrecht
De heer J. van Dam
Wittevrouwenkade 6
3512 CR UTRECHT

Kenmerk: 201700055

Den Haag, 30 maart 2017

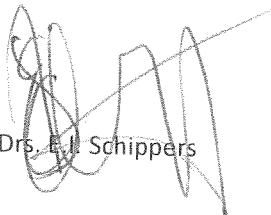
Geachte heer Van Dam,

Dank voor de brief die ik van u mocht ontvangen.

In het kader van mijn werkzaamheden ontvang ik een grote hoeveelheid brieven, nota's en verzoeken.

Ik vertrouw erop dat u zult begrijpen dat het voor mij niet mogelijk is om daarop inhoudelijk te reageren.

Hoogachtend,

Drs. E.J. Schippers